Генадзь БУРАЎКІН

Генадзь БУРАЎКІН

ВЫБРАНЫЯ ТВОРЫ Ў ДВУХ ТАМАХ

ТОМ ПЕРШЫ

ВЕРШЫ
ПАЭМЫ

МІНСК
«МАСТАЦКАЯ ЛІТАРАТУРА»
1986

ББК 84Бел7
Б 90

Б $\frac{4702120200-148}{М\ 302(05)-86}$

ЦВЁРДАЯ ЦАНА СЛОВА

Хоць біяграфія Генадзя Бураўкіна вядома ўсім, хто цікавіцца паэзіяй, удакладню, што дала яго нам не багатая на землі, а шчодрая на таленты Віцебшчына, у прыватнасці, Расоншчына, чыіх паселішчаў найболей на сумным могільніку вёсак у Хатыні. Сам паэт родам з вайны (нарадзіўся Генадзь Мікалаевіч Бураўкін 28 жніўня 1936 г.), ягоная паэзія таксама родам з вайны.

Крытыка называе пакаленне Генадзя Бураўкіна пакаленнем, апаленым вайной, але, відаць, дакладней было б назваць яго пакаленнем, не спаленым вайной, якое цудам ацалела, каб быць маладымі вачыма памяці і прысуду, напаміну і перасцярогі.

Крытыка называе пакаленне Генадзя Бураўкіна філалагічным пакаленнем, бо, у асноўным, усе прадстаўнікі гэтага пакалення ў літаратуры маюць гуманітарную адукацыю. Але гэтаму пакаленню не столькі філфакі універсітэтаў і педінстытутаў далі веданне слова, прышчапілі любоў да роднага слова, колькі вёска і пасёлак, маці і суседзі перадалі дапытлівым нашчадкам праз вякі пранесенае і затуленае ад лютавеяў часу слова,— каб бераглі, каб шанавалі, каб гранілі. Беларускае слова да пакалення Генадзя Бураўкіна прыйшло не з газеты і радыё, не з фальклорных запісаў, а з першых вуснаў тых, каму слова роднае гучыць натуральна, адзіна правільна, адзіна магчыма. Назаву колькі імёнаў з пакалення Генадзя Бураўкіна толькі паэтаў, каб чытач меў пэўнае ўражанне пра сучасны стан нашай паэзіі, гэта — Васіль Зуёнак і Міхась Стральцоў, Кастусь Цвірка і Юрась Свірка, Янка Сіпакоў і Уладзімір Паўлаў, заўчасна адышоўшыя ад нас Сымон Блатун і выдатнейшы знаўца паэзіі Варлен Бечык.

Крытыка называе пакаленне Генадзя Бураўкіна задзірыстым. Цяпер не гэтак і часта называе, як раней, і не ўсіх называе ўжо. Бо пакаленне гэтае прыйшло ў літаратуру ў часіны ачышчальных вятроў ва ўсім нашым грамадстве, у часіны найбольшай шчырасці і адкрытасці ў адносінах паміж людзьмі ў нашым грамадстве, у часіны, якім спрыялі гістарычныя рашэнні XX з'езда нашай партыі.

І гэта зусім не поза, а натуральная праява характару Генадзя Бураўкіна, калі ён, пасталелы, правераны справай і славай, кажа:

Не з капрону і не з жалеза,
Нервы тонкія і ў мяне.
А ўсё роўна наперад лезу,
Каб у вочы плюнуць мане.

З першых публікацый у прэсе адчуваўся самабытны талент Генадзя Бураўкіна, пачынала праяўляцца грамадзянскасць таленту паэта, трыбуннасць і актыўнасць паэтавага слова. І разам з тым лірычнасць, мяккасць, стрыманая расчуленасць. (У свой час Рыгор Бярозкін любіў кінуць вясёлую заўвагу, што некаторыя думаюць: паэт-трыбун і спаць павінен у трыбуне). У Генадзя Бураўкіна былі добрыя настаўнікі, такія, як Уладзімір Маякоўскі, Уладзімір Лугаўской, па-зямляцку блізкі Пятрусь Броўка. Пафас у Генадзя Бураўкіна заўсёды плоцевы, вобразны, канкрэтнаадрасны, лірыка адкрытая і цнатлівая, задушэўная і мужная.

Хай,
таямнічая і яркая,
Са дна вачэй каханых мне
Недасягальная Палярная
Хоць раз гарэзна падміргне.

Пра гэта папросіць позні Генадзь Бураўкін. А малады член літаб'яднання пры «Чырвонай змене» вострапрофільны Генадзь будзе прывозіць з канікул з роднай Полаччыны вершы, у якіх захоча «прайсці па зямлі самым верным любімым сынам», у якіх будзе запрашаць прыехаць на Полаччыну і паблукаць яе прасторамі, а не за морамі шукаць экзотык. Малады Генадзь Бураўкін будзе ўпэўнена казаць:

І як бы мы ні пастарэлі,
Няхай і летам, і зімой
Юнацтва сінія арэлі
Ляцяць між небам і зямлёй...

І пазнейшы Генадзь Бураўкін, які аб'едзе і абляціць свет з прысветкам, пацвердзіць юначы запавет:

Шукаем сцежак невядомых,
Чужыя топчам бальшакі.
А песні нас чакаюць дома,
Ля цёплай матчынай шчакі.

А ўладай успаміну хочацца зноў і зноў вярнуцца да вытокаў паэзіі Генадзя Бураўкіна, да сталення ягонага таленту, да часін, калі набывала эпічныя абрысы паэзія трапяткога майстра. Малады паэт усё болей упарта і ўпэўнена ўзіраўся ў мінулае свайго краю, у мінулае, якое было побач, паўсядзённа ў Полацку і ягоных ваколіцах. Гэта прыдасца пасля для паэм, бураўкінскіх паэм, якія будуць будавацца асацыятыўна-нервова, вынаходліва і дужа канкрэтна на дэталях. І пачне праступаць праз стагоддзі Полацк, ягоная слава, ягоная шчодрасць на спадчынны працяг.

І не проста ўжо рыпнуў запознены крок,
І дымком пацягнула ад фабрык,—
Гэта рыпнуў Скарыны друкарскі станок,
Гэта пахне друкарскаю фарбай.

Пасля вершаў Генадзя Бураўкіна, калі ні прыязджаеш у Полацк, заўсёды прыгадваюцца радкі паэта, заўсёды адчуваецца прысутнасць паэта ў гэтым старэйшым горадзе славянскага свету. Не кожны паэт мае свой горад, ды яшчэ такі. Мала нарадзіцца ў пэўным горадзе, мець адмеціну ў пашпарце, трэба так любіць свой горад, так уславіць яго, так прачуць ягоную гісторыю і сённяшні дзень, каб горад зваўся тваім, каб ты быў яму родны. Генадзь Бураўнік шчаслівы паэт — ён мае свой горад, векавечны Полацк. А на ўзор Полацка будуе Генадзь Бураўкін і горад сваёй паэзіі з дакладнага радка, маштабнага вобраза, гнуткай рыфмы. І пільна бачыць ён ускраіну, дзе

Качкі
на хвалі
вядуць качанят калыхаць.

Вока паэта, звыклае да ўскраіны, бачыць нават, як шпак

...збіраецца
з клейкіх пупышак
на кожным суку
Распаліць
сто маленькіх
зялёных пажараў...

Аднак пэўная ідылія адноснага спакою на зямлі не дае права паэту забыцца на жахі вайны, на тое зло, якое тварылі адпічапенцы. Пра здрадніка паэт гаворыць гнеўна і не дарue яму, бо

Ён абраў сабе
здраду.
Нібы рукі Радзімы,
Пагоны скінуў з плячэй.

А ў ФРГ недзе паблажліва ідзе працэс над былым нацыстам, і паэт звяртаецца на высокіх нотах да пракурора:

Слухайце, пракурор!
Паклічце ў сведкі вайну,
Не можаце вайну — паклічце майго суседа!..

Бо суседа ягонага праз столькі гадоў даганяе вайна, не дае магчымасці забыцца на боль і пакуты.

Паэт ведае, якой цаной заплацілі за права мірна жыць усе людзі нашай краіны — і ягоны бацька, і аднавяскоўцы, і сусед цераз сценку. Жыццё сяяецца маладым, і паэт бачыць сімвал вечнага руху вясны — сіні званочак:

І была ў сінім сэрцы кожнага званка
Белая-белая слязінка...

Лірык Генадзь Бураўкін бачыць слязінку ў сінім сэрцы званка, у збалелым сэрцы маці, якая ўсё яшчэ чакае з вайны сваіх самых родных і блізкіх, бачыць слязінку ў вачах кожнага пакрыўджанага не толькі лёсам, але і чэрствасцю адносін.

Пейзажная лірыка Генадзя Бураўкіна ашчадная на фарбы, стрыманая, але надзвычай душэўная, бо ідзе яна з радзімы паэта, з паўночнай Беларусі, дзе заўсёды цаніліся развага, шчырасць, унутранае багацце, дзе не дужа паважалі і не паважаюць цяпер усё паказное, уяўнае, кідзістае. Толькі вока паэта, закаханага ў свой край, можа ўбачыць у, здавалася б, аднастайным і халодным краявідзе столькі цеплыні:

Ідуць дажджы.
Асенняя пара.
Заплаканыя вокны спахмурнелі.
Аўторка не адрозніш ад нядзелі,
Ад быльнягу — шпачынага пяра.

Як саграваё душу шпачынае пяро быльняжынкі, як вяртае на радзіму, у дарагі сэрцу куток маленства адчуць дрыготку дотыку босай нагой да родных сцежак

І ўбачыць зной,
як
каля хаты
Хаваецца ў дрымотны цень,
Як бацька,
ціхі і вусаты,
Крыху ссутулены
ячмень.
А потым
выбегчы знянацку
Да хаты з засені бяроз
І на двары
аклікнуць бацьку
І маці,
светлую ад слёз.

Ячмень параўнаць з бацькам можа толькі нашчадны хлебароб, які адчувае непарыўныя карані з роднай глебай. І толькі дома, на зямлі бацькоў, на родным падворышчы відаць, як

У чыстым небе,
маладым і сінім,
Перапляліся промні з павуціннем...

Паэт рыхтаваў сам сябе не натужна, без зададзенасці да паэм. І не з чарговай паездкі, не з жадання адгукнуцца на падзею ўзнікла адна з лепшых у нашай паэзіі паэма «Хатынскі снег». Да паэмы гэтай рыхтавала паэта вайна ў няскоранай Полаччыне, адчуванне гневу народнага, болю людскога сэрца, уменне паэзіі Генадзя Бураўкіна быць зразуметай і зразумець патаемнасць і пераемнасць пачуцця гаркоты і радасці, адчаю і надзеі. У паэме мала клічнікаў, няма заклікаў, яна самім паказам рэчаў, самім сваім ладам гучыць рэквіемна і пранозліва, яна вучыць шанаваць жыццё і змагацца за яго. Паэма невялікая памерам, а сказана ў ёй шмат, шмат жыццяў змешчана ў страснай паэме, жыццяў, якія толькі фізічна перамагла смерць. Ад лепшых традыцый рускай і роднай паэзіі бяруць вытокі паэмы Генадзя Бураўкіна, і ў прыватнасці «Хатынскі снег». Дакладнае бачанне акрэслена болем і пазначана акрыленасцю думкі. Дэталі гавораць самі:

Карнікі
бензінам
апошнюю свечку надзеі згасілі.
У шчыліну
полымя
пачало ўтыкаць чырвоныя крывыя нажы.

Сапраўды, немы крык працінае душу, калі чытаеш, калі сам нібыта апынаешся там, у пекле Хатыні:

Ад немага крыку
абвалілася пуня.
Грымнулі вобзем дзверы.
І ўпала,
як чырвоны куль,
Халоднага снегу шукала
сляпая бабуля,
А знайшла толькі жменю гарачых куль.

Якая дакладнасць, жудасная дакладнасць малюнка, якая сялянскасць вобраза: пуня ўпала, як чырвоны куль. Куль звычайна асацыіруецца з паняццем хлеба, ураджаю, а тут чырвоны куль — вобраз знішчэння, смерці. Рыфма пуня — бабуля набліжае пуню да вобраза бабулі. І сляпая

бабуля шукае халодны снег, як і тая ж полымем ахопленая пуня. І гарачыя кулі завяршаюць жуду, завяршаюць жыццё дзвюх сялянак, дзвюх спрадвечных працаўніц, дзвюх захавальніц дабра і дабрыні — пуні і бабулі. Усе вобразы ў паэме з сялянскага побыту, з побыту хлебадараў.

І засквірчэлі на плячах кажухі...

Мядзведзем
пад ліпай асунуўся спалены вулей.
Як растаптаны месяц,
вытыркаўся з попелу медны таз.

І не трэба ніякіх заклікаў, гучных слоў у абарону мірнай працы супраць вайны, перачытайце радкі:

Там
на залітай крывёю зямлі
Маці — прыгаршчамі,
А сын — жменькаю попелу
Побач ляглі.

І тая ж тэма смерці ў «Паэме расстання», прысвечанай памяці першага грамадзяніна Сусвету Юрыя Гагарына, зноў жменька, але ўжо ўзнятая над зямлёй:

Плыла
над зямлёй
па апошняй дарозе
Жменька сплаўленай з небам зямлі.

Зноў жа і Юрыя Гагарына даганяла вайна. Яны амаль аднагодкамі былі: паэт Генадзь Бураўкін і касманаўт Юры Гагарын. І заключныя радкі «Паэмы расстання» гучаць па-зямному важка і па-касмічнаму зорна:

І навекі думка ленінская застанецца.
І ўсмешка гагарынская —
таксама.

І пасля ў паэме «Ленін думае пра Беларусь», у заключэнні паэт з прыхаванай смяшынкай скажа:

Можа, зморшчыцца строгі гісторык:
«Факты выбраў на свой капыл.
Гэтак нехта напіша скора —
Ленін думаў і... пра Капыль...»

I ўжо ўпэўнена, палемічна даскажа паэт:

Я, не крыўдзячы мудрай навукі,
На сябе адказнасць вазьму:
Ленін думаў
пра нас і ўнукаў,
Пра Капыль, і Лагойск, і Карму.

На першы позірк рыфма пацягнула Капыль, а на самой справе, калі прыгадаць, што з Капыля Цішка Гартны — старшыня Часовага рэвалюцыйнага ўрада Савецкай Беларусі, а ў Карме ствараў першую школу-камуну паплечнік Леніна Лепяшынскі, дык стане зразумела, што за прыхаванай усмешкай, за адкрытай публіцыстычнасцю стаіць дасведчанасць аўтара, яго ўменне праз канкрэтнае паказаць абагуленае, ёмістае, багатае на змест жыццё. У паэме «Ленін думае пра Беларусь» паэт змог сказаць шмат пра Леніна, дарагога сэрцу кожнага беларуса, зрабіць Леніна беларускім ці дакладней — убачыць велічную постаць Уладзіміра Ільіча вачыма беларуса, вачыма ўдзякі, вачыма пашаны, вачыма захаплення. Натуральна ў паэме ўзнікаюць фігуры Янкі Купалы, Францыска Скарыны, Кастуся Каліноўскага. «Ленін думае пра Беларусь» — хрэстаматыйная рэч беларускай Ленініяны. Невыпадкова зборнік паэзіі Генадзя Бураўкіна «Варта вернасці», куды ўваходзіла паэма «Ленін думае пра Беларусь», быў адзначаны Дзяржаўнай прэміяй Беларусі імя Янкі Купалы.

Дыяпазон таленту Генадзя Бураўкіна шырокі: гнеўны публіцыст, шчыры лірык, абураны гумарыст, усмешлівы дзіцячы дарадчык, празаік-дакументаліст, кінасцэнарыст, паэт-песеннік, высокапрафесійны перакладчык савецкай і замежнай паэзіі. Вось паслухайце, як гучаць назвы ягоных зборнікаў паэзіі, прозы, кінафільмаў, яны самі за сябе гавораць, не трэба растлумачваць: «Майская просінь», «З любоўю і нянавісцю зямною», «Дыханне», «Жніво», «Выток», «Пяшчота», «Гняздо для птушкі радасці», «Тры казкі пра

Зая», «Апаленая памяць», «Тры старонкі з легенды», «Падарожжа па Беларусі», «Полымя».

Актыўны грамадскі дзеяч, нястомны падарожнік і прадстаўнік Беларусі на самых паважных міжнародных форумах, бунтоўны паэт Генадзь Бураўкін адчувае адказнасць за час, за нашае заўтра, яго турбуе лёс планеты, але як паэт ён любіць жыццё поўна, кахае адкрыта, з бураўкінскім выклікам ханжам і прыкідшчыкам:

Адхіну ўспамінаў грэшных дымку,
Дзе схаваў я ад чужых людзей
Сонейка заспанае — радзімку —
У лагчынцы белай між грудзей...

А помніце, у «Паэме расстання» Юры Гагарын бачыў сонца «маленькім, лагодным — вяснушкаю на Валіным твары».

Паэзія Генадзя Бураўкіна любіць сонца, ненавідзіць цемру і цемрашалаў усіх масцей. Неспакой за мірнае неба, на якім так хораша адчувае сябе сонца, не пакідае паэта ні на хвіліну:

Духавыя аркестры,
Паходныя трубы
Папулярнымі робяцца
Перад вайной.

Сёння паэзія Генадзя Бураўкіна ў самым поўдні, у якім «няма вячэрняй асцярожнасці і ранішняй туманнасці няма». А поўдзень — пара сталага роздуму над жыццём, над зробленым, пара сенавання, пара стагавання. Даверлівы з чытачом, як з самім сабой, паэт адкрываецца:

Ды мне не страшна:
нешта застанецца
Пасля мяне ад дум маіх і спраў,
Ад парыванняў, што ў душы сабраў.
Я веру: нешта ў свеце застанецца...
Застанецца
на роднай зямлі грудок.
Застанецца
на роднай мове радок...

Вернасць роднай мове праносіць праз усё жыццё паэт Генадзь Бураўкін, робячы ўсё, каб нашае слова гучала шырока і далёка.

І па-бураўкінску шчыра гучаць радкі прызнання:

І сэнс не ў тым,
куды сягну,
Кім стану я ў наш век сталёвы,
А ў тым,
каб цвёрдую цану
Ніколі не згубіла слова...

У слова Генадзя Бураўкіна цвёрдая цана. Слову Генадзя Бураўкіна вераць. Слова Генадзя Бураўкіна чакаюць.

Рыгор Барадулін

1956-
1962

Я ІДУ...

Сёння я незвычайна радасны,
Ну, не хлопец —
усмешка адна:
Цеплынёю дваццаціградуснай
Абагрэла мяне вясна.

Люстры-лужыны
проста ў вочы
Сотні сонцаў мне навялі.
І лягчэй,
і прыемней крочыць
Па сырой, атагрэтай зямлі.

І паветра здаецца мядовым,
І нябёсы —
чысцей і сіней.
Я іду — дваццацігадовы,
І дзяўчаты глядзяць на мяне.

І, напэўна, таму,
што рады я
Захапленню ў вачах дзяўчат,
Так пяшчотна спявае радыё,
Так свавольна звініць ручай.

А каб сум, як атрутны стронцый,
Супыняючы кроў, не лез,
Вось вазьму ў спадарожнікі сонца
І на ноч не пушчу за лес.

І з ягоным святлом непатушаным
Абыду ўвесь зямны прасцяг,
Незвычайна шчаслівы і ўзрушаны,
Перапоўнены прагай жыцця...

БЕЛАРУСІ

У любві да цябе я не раз буду клясціся.
Не таму,
каб ты помніла клятву маю.
Проста, дзе ні пабуду —
у Смаргоні ці ў Клясціцах,—
Я ўсё болей цябе пазнаю.

Пазнаю цябе юнаю і старажытнаю,
У сузор'ях агнёў і ў паводках бяроз.
Колькі раз кожным нервам сваім,
кожнай жылкаю
Перажыў я твой мужны і велічны лёс!

Колькі вызнаў і вынес ты,
краю мой мілы!..
І сягоння ўспамін твае грудзі пячэ,
Дзе старыя акопы,
як пустыя магілы,
Што сябры закапаць не паспелі яшчэ.

У нябыт
і нядоля і ворагі рынулі...
І цяпер
прыгажэй, даражэй удвая,
Ты стаіш, Беларусь,
завадская, зубрыная...
Я — пясчынка твая.
Я — крывінка твая.

І ў любві да цябе я не раз буду клясціся.
Не таму, каб ты помніла клятву маю.
Проста, дзе ні пабуду —
у Смаргоні ці ў Клясціцах,—
Я ўсё болей сябе пазнаю.

САШКА

Цаліна!..

Пакаленне майго неспакойныя сны,

Пераклічка з гадамі Карчагіна і Кашавога,

Гром аркестра

і слёзы ў начной цішыні,

І прамыя шляхі,

і крывая дарога...

Часам мамчыны дочкі трывалі і ў дождж і ў мароз,

А ўцякалі дадому хлапцы у матроскіх цяльняшках...

Вось туды,

у казахскія стэпы,

занёс

Лёс таварыша нашага даўняга — Сашку.

Ён па дрэвах не лазіў, не купаўся ў вірах,

дзе самы,

Часта ўвосень хварэў,

асцярожны і кволы.

І калі на начлегах аб подзвігах марылі мы,

Дык яго у хлапечы свой гурт не прымалі ніколі.

Ён жа ў стэпе з сябрамі выцягваў

на мокрых плячах

Трактары з непралазнай гразі і завалаў бурана,

У дашчаных вагончыках мёрз па начах

І вясёлыя пісьмы пісаў землякам-палачанам.

Не здымаў ён вясною па сутках з штурвала рукі

І не ведаў,

што недзе над Сожам і Шчарай

Выразалі з газеты ягоны партрэт хлапчукі,

Што гурбой па начлегах аб подзвігах мараць.

ЛЯ ПАРТЫЗАНСКІХ СЦЯГОЎ

Яны выцвілі ў дыме боек,
Каля зыркіх начных кастроў
І прынеслі ў залу з сабою
Родны пах беларускіх бароў.

Дзе між імі той самы родны,
З пахам хвой і купальскіх траў,
Той, які пад агнём кулямётным
Бацька мой цалаваў?

Можа, гэты, прабіты куляй?
Край яго парудзеў ад крыві.
Да яго працягнуў руку я,
Поўны шчасця, тугі і любві,

Каб узняць яго зноў, як бацька,
Не збаяцца нягоды любой...
Чую раптам: «Не дакранацца
Да музейнага сцяга рукой!»

Гэта вы, вартаўнік?
Прабачце.
Адшукаў запаветны сцяг.
Гэта, пэўна, яго мой бацька
Перад смерцю збярог на грудзях.

Гэта ён тут, паміж сцягамі,
Самы просты з музейных сцягоў.
Калі нельга рукой —
губамі
Мне дазвольце крануцца яго.

ПОЛАЧЧЫНА

Не шукайце красы за морамі,
Узбярэжжаў з крыштальнымі зорамі,—
Прыязджайце да нас на Полаччыну,
Пахадзіце яе прасторамі.

Тут азёры, як неба, сінія,
У чаротах чароды гусіныя,
А на дне Млечным Шляхам свецяцца
Трапяткія гурты язіныя.

Навальніцы грымяць над кручамі,
З гор бягуць ручаі грымучыя,
Тут ля Дрысы сасонкі звонкія,
Над Дзвіною бары пявучыя.

Тут вясёлкай сонца акружана,
Усміхаецца з кожнай лужыны.
Тут на кожнага закаханага
Салаўёў па чатыры тузіны.

Тут дзяўчаты ўсе — чарнабровыя,
На палях ільны двухметровыя...
Тут пад кожным курганам і каменем —
Ці быліна, ці казка чароўная...

У МАЎЗАЛЕІ

Мне трэба
                    доўга-доўга раіцца
Пра сотні планаў і падзей...
Ды ў Маўзалеі
                              не спыняюцца —
Плыве,
              плыве паток людзей.

І не крыўдую ні на кога я:
Тут кожны,
                         як і я,
                                        прынёс
Да Ільіча
                    на споведзь строгую
Увесь свой чалавечы лёс...

* * *

Я з твайго неспакойнага племені,
Партыя,
Хоць ля сэрца білет твой яшчэ не нашу.
Гэта ты разам з маці дала мне ўпартую
І няўрымслівую душу.

Гэта ты мне адкрыла прасторы шырокія
І ў дарогу ўручыла свой дапытлівы зрок.
І заўсёды
з тваімі ўладарнымі крокамі
Я звітоўваю кожны свой крок.

З тваім словам,
з тваёю бацькоўскай парадаю
Мы з'іначым зялёную нашу зямлю.
І калі —
«Камуністы, наперад!» —
скамандуюць,
Я таксама наперад ступлю.

Аддаю табе рукі
і сэрца юначае
І прымаю твой казачны, смелы разгон.
Б'юцца ў жылах маіх —
кроў гарачая матчына,
Твой кастрычніцкі вечны агонь.

РАБОЧЫ ПАСЁЛАК

Я люблю рабочыя пасёлкі —
Белыя,
аднолькавыя домікі,
У дварах
пясок,
ці верас колкі,
Ці ядловец парыжэлы, ломкі.

Тут
па вечарах пасля работы,
Пазмываўшы з рук мазут машынны,
Дужыя,
разважлівыя,
потныя,
Пад грыбком збіраюцца мужчыны.

І кладуць на стол цяжкія рукі,
Адганяюць «Беламорам» стому
І навіны,
быццам падарункі,
Раздаюць
адзін другому...

Я люблю такія «асамблеі»,
Калі ўсё
рабочай мерай мераюць,
Кажуць пра далёкую Гвінею
Так,
як пра суседа па кватэры.

Вось сюды б
заморскіх дыпламатаў —
Хай бы занатоўвалі ў блакноты,

Як без выкрутасаў,

грубавата

Тут штовечар ім складаюць ноты.

Пад грыбком,

дзе свішча вецер золкі,

Хай бы падзівіліся яны,

Як здае

рабочаму пасёлку

Справаздачу

цэлы шар зямны.

* * *

Вочы сінія-сінія...
Косы тугія...
Хтось шчаслівы, як кажуць, дзяўчыну
хрысціў.
Трэба вытаптаць многа дарог,
каб другія
Вочы гэткія,
гэткія косы знайсці.

Пра такіх, пэўна,
казкі складалі ў народзе,
Надзяляючы сотнямі светлых імён...
А цяпер —
гарманісты чародамі ходзяць,
Носяць песні-прызнанні ўначы ля акон.

А яна —
маладая ў сваёй прыгажосці —
Ні прызнанняў,
ні песень не хоча яна.
Аднаго прычакаць бы ёй толькі у госці,
Ды з зямлёю яго абвянчала вайна...

Не згуляе вяселля
той, хто гэтак абвенчан.
А яна ўсё чакае,
верыць казачным снам,
Адганяе сватоў, што прарочаць:
не вечна
Будзе доўгай каса, будзе яркай краса.

І даўно з хаты ў хату
і з вуха у вуха
Носяць бабы па вёсцы няўмольны прысуд:

Застанецца яна назаўжды векавухай,
Нізавошта састарыць, загубіць красу...

Я не знаю,
быць можа, і праўда, не трэба
Ёй, прыгожай такой, адзінокаю жыць.
Я ж яе разумею...
І вельмі хацеў бы
Вось такое каханне ў жыцці заслужыць.

* * *

Я не знаю, удаўся ў каго я такі:
Цягне дзіўная сіла мяне да ракі.

Цэлы дзень у прадоннях крынічных віроў
Бачу гульні язёў, чуйны сон шчупакоў.

Я не знаю, удаўся ў каго я такі:
Цягнуць, нібы магнітам, мяне сасцякі.

Я гатоў слухаць там ад зары да зары
Перашэпты вяршалін густых угары,

Слухаць дзятла няроўны паспешлівы стук,
Чуць, як проста з-пад ног сыраежкі растуць...

Я адчуў, што і я не чужы на зямлі,
Што гараць на далонях маіх мазалі...

Да хмурынак-пярын, у паўдзённы блакіт,
Свае звонкія песні ўзнялі жаўрукі.

Чую: гліцу і мох прабіваюць грыбы...
Каб не быў чалавекам, я б жаўранкам быў

І спяваў бы нястомней за ўсіх і званчэй,
Каб рабілася людзям ад песні лягчэй,

Каб шпарчэй узнімаліся ўвысь сасцякі,
Каб вяліся ў вірлівай рацэ шчупакі...

Я не знаю, удаўся ў каго я такі...

ЛАСТАЎКІ

Дарагія мае, ляціце
Пад зацішны смалісты дах
І люляйце вясну ў блакіце
На тугіх трапяткіх крылах.

Белагрудыя госці веснія,
Вам франтонаў хопіць на ўсіх,
Будзе вашы картавыя песні
Сіні вецер ля вокан насіць.

А калі птушанятка выкіне
Навальніца пад кроплі дажджу,
Я рукамі,
да працы звыклымі,
Сам яго ў гняздо пасаджу...

Дык ляціце да нас, ляціце
Пад смалісты пахучы дах
І шчаслівыя песні нясіце
На тугіх трапяткіх крылах!..

* * *

Калі часам трохі засумуецца
І адчую на душы тугу,
Я выходжу да людзей на вуліцу,
У натоўпа шматгалосы гул.

Пасяшаю непрыкметна зліцца
Я з табою, гарадскі прыбой,
Каб у шумнай радасці згубіцца
Са сваёй нязначнаю журбой.

І па кроплі, па маленькай частцы
Мне ў душу збалелую ідзе
Нехаванае чужое шчасце
Толькі што спатканых мной людзей.

І яны маю бяду-навалу
Разнясуць, развеюць назаўжды,
Запрашаюць нават запявалам
У свае вясёлыя рады.

Не скруціць ніякай чорнай скрусе
Маладосць крылатую маю.
Я іду з усімі
                    і смяюся,
Я іду з усімі
                    і пяю.

І калі каго бяда агорне,
Трапіцца журботны хтосьці нам,—
Я вазьму ў яго часціну гора,
Частку сваёй радасці — аддам.

НА ПЯРЭДНІМ КРАІ

> Пярэдні край будаўнічых работ праходзіць каля былых фашысцкіх дотаў.

Пярэдні край...
Крык адзінокай сойкі.
Асколкі ў сэрцы кожнае сасны...
Тут ад крыві,
а не ад летняй спёкі
Чырвоны колер
у палян лясных.

І прывідны,
як даўні шлем тэўтонца,
Нязграбны, як вялізны шэры крот,
Халоднымі байніцамі на сонца
Ашчэрыўся праклятты тройчы дот.

Пярэдні край...
Тут на любой сцяжынцы
Збярэш свінцу
і гільз дзесяткі тон.
Ды ад расплаты
не схаваў чужынца
Таўшчэзны адшліфаваны бетон.

З карэннем экскаватар вырывае
Апошні след,
дзе быў фашыста бот.
Ідзе-гудзе азёрным мірным краем,
Як кажуць тут,
шырокі фронт работ.

Пярэдні край
Не моўкне ўдзень і ўночы.
Глядзі і слухай,
абымшэлы дот,
Як над Дзвіною
пераможна крочыць,
Як зноў грыміць
Наш беларускі фронт.

АПОШНЯЯ ПРЫКМЕТА СЛАБАДЫ

Не хоча ён ніяк скарыцца студзеню,
Старэнькі адзінокі журавель,
Парыпвае над вымерзлаю студняю,
Матляецца у закруці завей.

А ўсё бліжэй
ад елак зацярушаных
Кран падпаўзае
з пошумам вятроў.
І ён да крана цягне,
цягне ўзрушана
Драўлянае счарнелае вядро.

Ён так хацеў бы даць яму напіцца,
Ды вымерзла і высахла вада.

Была калісьці
у вядры вадзіца,
Была калісьці
вёска Слабада.

І раптам вёска,
нібы ў казцы,
знікла —
І горад зззяе сотнямі агнёў.
І жураўлю старэнькаму нязвыкла,
Што на яго забыліся даўно.

А ён хацеў бы вельмі
ў звонкі ранак
Махнуць на ўсё —
на вецер і мароз,
Пайсці
і стаць паміж магутных кранаў,
Ды ён стары
і да зямлі прырос...

ДАРОГА КАЛЯ ЦЭЦ

Даўно апрыклі шафёрам «дзівосы» —
Іх сёлета шмат прыпасла зіма,—
Не разбярэш,
дзе зіма, дзе восень.
Злуюцца хлопцы:
дарог няма.
Машыны
бензінам і маслам напоены,
Толькі б стралою на іх ляцець.

А тут,
        уся ў буграх, у выбоінах,
Змяёй
        каляіна паўзе каля ЦЭЦ.

І вось машына
                        знясіленым вязнем
Садзіцца, як кажуць, на ўсе масты
І ў каляіне размолатай гразне,
Падмяўшы пад колы
                                абочын кусты.

І калі трос пачынае лопацца
І валіць дым з выхлапной трубы,
Тады скідаюць ватоўкі хлопцы,
Шапкамі выціраюць ілбы.

І падстаўляюць шырокія плечы,
Выносяць з гразі замораны ЗІЛ,
Жартуюць:
                    — Без нашых сіл чалавечых
Не ўправіцца
                        тысячам конскіх сіл...

НАФТАБУДАЎЦЫ СЛУХАЮЦЬ ШАХМАТНЫ ВЫПУСК АПОШНІХ ПАВЕДАМЛЕННЯЎ

Парыпваюць старыя елкі глуха,
Ля вокан ходзіць вецер баравы.
А інтэрнат стамлёны прагна слухае
Сіняўскага з аснежанай Масквы.

Дым папяросны плавае пад столлю,
Гудуць хлапцы,
як сонныя чмялі.
Стаяць паважна шахматы на століках,
Пад пільнай вартай пешак — каралі.

Гросмайстарам заслужаным падказваюць
З цяжкіх цэйтнотаў самы хітры лаз
Балельшчык Петрасяна — дужы мазавец
І друг Смыслова — ціхі верхалаз.

Іх дзень уходаў слотаю і працаю.
І заўтра ляжа ўсё на плечы зноў.
Паспаць бы ім...
Ды не —
цяжкімі пальцамі
Перастаўляюць коней і сланоў...

ПЕРШЫЯ З ДЫНАСТЫІ

Пад вечар у дзетсадзе —
дзверы насцеж.
І сыплецца да стомленых бацькоў
Крыклівая, шчаслівая дынастыя
Мурзатых палачан-нафтавікоў.

І на двары з бацькамі разам тоўпіцца,
У рукавы ім тулячы насы...
Бялявая дзяўчынка —
у літоўца,
У армяніна —
чарнавокі сын.

У іх ад снежак рукавічкі вымаклі,
Заледзянелі пальцы ад вятроў —
І грэюць ручкі будучыя хімікі
Ў далонях маляроў і цесляроў.

Яны яшчэ не ведаюць,
                    віхрастыя,
Прывыклыя да лялек і свісткоў,
Што імі
        пачынаецца дынастыя
Патомных палачан-нафтавікоў.

г. Наваполацк

* * *

Нам адведзена шмат гадоў.
Мы на іх атрымалі права
Ад братоў, ад бацькоў
і дзядоў,
Што палеглі ў зямлю са славай.

Дзед...
Ён чэсна касіў і араў,
Надрываў свае грудзі і рукі
І маліўся, калі паміраў:
— Хай маё дажывуць унукі.

Бацьку зрэзаў фашысцкі свінец,
Ён упаў на зялёнае жыта
І не ўзняўся.
Прасіў толькі смерць
Нам аддаць яго век недажыты.

О, гады...
Толькі жыць нам і жыць
За сябе,
За дзеда,
За тату
І за брата,
Што ў Вене ляжыць,
Не сустрэўшы свой год дваццаты.

Жыць і жыць...
Ды гатовы заўжды
За Радзіму сваю
без прынукі
Мы пакласці жыццё...
А гады...
Хай за нас дажывуць унукі.

ТАНЦЫ ЛЯ ВАЕНКАМАТА

Танцы ля ваенкамата,
Танцы ля ваенкамата...
Стрыжаныя,
у ватоўках хлопцы.
У дзявочых вачах —
туга.
І маці,
старыя, прыціхлыя маці:
«Вось і да малодшых
дайшла чарга».

А пары
кружацца ў вальсе.
Танцы ля ваенкамата.
І ў нязграбных стрыжаных хлопцаў
Бесклапотны настрой...
А потым
уладна грымне
На гулкім двары каманда
І стройныя сяржанты
Выраўняюць строй
І будуць хлопцы дагледжаны,
Накормлены
і абуты,
І старшына ім выдасць
Удосталь
махоркі і сноў...
Маці,
чаго ж вы плачаце,
Чаго глядзіцё са смуткам
На стрыжаных
і нязграбных
Малодшых сыноў?..

Сыны вашы хутка вернуцца,
Ім будзе ў арміі добра.
І маці
слёзы ўціраюць
Сарамліва
шурпатай рукой.
Яны за сыноў спакойныя.
Што зробіш,
калі падобны
Стрыжаныя, у ватоўках хлопцы
На паўшых сваіх бацькоў...

ПАЛЕСКАЯ БАЛАДА

Памяці загінуўшых у час Вялікай Айчыннай вайны Івана Цубы, які паўтарыў подзвіг Івана Сусаніна, і яго брата Міхала.

Ёсць на Піншчыне рэчка Лань.
Там зімой ходзіць берагам здань.

Круцяць снег, гоняць снег вятры.
Праз завею ідзе стары,

Кажушок на прыгнутых плячах,
Боль пякельны ў патухлых вачах.

У халодным пажары завей
Ён далёкага брата заве:

«Дзе твой след? Дзе ты, родны, ляжыш?
Ці спакойна ты, братка, спіш?

Ці харошыя сняцца сны,
Ці чуваць табе шум лясны?

Я адпомсціў забойцам тваім,
Кінуў багну пад ногі ім.

Сам я ўпоперак шляху лёг,
Сам заблытаў ім сотні дарог,

Сам я зоркі ўгары згасіў,
Сем галодных ваўкоў запрасіў,

Партызан ад нападу збярог,
Не прадаў нашых родных дарог...

Дзе ж ты, брат? Што ж ты, братка, маўчыш?
Дзе твой след? Дзе твой крыж?»

Круцяць снег, гоняць снег вятры.
Праз завею ідзе стары...

УСПАМІН

Песень, помню, не спявалі маткі,
А бацькі, браты пайшлі ў лясы...
І рабілі мы тады рагаткі,
Разбівалі вокны і насы.

Адшукаўшы ў прыдарожным пыле
Груду шчэбня, без чаргі — усе
Па партрэту Гітлера лупілі,
Што на хаце старасты вісеў.

Часта дзынкалі і шыб асколкі.
Столькі гневу, цвёрдасці было,
Што на здымку заставаўся толькі
Клок валосся, ссунуты на лоб...

Дзе ж вы, нашы смешныя рагаткі?..
Прэе смецце ў касках чужаніц.
Нам Радзіма уручыла скаткі,
Аўтаматы і спакой граніц.

І маленства даўнім сном здаецца,
Толькі часам на вучэбны пляц
Мы прыносім боль тых дзён у сэрцы —
І ў «дзесятку» кулі ўсе ляцяць.

БЯЗБАЦЬКАВІЧЫ

Рыгору Барадуліну

Сорак пяты.
Незабыўны год сорак пяты...
Маёвыя песні
Пасля шэрых ваенных зім.
О, як мы ляцелі —
Толькі мільгалі пяты —
Насустрач салдатам вусатым,
Насустрач бацькам
жывым.

Мы нават і спаць не клаліся
Без бацькоўскай пілоткі,
Усе ў медалях бліпчастых
Хадзілі ў сяброў ля акна.
Шчаслівыя,
Мы не бачылі,
Што плакалі
аднагодкі,
Якіх сурова назвала
Бязбацькавічамі
вайна.

Яны тады навучыліся
Хаваць мужчынскія слёзы,
Яны тады вучыліся
Матак сваіх берагчы.
Не па гадах маўклівыя,
Зацятыя
і сур'ёзныя,
Бацькоў —
У медалях, у ордэнах —
Снілі яны штоначы.

З пасівелымі маткамі поплеч
Працу любую рабілі,
Многія не паспелі
Закончыць дзесяты клас.
Сонца, сівер і слота
Твары ім агрубілі.
Здавалася, што і душы
Агрубіць нялёгкі час.

Яны служылі ў арміі,
Яны спраўлялі вяселлі.
Упарта
Бацькі несустрэтыя
Сніліся зноў і зноў.
Дарагія сябры-бязбацькавічы
Аблыселі і абвуселі.
І мы вучымся ў іх пяшчоце,
Калі няньчаць яны сыноў...

БРЭСТУ

Не,
не турыстам,
не сярод гасцей,—
Як сын,
што доўга не бывае дома,
Я прыязджаю ў Брэст усё часцей.
І ўжо даўно мне тут усё вядома:

І засень паркаў,
людных і густых...
І ўскраіны
з запыленым агрэстам...
І Мухавец...
І сум таполяў тых,
Што,
як штыкі,
ускінуты над Брэстам.

Я кожны раз прыходжу да фартоў,
Стаю ля брамы
доўга,
як паломнік,
І кланяюся зноў
зямлі святой,
Дзе кожны камень
як маўклівы помнік.

Дзе б ні блукаў па свеце,—
абмінуць
Я не магу свяшчэнныя руіны.
І сэрца
кожны раз
хоць пяць мінут
Абавязкова тут пабыць павінна.

Я не баюся тут
мурам сівым,
Задымленым байніцам
спавядацца...
Не як з музеем, Брэст,—
як з вартавым
Вітаюся я моўчкі,
па-сваяцку...

ЗАВЯШЧАННЕ

Героям-камсамольцам Обалі

Няма над вашай магілай помніка.
Голы,
Невысокі грудок
ад вятроў і дажджоў парыжэў.
Але мы чуем,
мы чуем ваш голас —
І ён для нас
за ўсе помнікі даражэй.

«Дарагая зямля!
Надыходзіць з табою расстанне.
Ты вельмі прыгожая сёння,
Хоць і дождж асенні імжыць.
Хутка будзе світанне.
Хутка нас на зямлі не стане.
Людзі!
Помніце, людзі,—
Нам вельмі хацелася жыць.

Мы ў сваіх біяграфіях
Не закончылі першай старонкі,
Яна чыстая-чыстая
Перад намі ляжыць...
Нас не будзе.
А на зямлі
расцвітуць рамонкі.
Мы любілі рамонкі.
Нам вельмі хацелася жыць.

Калі скажуць,
Што мы баяліся смерці,—
Не верце.

Мы будзем спяваць перад смерцю —
І голас не задрыжыць.
Толькі,
        чуеце,—
Мы завяшчаем
                    жыццём і смерцю —
Вы не маеце права
Дрэнна і мала жыць.

Нам жа вельмі хацелася жыць...»

ЗДРАДНІК

На вайне
Кожны міг
можна з куляй сустрэцца,
Нават ціхманым золкам,
Калі гулка крычаць драчы.
Паміраць не хацелася
Ні ў сорак першым,
ні ў сорак трэцім.
І салдаты пра смерць не думалі,
У бой ідучы.

Ён жа
думаў пра смерць,
Пра сваю,
калі раптам снарадам
Разарвецца зямля над нагамі
І вочы агнём апячэ.
У салдата —
жыццё або смерць.
Ён абраў сабе
здраду.
Нібы рукі Радзімы,
Пагоны скінуў з плячэй.

Ён імчаў напрасткі,
Слізкай цемрай атулены.
Бег —
і боты тапталі
Магілы сяброў.
Ён упаў.
І не ведаў,
Свая ці варожая куля
Абарвала дарогу
Да цёмных бароў...

І сягоння
Стаяць абеліскі,
Наліваецца жыта,
Расцвітаюць бяссмертнікі
Там,
Дзе ўпалі салдаты
на шляхах перамог.
Крапівой і асотам
Зарастаюць магілы чужынцаў.
А дзе здраднік ляжыць —
Толькі пыл,
Толькі голы пясок,
Толькі мох...

ПОЛАЦКАЯ БАЛАДА

Я люблю тваю чуйную зімнюю ціш,
Мой абсыпаны зоркамі горад.
Хто сказаў, што ты ноччу маўчыш?
Ты не спіш.
Ты са мною гаворыш.

Толькі ўслухацца лепш у марозны спакой,
Толькі вочы закрыць на хвіліну —
І пачуеш дыханне далёкіх вякоў,
Старадаўнія песні-быліны.

І не проста ўжо рыпнуў запознены крок,
І дымком пацягнула ад фабрык,—
Гэта рыпнуў Скарыны друкарскі станок,
Гэта пахне друкарскаю фарбай.

Рукавом выцер потны, задумлівы твар,
Стаў пад лютаўскім ветрам, ля сходак,
З хрустам плечы расправіў
стамлёны друкар,
Мой разумны,
няўрымслівы продак.

І не дуб недзе крэкнуў, парушыўшы ціш,—
Зарыпелі ўладарна батфорты.
То ад Верхняга замка спяшае сюды ж
Пётра Першы,
суровы і горды...

Хто сказаў, што тут ноччу няма ні душы
І ўсё гэта —
рамантыка, ўрэшце,
Толькі снег зарыпіць, зазвіняць ледашы
І нікому з магіл не ўваскрэсці?

Не,
    прыслухайся лепш:
                                   не ільдзінкі звіняць —
Гэта шаблі аб ківеры звоняць,
Гэта цяжка даецца французам Дзвіна,
Заіржалі трывожныя коні...

І таму я люблю слухаць зорную ціш,
Твае казкі начныя, мой горад...
Хто сказаў, што ты ноччу маўчыш?
Ты не спіш.
Ты са мною гаворыш...

УСКРАІНЫ

Люблю вечарамі
гарадскія ўскраіны.
За кожным плотам
буяюць сады.
Салаўі заліваюцца.
І цыбатыя краны
З цікаўнасцю
паварочваюць шыі сюды.

Каля самых двароў
серабрыцца рэчка.
Качкі
на хвалі
вядуць качанят калыхаць.
Над градкамі шастае вецер,
настоены на парэчках,
І смакуюць яго старыя,
што сядзяць каля хат.

Але неба цямнее.
Успыхваюць зоры.
Цёплы туман
наплывае з лугоў.
Цішыня.
І толькі чуваць, як бразгаюць
клямкі,
замкі,
запоры,
Як спускаюць сабак з ланцугоў.

Абгароджаныя ўскраіны
ненавіджу начамі.
Платы двухметровыя на трэскі
крышыць гатоў,

Калі,
сыта ікаючы,
спаць кладуцца мяшчане,
А раз'юшаныя сабакі
салаўёў выганяюць з садоў.

Зубы сцяўшы, іду ад сваёй русакосай
І гыркатыя зграі шчаслівымі крокамі злю.
Ад такога брэху сабачага ўвосень
З галін кідаюцца яблыкі
і разбіваюцца аб зямлю...

Дзе б яны ні былі,
ненавіджу ўскраіны,
Што на грошы ўзважваюць
бэзу гронкі і яблынь плады.
І я чую:
скрыгочуць,—
напэўна, зубамі —
краны,
Скрышыць ім не церпіцца
будкі сабачыя і платы.

СТАРОНКІ З ФЕСТЫВАЛЬНАГА БЛАКНОТА

* * *

У ноч з 29 на 30 ліпеня 1962 года пад вокнамі школы, дзе жылі савецкія турысты на Восьмым Сусветным фестывалі моладзі, антыфестывальшчыкі ўзарвалі «бомбу».

Мы спалі, як дома,—
На цёплых шурпатых далонях.
Усмешкі
Яшчэ астывалі
На вуснах і вейках.
І снілі мы
            росныя сцежкі,
                        і коней,
І ціхія вочы каханых,
І феерверкі...

Мы ў сне
Да каханых нясмелыя рукі цягнулі,
Мы коней паілі,
Мы...
Дзынкнулі здзіўлена шыбы,
І дымам запахла...
І мы выляталі,
            як кулі,

На двор,
Проста ў дым,
Проста ў выбух...

Нам выбух
Ударыў па сэрцы ўспамінам, як плёткай,
Як плёткай эсэсаўца,—
І ўваскрасала адразу
У памяці нашай
Дзяцінства
 ў рубцах і пілотках,
Дзяцінства
Без хлеба,
Без песень,
Без казак...

Улегліся моўчкі мы.
Сціснуты вусны сурова.
Насуплены бровы.
Напяты ва ўсіх жаўлакі.
На белых падушках
Пакладзены пад галовы
Цяжкія,
Нібы камяні барыкад,
Кулакі...

СУСТРЭЧА З АФРЫКАЙ

Вось яна —
 крочыць, шумная,
У тугія тамтамы грукочa.
А пад чорнымі вейкамі — сумныя,
Як у вязня, сумныя вочы.

І мне стала яна зразумелаю —
Белазубая,
стройная,
рослая,
Што ад гневу робіцца белаю
І чырвонай ад радасці робіцца.

Чужаземным ярмом замораная,
Змардаваная, непакорная,
Не ад сонца Афрыка чорная —
Ад гора Афрыка чорная.

Твар маршчыны цяжкія парэзалі,
Мазалі, як крывавыя раны...
Не ад смагі вусны патрэсканы,
Ад знявагі яны пакусаны.

Будзь праклята,
чорнае ўчора!..
Клічуць заўтра
тугія тамтамы...
І спавіта Афрыка чорная
Белым сары [1],
нібы бінтамі...

ЭМІГРАНТКІ

Спярша было нялёгка звыкнуцца,
Што тут не так,
як нас вучылі,
Што эмігранты —
і дзянікінцы,
І проста рускія жанчыны.

[1] Сары — жаночая вопратка некаторых народаў Афрыкі і Індіі.

І што адны — навекі ворагі
І нас бы кулямі скасілі,
А для другіх і сёння дорага
Усё, што звязана з Расіяй.

Для тых, што засталіся рускімі,
Былі мы часцачкай радзімы —
Разанцы стройныя і русыя
І чарнавусыя грузіны.

Мы гаварылі з эмігранткамі
І ў госці прыязджаць прасілі,
І проста хлопцы струны краталі
І запявалі аб Расіі.

З-за слёз жанчыны нас ледзь бачылі —
Вось-вось, здаецца, загалосяць,
Што нават песню,
                    песню матчыну,
Да іх прывезлі
                    толькі ў госці,

Што з сэрцам іх даўно разлучаны
Радзімы вёсны і пакуты
І песні ўжо без іх развучаны
Пра міжпланетныя маршруты...

ВУЛІЦА БЕЗ НЯДЗЕЛІ

Яны абступалі машыны
І доўга на нас глядзелі —
Старыя, суровыя фіны
З вуліцы Без Нядзелі.

Са згорбленымі плячамі,
Аднолькавыя, як здані,
Стаялі яны і маўчалі,
Маўчалі
і нас разглядалі.

І ў памяць забытай сагай
Вярталіся годы тыя,
Калі і яны таксама
Былі, як і мы, маладыя.

Былі і яны пры сіле
І ў наравістага лёсу
Работы толькі прасілі,
Ветразя,
лодкі,
вёслаў.

А вёслы бяда ламала,
А ветразь звісаў безнадзейна.
Ім лёс пакідаў толькі скалы,
Сосны,
сяброў
і нядзелю.

Нядзеля —
Для іншых свята
(Сядзі ды палузвай семкі).
Для іх
была яна хатай,
Куды прывядуць яны сем'і.

Яны па суботах не спалі
І доўга жылі без нядзелі,
Каб расступаліся скалы
І гонкія сосны радзелі.

Плацілі крываваю платай
За хату,
за ціхае шчасце.
Не сосны, а жылы напятыя
У зрубы прыйшлося пакласці...

Стаяць акуратныя домікі,
Хоць зараз бяры іх у фільмы...
Ды сумныя,
як бяздомнікі,
Старыя, суровыя фіны.

Без свята,
без сонца,
без ласкі
Хмурнелі яны і худзелі.
І могільнікам здалася
Мне
вуліца Без Нядзелі.

г. Лахці

БЕЖАНЦЫ Ў ХЕЛЬСІНКІ

Я помню —
худыя, з вялікімі клункамі,
З-пад Себежа і з-пад Бежыцы
У нашы вокны фанерныя грукалі
Бежанцы.

Мы з імі дзяліліся бульбаю печанай,
Скарынкай,
соллю
і горам,

Мы клалі іх спаць на саломе ля печы,
Заплаканых і змораных...

Яны сёння ў Себежы родным
і ў Бежыцы
Сынамі і ўнукамі цешацца.
І я ўжо забыў нават слова «бежанцы»,
А тут —
зноў сустрэліся бежанцы.

Ні клункаў, ні слёз...
Загарэлыя твары,
Касынкі, значкі фестывальныя...
«Мы — бежанцы...
Мы з Аргенціны, таварыш...
Сюды прыехалі тайна...»

Ім весела.
Ім у абдымках цесна.
А боль маё сэрца цісне.
Звініць на вуліцах Хельсінкі песня —
Бежанка аргенцінская.

Іх дома чакаюць іржавыя краты
З халоднай, нямой непазбежнасцю.
Дзесяткі краін.
Адусюль — дэлегаты.
А з Аргенціны — бежанцы.

За тое,
Што міру хочацца,—
бежанцы,
За тое,
Што шчасця хочацца,—
бежанцы,
За тое,

Што дружбы хочацца...
Думкі — бежанцы,
Песні — бежанцы...
Калі ж гэта ў свеце скончыцца?

РУКІ ФЕСТЫВАЛЯ

Больш за ўсё
Я запомніў на фестывалі
Не феерверкі,
Не песень гукі,
А рукі,
Што нас кожны дзень абдымалі,
Рукі,
Сяброўскія цёплыя рукі.

Тыя,
Што вобзем сосны кідалі,
Выстругвалі з іх калыскі
І труны,
Тыя,
Што з глыбы глухога металу
Зрабілі тонкія звонкія струны.

Я помню юнцоў,
Саплівых і чысценькіх.
Яны нам паказвалі кулакі.
Мы ведалі,
Што ў кулаках заціснута,—
Нью-йоркскія медныя пятакі.

За кулакі
Плацілі даларамі,
На іх

Спустошвалі бонскі капшук...
А мы,
Савецкія,
Атрымалі дарма
Дзесяткі тысяч сяброўскіх рук.

Да хрусту ў касцях
Нас абдымкі сціскалі...
І я ўспамінаю,
Як міру заруку,
Сустрэчы,
і песні,
і смех фестываля,
А больш за ўсё —
Сяброўскія рукі.

г. Хельсінкі

---

* * *

Я хачу прайсці па зямлі
Самым верным, любімым сынам.
Каб дарогі мяне вялі
Пад вятрамі прасторам сінім,

Каб нямоўчна ў мяне на плячах
Росным раннем спявалі птушкі,
Каб я кветкамі ўсімі прапах
Ад падэшваў да самай макушкі,

Каб легенды глухой сівізны
Мне з даверам дубы шапталі
І крыніц залатыя званы
Для мяне калыхалі хвалі.

Я хачу прайсці па зямлі,
Каб мне людзі сэрца адкрылі,
Слёзы шчасця і мазалі
Па-братэрску са мной падзялілі,

Каб мне роўную частку далі
Сваёй ношы нялёгкай пранесці
І свае галасы ўплялі
У мае няхітрыя песні...

* * *

Шпак спявае...
Стамлёныя крылы — ўразлёт,
Ад зямнога,
вясновага шчасця
зажмураны вочы.
Доўга песню хаваў ён за морам
ад сцюжы і слот,—
І яна ў цёплай дзюбе
цяпер і звініць
і булькоча.
Падлятае,
трымціць —
не сядзіцца шпаку,
Быццам
недзе хапіў непатухлага жару
І збіраецца
з клейкіх пупышак
на кожным суку
Распаліць
сто маленькіх
зялёных пажараў...

* * *

Яшчэ доўга на ўсіх раздарожжах,
Між чужых, незнаёмых людзей,
Буду я табе сэрца трывожыць
Успамінамі кожны дзень.

І калі пацалунак нечы
Раптам губы твае апячэ,
Ты успомніш:
                    а тоў, ранейшы,
Цалаваў усё ж гарачэй.

І быць можа, на тых раздарожжах
Зразумець ты паспееш яшчэ:
Ад мяне уцячы ты можаш,
Ад кахання ж — ніяк не ўцячэш.

КАСТРЫЧНІЦКІ ЛЕС

Сосны жоўтыя,
як з воску.
Вепрукоў старых сляды.
Пакідаю ўранні вёску
І спяшаюся сюды.

Каля ног гарэць брусніцы —
Нібы ў красках летні луг.
Ад цілінькання сініцы
Ельнік здзіўлены аглух.

Смела шастаюць вавёркі,
Цягнуць познія грыбы.
Пад кустом ажыны горкай
Вожык фыркае рабы.

Мне ж
нічога тут не трэба,
Ні звяроў,
ні жухлых траў.
Я не браў з сабою стрэльбы,
Нават кошыка не браў.

Можа, ты і не паверыш,—
Толькі я сюды спяшу
Не па ягады —
па вершы,
Што калісьці напішу.

* * *

Гэта цяжка, таварыш,
Разам кашу варыць.
З кожным стрэчным не зварыш.
Тут не трэба мудрыць.

Тут такія парадкі,
Што пароўну дзялі
І зацішак палаткі,
І вяндліны скрылі.

Часам компас саб'ецца,
Мы ж асільваем шлях,
Толькі грукаюць сэрцы,
Толькі соль на губах.

Без папрокаў і скаргаў
Мы нясём за спіной
Дзесяць знойдзеных скарбаў,
Дзвесце казачных сноў.

І калі ўсё стрываеш,
На вяршыні гары
Вельмі добра, таварыш,
Разам кашу варыць.

* * *

Адышлі ў нябыт панегірыкі
Сціплым вінцікам,
спешнай сяўбе.
Людзям хочацца шчырай лірыкі
Не пра вінцікаў,
пра сябе.

Людзям хочацца
песні звонкай
Не пра мудрасць высокіх пасад,
А пра сінія матчыны вокны,
І пра раніцу, і пра сад.

Людзі хочуць, каб гімн зайгралі,
Калі плошчы запоўніць парад,
І пра іхнія рукі і раны,
І пра будні (іх болей, чым свят).

Людзі хочуць, каб званні і славу
Не давалі нікому дарма...
Людзі маюць на гэта права.
Ім дала яго праўда сама.

* * *

Сябрам мы прысвячаем эпітафіі,
Калі паклічуць за труной ісці...
А чым сябры, скажыце, не патрапілі,
Што мы аб іх не пішам пры жыцці,

Што словы выпакутваныя выкласці
Спяшаемся чамусьці для другіх
І нават лічым найвышэйшай сціпласцю,
Што вось маўчым пра іх, пра дарагіх?..

Яны ж, крыклівай славай не пакрытыя,
Сябе не выстаўляюць напаказ
І вершы нашы лаюць больш, чым крытыкі,
І можа больш, чым жонкі, любяць нас.

Адданасць іх мужчынская і вера —
Найлепшы дар з усіх зямных дароў...
О, колькі мы не напісалі вершаў,
Сапраўдных вершаў пра сваіх сяброў!..

* * *

Сінія званочкі, сінія званкі
Стаялі сасмяглыя, сонныя.
Мы іх збіралі, ставілі ў збанкі,
Паілі вадой сцюдзёнаю.

Мы іх хавалі ў цень ля сцяны,
Ставілі на падаконнікі
І верылі,
            што ад шчасця яны
Зазвоняць тоненька-тоненька.

Яны ж на луг пазіралі з вакна —
І ніводзін нават не дзвынкнуў.
І была ў сінім сэрцы кожнага званка
Белая-белая слязінка...

ЮНАЦТВА СІНІЯ АРЭЛІ

Юлі

Яны прыглушана рыпелі
Сярод старых кашлатых ліп.
Мы тыя сінія арэлі
Зламаць нікому не далі б.

Над імі гойдаліся далі,
Яны нам казкаю былі —
І ў неба сіняе ўзляталі,
І ледзь краналіся зямлі.

І як бы мы ні пастарэлі,
Няхай і летам і зімой
Юнацтва сінія арэлі
Ляцяць між небам і зямлёй...

* * *

У прысадах цяністых
Я сустрэўся з табой,
Маёй светлаю, чыстай
Веснавою журбой,

Маёй ціхаю казкай,
Маёй першаю ласкай.

Тут мы часта хадзілі
Ля альтанак пустых,
Ціхім шэптам будзілі
Юных клёнаў лісты,

Новых сцежак шукалі,
Першых промняў гукалі.

А сягоння блукаю
Я адзін да святла
І прычыны не знаю,
Што з табой развяла,

Маім шчасцем пявучым,
Маім болем пякучым.

І усё, як калісьці,
У прысадах вясной:
Ліпкі ліпкае лісце
Парасправілі зноў,

Клёны росамі ззяюць,
Птушкі сонца гукаюць,
Росам зоры варожаць,
Успамінам трывожаць
Маё сэрца.

ЗНОЎ ПАБАЧЫЎ ЦЯБЕ...

Цэлы тыдзень хадзіў я прыгнечаным,
Не гулялася, не спявалася.
Кожнай раніцай, кожным вечарам
Сэрцу нечага не ставала ўсё.

А сягоння,
зусім няпрошана,
Нечакана, неспадзявана я
Зноў убачыў цябе, харошая,
Дарагая, нецалаваная.

І гатоў салаўём заліцца я
На лады, на калены розныя,
Каб дзівілася нават міліцыя,
Што такімі бываюць цвярозыя.

І нясу,
каханнем асвечаны,
Па вясновай зямлі сэрца гром-біццё.
Паглядзяць на мяне сустрэчныя —
І таксама шчаслівымі робяцца...

* * *

У марознай поўначы
Сінім небам яркім
Да азяблых зорачак
Месяц гоніць хмаркі.

На прасторы ціхія,
На шляхі-сцяжынкі
Падаюць блакітныя
Звонкія сняжынкі.

І дубы пакрэктваюць:
Здзіўлены, расчулены
Чысцінёю светлаю,
Цішынёю чуйнаю.

* * *

Я часам сам сябе не пазнаю:
Разважлівы, спакойны і цвярозы,
Пра маладосць бясхмарную маю
Усё часцей ка мне прыходзіць роздум.

Я ўсё стражэй да слоў сваіх і рук,
Трывожыць сэрца мне любая дробязь,
Нібы адказнасць я за ўсё бяру,
Што ў цэлым свеце думаюць і робяць.

І з кожным днём вярней мне дружбакі,
І ўсё цвярдзей
любоў,
нянавісць,
вера.
Ці то характар робіцца такі,
Ці гэта сталасць стукаецца ў дзверы...

1963-1971

ПОЎДЗЕНЬ

Я веру поўдню.
Ён не памыляецца,
Бо ён не мае у сабе
ані
Туманнасці яшчэ санлівай раніцы
І стомленай вячэрняй цішыні.

Я веру поўдню.
Казкі не лапоча ён
І позехам даўгім не крывіць рот,
А моўчкі ўсмак працуе заклапочана
Ды рукавом з ілба ўціpae пот.

Ідзе сваёй прывычнаю дарогаю
І памятае, ведае адно —
Ужо ў зеніце самым сонца строгае,
І ўсё як ёсць адтуль яму відно.

Я веру поўдню.
Веру,
бо з цвярозасцю,
Са сталасцю
ён дружны недарма.
І ў ім няма вячэрняй асцярожнасці
І ранішняй туманнасці няма.

Я веру поўдню...

* * *

Сябрам-равеснікам

Кажуць, хлопцы,
Што доўга стаіць ля двара
У рабочай ватоўцы
Нашай сталасці мудрай пара.

Пазірае на нас, разважае,
Пастукаць у веснічкі
ці
Незнаёмай жанчынай
Паўз нашыя вокны прайсці.

А вось тыя, другія,
Хто здаецца за нас не старэй,
Спадабацца змаглі ёй,
Не трымалі яе ля дзвярэй.

Запрашалі на покуць,
Як госцю, садзілі за стол
І дзялілі па-брацку
Салдацкую чарку і соль...

Нам прасцей.
Нашы дзеці без хлеба
ў кутку не крычаць.
Для гасцей
Нам не трэба
дабра пазычаць.

Мы сталеем іначай.
Лёс нам выпаў другі.
А ўсё роўна трывога
Ля вачэй пакідае кругі.

Усё роўна турботы
Не даюць нам заплюшчыць павек.
І хапае гаркоты —
Не скупіцца на гэта наш век.

А што часта жартуем
І з многага кпім,
Дык таму,
што дзяцінства
Было ў нас на радасць скупым.

І не кліч нашу старасць,
Не ківай нам здалёк мімаходзь —
Ты заходзь да нас, сталасць,
Нібы гаспадыня, заходзь.

ДВАЦЦАТЫ ВЕК

Суровы і цвярозы век дваццаты,
Люблю цябе да скону і кляну.
Вятрамі міжпланетнымі працяты,
Ты знаеш усяму сваю цану.

Музыкі пра любоў натхнёна трынькаюць,
Малююць генералы галубоў.
А ты глядзіш з халоднаю хітрынкаю
І лічыш склады вадародных бомб.

Усё як ёсць
табе ідаць адразу —
І кроў,
і здрада,
і падлог,
і гнеў.
Ад войнаў,
ад палітыкі
і джазу
Ты ачмурэў
і рана ачарсцвеў.

І ўсё ж ты хочаш да вякоў данесці,
Ад ненажэрнай смерці ўберагчы
Матуляў нашых баравыя песні,
Касмічных трас цяжкія абручы.

Баішся,
каб ад атамных бяссонніц
Навек наш свет зялёны не зачах...
Таму і цягнем мы цябе
да сонца
На потных
і скрываўленых плячах.

* * *

Хтось палюе на сініцу,
Нехта ловіць жураўля...
Мне ж багацце і не сніцца —
Толькі родная зямля,

Толькі маці,
толькі песня,
Кнігаўкі над лугам крык...
Лёс мяне не вельмі песціў.
Я да простага прывык.

І багацця мне не трэба,
Без прысмакаў пацярплю —
Толькі б хлеба,
толькі б неба
Ды бацькоўскую зямлю...

* * *

Мая вясковая хаціна,
Пасляваенны горкі лёс!
Прымі мяне,
бадзягу-сына,
У цёплы цень сваіх бяроз.

І дзверы,
што выходзяць к лесу,
Не замыкай хварасцінай,
Хай злосна зарыпяць завесы,
Даўно не мазаныя мной,
Хай у струхлелых сценах цесных
Сустрэнуць зноў мяне
спакой,
Старэнькі стол,
прапахлы цестам
І мокрай рыбінай луской,
Вуглы закопчаныя тыя,
Дзе ціха плакаў хлапчуком,
Дзе ахінуліся святыя
Вясковым белым ручніком...

Не думай, што забыў
лучыну
І нізкі ссечаны парог.
Я ўсё,
чаму мяне вучыла,
У сэрцы беражна збярог.

Ты не становішся чужая,
Хоць ганак твой імхом зарос.
І я на споведзь прыязджаю
Сюды,
у цёплы цень бяроз...

* * *

Час ходу у новы дзень прыспешвае,
Успаміны горкія драбніць...
А ўсё роўна
помнім сорак першы,
Як і сорак пяты,—
да драбніц.

Не закрыць
ні радасцю,
ні бытам
Тых,
што ўпалі ніцма на лаўжы.
Колькі іх,
забітых і забытых,
Пад нагамі нашымі ляжыць!

І з зямлі знявечанай рыўкамі
Лезуць —
дзе рамонак,
дзе быльнёг.
То яны знямоглымі рукамі
Цягнуцца наверх,
да нашых ног.

То яны
насустрач сонцу рвуцца
З чорнага прадоння небыцця.
І калыша вецер Рэвалюцыі
Аганькі кароткага жыцця...

І што значаць нашы ўсе напасці,
Калі можна ў цішы палявої
На калені перад імі ўпасці
І да іх прыпасці галавой...

ХАТЫНСКІ СНЕГ

(паэма)

«Імем расстраляных,
закатаваных,
паўшых
Мы вам свет завяшчаем
без слёз і вайны.
Толькі ў вашых сэрцах,
у памяці вашай
Хай ніколі не моўкнуць
нашы званы!»

I

22 сакавіка 1943 года...

Жураўлём сакавіцкая раніца зарыпела.
Бухнула ў студні аб лядок вядро.
Кракнануў пад нагою снег белы.
Грымнула каля прыпечка
бярэма бярозавых дроў.

Нясмела кукарэкнуў певень прастуджаны.
Дзвынкнула аб даёнку тугое малако.
Высока ўзнімаючы лапы,
прабег па ўчарашняй лужыне
Худы і ахрыплы кот.

Дымком над вёскай запахла смачна.
Шкрэбнуў па поснай патэльні шчарбаты нож.
Атрымаў першую аплявуху матчыну
Мурзаты падшыванец,
што выбег на вуліцу басанож.

Мужыкі пойла ў хлявы цягалі.
Гаспадыні няньчылі ў далонях праснакі...
А вёску сціскалі ўжо абцугамі
Карнікаў чорныя грузавікі.

І вось чорным колам, тупым і грузным,
Раструшчана ранішняя маўклівая стынь.
Закусіла пабялелыя вусны,
Сцялася ў страху Хатынь.

З ганкаў сонныя дзеці злятаюць гракамі.
Маткі на іх спяшаюцца хоць пінжакі надзець.
Ад кулі засланяецца высахлымі рукамі
Сівабароды нямоглы дзед.

Немаўляты заходзяцца плачам.
Цягнуць з печы бабулю сляпую,
Прыкладам — у плечы,
Кулаком — пад дых.
З двароў зганяюць на ўскраек
                                        у пуню
Усіх — і старых, і маладых.

Выкацілася круглае сонца.
На дыбачкі ўстала над гаем.
Пад промнямі
        першыя вясновыя кроплі ўпалі са стрэх...
Застагнаў,
            загаласіў пад нагамі
Б е л ы снег.

II

...карнікі сагналі ў пуню
ўсіх жыхароў Хатыні...

У шэрым змроку шапталіся ціха мужчыны.
Бліжэй адно да другога тулілася радня.
Над галовамі скупа прабівалася праз шчыліны
Вясёлае святло сакавіцкага дня.

Людзі яшчэ
ў збавенне верылі,
Хоць і калола пад сэрцам здагадак асцё.
Але калі
пачалі цвікамі забіваць дзверы
І дыхнула бензінам —
стала ясна ўсё.

І людзі сцяліся.
І здавалася:
Гэта іх да сцен прыбіваюць цвікамі,
Гэта для іх труну
збіваюць са старых
трухлявых сцен,
І маці
спалоханымі рукамі
Да сябе прыціскалі галовы дзяцей.

Карнікі
бензінам
апошнюю свечку надзеі згасілі.
У шчыліны
полымя
пачало ўтыкаць чырвоныя крывыя нажы.
І бабы загаласілі:
— А дзеткі!
А вы ж не паспелі пажыць!

А вашы ж ногі не паспелі нахадзіцца.
А вашы ж рукі не паспелі напрацавацца.
А вашы ж вочы не паспелі наглядзецца.
А вы ж не паспелі ўнукамі парадаваць нас.
Крывіначкі нашы!
Сонейкі нашы!
Дзеці!
За што ж яны вас?!.

І мужчыны ўскінулі кулакі ў бяссіллі
І выдыхнулі хрыпла,
                                    як запавет:
— Сонцам паўдзённым,
                                        небам сінім,
Кожнай вячэрняю зоркай,
                                кожнай ранішняю расінкай,
На вашай магіле калом асінавым
Вас,
    забойцы,
                праклінаем навек!

Высечанымі лясамі,
                                абгарэлымі камінамі,
Нівамі, свінцом засеянымі,
                                        пакутамі калек,
Нашымі недагледжанымі снамі,
                        нашымі ненароджанымі сынамі
Адпомсціць
Вас, нашчадкі,
                        заклінаем навек!..

Ужо не іскры,
                        а снапы пякельнага полымя
На галовы абрынуліся са страхі.
І людзі ад іх адбіваліся рукамі голымі.
І засквірчэлі на плячах кажухі.

Ад немага крыку
                            абвалілася пуня.
Грымнулі вобзем дзверы.
І ўпала,
            як чырвоны куль,
Халоднага снегу шукала
                                        сляпая бабуля,
А знайшла толькі жменю гарачых куль.

Страчылі кулямёты
па агню,
па стогнах і плачу.
Радзеў
і падаў
ахрыплы пакутны крык.
І вось застаўся адзін толькі енк дзіцячы.
Але і ён пахіснуўся
І знік.

Тады апусціла вінтоўкі чорнашынельнае войска.
Хоць бы дзе бразнулі веснічкі.
Хоць бы заскуголіла шчаня.
Кроў астывала.
Хаты дагаралі.
Над вёскай
Вісела мёртвая цішыня.

І карнікі глядзелі вачамі пустымі,
Як ашалелы кот па вуліцы бег,
Як ляжаў,
не таючы,
у Хатыні
Ч ы р в о н ы снег.

III

...забілі і спалілі 149 чалавек, у тым ліку 76 дзяцей, спалілі ўсе 26 хат...

Датлявалі галавешкі,
адсвечвалі варанёнай сінявою метала,
То зусім патухалі,
то ўспыхвалі зноў.
У нізкае неба Хатынь узнімала
Абгарэлыя кульцы каміноў.

Валяліся ходзікі з бляшанай зязюляй.
На іхніх стрэлках
навекі спыніўся час.
Мядзведзем
пад ліпай асунуўся спалены вулей.
Як растаптаны месяц,
вытыркаўся з попелу медны таз.

Нібы на чорным абрусе
ў жалобным застоллі
Вялізны жоўты пірог,
Ляжалі жорны,
што партызанам ячмень малолі
І пасля вайны
ў новай хаце хацелі падперці парог.

Хмары і дрэвы чадам густым прагорклі.
Угары —
хоць бы зорка,
хоць бы крупінка святла.
А самае жудаснае —
там,
на ўзгорку,
Дзе пуня была.

Там
яшчэ ўспыхвалі вугольчыкі цёплыя,
Там
на залітай крывёю зямлі
Маці — прыгаршчамі,
А сын — жменькаю попелу
Побач ляглі.

Там
яшчэ лавілі абгарэлыя пальцы
Апошняга дыхання сіняваты дым.

І сажаю
у прастрэленыя далоні асыпаліся
Хаты,
шпакоўні,
сады.

І раты абвугленыя
крычалі нема.
І нібы ў жахлівым дзіцячым сне,
Падаў з чорнага начнога неба
Ч о р н ы снег.

...Зрываецца звонкі капеж са стрэх.
Разгойдвае неба дзіцячы смех.
А ў памяці
вечна
стыне
Белы снег,
Чырвоны снег,
Чорны снег
Нашай святыні —
Х а т ы н і.

КАМІСАРЫ

З гадоў,
              калі неба крамсалі
Узнятыя гневам клінкі,
Прыходзяць да нас камісары —
Духоўныя нашы бацькі.

На вуснах іх —
                        марш недапеты,
Упартыя словы надзей.
І кулямі партбілеты
Прышыты да юных грудзей.

І падалі, і ўваскрасалі,
Сабой засланялі жывых.
Сягоння глядзяць камісары,
Як суддзі, на ўнукаў сваіх.

Мы іх перагналі па ўзросту,
Сягнулі да зорак сівых.
І ўсё ж, як падлеткі, зайздросцім
І лёсу, і пафасу іх.

І марай свяшчэннаю самай
У сэрцах надзея гарыць,
Што нас не ўпікнуць камісары —
Суровыя нашы сябры.

* * *

Люблю свой край,
зялёны і спакойны.
Сіваваронкі дрэмлюць на слупах.
Над хатамі —
вясёлыя шпакоўні,
А ў хатах —
аржанога хлеба пах.

Усё вакол
знаёмае да болю:
Збягаюць незабудкі да вады,
Сядае важна бусел на таполю,
Ад ластавак абвіслі правады.

На ноч сплывае сонца за жытное.
Свой невад туманы павалаклі...
Святое,
непрыдуманае,
тое,
Чаго не знойдзеш на чужой зямлі...

Такім свой край
навек люблю і помню.
І калі згасне сонца у вачах,—
Мне будуць сніцца
кожны дзень
шпакоўні
І аржанога хлеба родны пах...

* * *

Мы хочам зразумець галактык мову.
А хто мне скажа,
думае аб чым
Сцяжынка ў полі,
спелы бор сасновы,
Рачулка,
што прыцмоквае ўначы?

Хто разгадае слёзы шэрай кані?
Хто расшыфруе для маёй душы
Аленя закаханага рыканне
І салаўіны цёхкат у цішы?

Свае званы пагойдваюць азёры.
Звініць гаёў кастрычніцкая медзь...
Мы слухаем маўклівае міжзор'е,
А блізкіх нам не можам зразумець.

МІНСКІ ТРЫПЦІХ

I

Перад тузінам гарадоў,
Перад сотняю ціхіх весяў
У мяне неаплочаны доўг
Самай лепшай маёю песняй.

І ў цябе я ў даўнім даўгу,
Мінск любімы —
мая сталіца.
Слоў шукаю —
і не магу
Да яшчэ не кранутых прабіцца.

На праспекты твае іду —
Плёск Нямігі схаванай чую.
І гаротных вякоў лебяду
Пад асфальтам тваім тапчу я.

Бачу:
плечы тваіх камяніц
Узнімаюцца вышай і вышай...
І ў грудзях маіх сэрца трымціць
Нераскрытай вясновай пупышкай.

І вось-вось
шугануць, як прыбой,
Словы ўскінуць да сонца далоні
І прарэжуцца
самі сабой,
Як лісткі на маўклівым клёне...

II

Калі адгрукочуць трамваі і самазвалы,
Пагаснуць у інтэрнатах запозненыя агні,
Па Мінску задумліва крочыць
Янка Купала,
Радкі ненапісаных вершаў шэпчучы ў цішыні.

Ён даваенныя ліпы
каля праспекта шукае.
А вочы яму засціла
сорак першага горкі дым.
І ён разграбае руіны
параненымі рукамі.
І тысячы «месершмітаў»
расстрэльваюць неба над ім.

Да вуснаў ён паднімае
зямлі беларускай жменьку.
О, якая яна цяжкая
ад слёз і свінца!
Навекі
ў ёй запякліся
клятвы,
праклёны,
енкі,
Расплаўленая цэгла Брэста,
акрываўлены жвір Трасцянца...

Ён узнімае вочы.
У небе сінія зоры.
Ускрыкваюць сонныя чайкі каля ракі.
Двое закаханых летуценна ідуць па гораду —
І кубінец
на беларускай мове
шэпча яго радкі...

Пасляваенныя клёны гладзіць Янка Купала.
А любімыя ліпы ля скроняў
шумяць без канца...
...Каб жа
ніколі-ніколі
на іх лісты не ўпала
Ні кроплі
крыві ці урана,
слёз ці свінца!..

III

Я за руку вяду цябе, мінчанін,
Белагаловы трохгадовы сын.
Цябе і Мінск я часта сню начамі
У сіняй дымцы заўтрашніх вышынь.

І так баюся ў нечым памыліцца,
Вас,
новых,
разглядаючы здалі,—
Каб ты,
мая любімая сталіца,
І ты,
сынок,
мяне не падвялі,
Каб ні крупінкі сонца не прапала
З крывёю аваёваных сцягоў,
Каб кожны дзень да вас ішоў Купала
Народнай незарослаю сцягой...

Я за руку вяду цябе,
мінчанін,
Асфальтам і ускраіннай травой.

І я ў табе
і ў Мінску
прыкмячаю
Характар
трошкі мой
і трошкі твой.

Я вам,
нібы сваёй удачы,
веру.
Я грэю вас на самым дне душы...

...Калі пра Мінск не напішу я вершаў,
Дык ты,
сынок,
іх заўтра напішы...

* * *

Што паробіш,
калі ціхманы
Я ніколі не быў змалі.
Не чакаю нябеснай манны
І вяду баі на зямлі.

Новых ворагаў нажываю,
Хоць палае ў правым баку
Рана даўняя нажавая,
Нібы вогнішча на скразняку.

Не з капрону і не з жалеза,
Нервы тонкія і ў мяне.
А ўсё роўна наперад лезу,
Каб у вочы плюнуць мане.

І хаця па спіне мне вухалі,
Каб навекі зваліць на дол,
Я ўзнімаўся,
хапаючы вуснамі
Колкі вецер,
як валідол.

І, о божа, як я быў рады
(Маім ворагам і няўцям),
Калі чыстае зерне праўды,
Хоць адно,
прыносіў людзям...

* * *

У нашай вёсцы не было сабак,
Што пільна сцерагуць сады і дачы.
І я здавён супроць сабак — слабак,
Не разумею нораў іх сабачы.

...Вось ён ідзе, не зводзячы вачэй
З рыпучых весніц, як з варот дзяржавы,
І на касматай шыі валачэ,
Нібы граніцу,
свой ланцуг іржавы.

Ён поўсцю адчувае:
гаспадар
Не раз з акна за ім цікуе коса
І недзе прыхаваны шчодры дар —
Нікім яшчэ не грызеная костка.

Ах, гэты непаўторны смак касцей,
Заслужаных нялёгка,
недармовых!
Ён з-за яго кідаўся на гасцей
І нават на дзяцей гаспадаровых.

Ён добра знае:
за празмерны спрыт
Ніколі на яго злаваць не будуць.
І ён гырчыць на ўсіх,
начэй не спіць,
Ад слоты не хаваецца у буду.

З нянавісцю ў ашчэраных зубах
Ён адпаўзае з косткаю пад дрэвы...
...А ў нашай вёсцы не было сабак.
Вяскоўцы штось не мелі ў іх патрэбы...

ХЛАПЧУКІ

Нас усё хлапчукамі клічуць,
Нас усё блазнюкамі лічаць,
Пацяшаюцца «дружбакі»,
Спачуваюць, калі вытыркаемся,
Ушчуваюць, калі не каемся,
Кпяць паблажліва: «Хлапчукі!»

Мы бунтуем з запалам хлапечым,
Аб высокіх ідэях ляпечам,
Пром да ісціны напраскі.
А яны аціраюцца ззаду,
Выглядаюць сабе пасаду
І пасмейваюцца: «Хлапчукі!»

Прынцыповасцю іх не купіш.
Яны носяць магутны кукіш
Там, дзе цёплыя кашалькі.
Асцярожныя, як дыпламаты,
Не агрэюць ніколі матам,
Проста зморшчацца: «Хлапчукі!»

Мы ж
(даруйце нам дур маладую)
Іх апраўдваем і шкадуем,
Не сціскаем на іх кулакі.
Мы, нібы паслухмяныя дзеці,
Ім прыпісваем дабрадзейнасць,
Намі выдуманую...
Хлапчукі!

А сыны нас бацькамі клічуць,
А дзяўчаты дзядзькамі лічаць,
Не працягваюць юнай рукі.

Мы развітваемся з вясною,
Заручаемся з сівізною,
Палыселыя хлапчукі.

І злуюцца салідныя «монстры»
(Ажно лоб намаршчынены мокры),
Што ні ў якія ўжо вякі,
Мнагавопытным і ўсемагутным,
Да партфеляў цяжкіх прыкутым,
Ім не крыкне ніхто:
«Хлапчукі!»

ПУСТЫЯ П'ЕДЭСТАЛЫ

І на зямлі ўжо
багоў не стала.
Раструшчан апошні бронзавы бог.
Але засталіся,
стаяць п'едэсталы
Каля скрыжаванняў раённых дарог.

Іх дождж размывае,
то нудны,
то буйны.
Навокала —
лужы з вадою рудой.
Стаяць п'едэсталы —
нібыта трыбуны,
Прамоўцаў з якіх
пазганялі на дол...

Відаць, у адданых служыцеляў культу
Яшчэ па-старому зварыла башка:
А што, як сядзіць ужо
вопытны скульптар
І лепіць прывычна
другога бажка?..

Стаяць п'едэсталы,
пустыя,
без кветак.
Вось-вось яны грымнуцца вобзем
навек
І пылам асядуць
на мокрых кюветах,
Ля кірзавых ботаў тваіх,
Чалавек...

КАМПРАМІСЫ

Ах, кампрамісы, кампрамісы —
Улева крок ці ўправа крок.
І ўжо жандар праходзіць міма,
І ўжо не ўзведзены курок.

І ўжо не выдумкаю злою
І не абразлівым радком,
А літасцівай пахвалою
Цябе аблашчваюць крадком.

Табе руку падаць гатовы,
Хоць і з аглядкаю,
а ўсё ж...
А за спіной — напагатове
Крывы, з зазубінамі нож.

Ах, кампрамісы, кампрамісы —
Малочных рэчак берагі.
Давай другім і сам карміся.
Кінь сухары — еш пірагі!

Табе ваду заменяць супам,
Худы сяннік — пухавіком.
Ты толькі волю дай уступкам,
Сярод ваўкоў завый ваўком.

Ты толькі збоч,
ты толькі збойся,
Зняверся ў нечым хоць на міг —
І лоўка прашмыгне забойца
Тваіх сяброў, ідэй тваіх.

Ах, кампрамісы, кампрамісы —
Стратэгій тонкая гульня.

А ўжо душу халоднай пысай
Вынюхвае шпікоў гайня.

І ўжо ўсучыць лаўчыцца вораг
Свае паскудныя дары.
І ўжо сырэе гнеўны порах.
І ўжо тупеюць тапары.

А потым будзе кроў дыміцца,
Ударыць боты па касцях...
Ах, кампрамісы, кампрамісы!..
І рукі выпускаюць сцяг...

ЧУЖАЯ СПОВЕДЗЬ

(паэма)

Часамі цягне зноў прыйсці туды,
Дзе летуценні дрэмлюць каля весніц,
Дзе —
верыцца —
не выстылі сляды
Твайго дзяцінства
і тваіх равесніц.

Гады ідуць.
Праносяцца вятры
І асыпаюць звонкія прысады.
І на душу аднойчы
буслам
сядзе
І заклякоча успамін стары.

Тады спяшыш,
нібы ў апошні раз,
Да ўтульных,
засяроджаных ускраін,
Дзе з арабін —
о, непаўторны час! —
Зрываў каханай спелыя каралі...

Вось так і да мяне прыйшла пара
Прайсці па цёплым верасnёўскім лісці
Да той хаціны,
дзе я жыў калісьці,
Дзе арабіны ля акна гараць.

Там быў калісьці мой маленькі рай —
Бярозкі беланогія,
і лаўка,

І сіні месяц,
і шпачыны грай,
І першая падораная ласка.

Там,
ад машын бяссонных у баку,
Жыла мая бялявая каханка
І вечарамі
юны клён ля ганка
Мне тры гады ківаў,
як сваяку.

А потым
мы ўцяклі ад цішыні,
Ад цеплыні
і ўтульнасці будзённай,
Ад мітуслівай, гаваркой радні
І ад нуды ускраіннай, зялёнай.

І вось я зноў на ўскраіну спяшу,
У той куток, маленькі і цяністы,
Дзе ў арабін цыганскія маністы,
Дзе клён свой ліст мне скінуў у душу.

Іду каля прыземленых хацін,
Каля нядаўна беленых парканаў.
Як і даўней,
калі я тут хадзіў,
Сабакі ўслед мне стомлена рыкаюць.

І ўсё, здаецца, так,
як і было —
Хіба што толькі падрасла малеча,
Старым гады папрыгіналі плечы
Ды абрасло антэнамі жытло.

Але ўжо цішыні былой няма.
І не чутно ўжо стракатні сарочай.
Раве надрыўна недзе побач «МАЗ»,
І блізка экскаватары ракочуць.

І што гэта?
Спыніўся я на міг —
Няма ні палісадніка, ні хаты,
І экскаватар,
грузны і рукаты,
Грабе пясок каля бяроз маіх.

Дарэмна, значыць, я сюды спяшыў,
Да ціхай хаты і да клёна ў госці.
Стаю каля замасленых машын,
Нібы шукаю згубленае штосьці.

Здаецца,
сумаваць няма прычын —
Тут будзе дом,
святла і шчасця поўны,
На дах уноч спаўзе пагрэцца поўня,
Уранні немаўлятка закрычыць.

А ўсё-ткі сум,
як журавель стары,
Курлыкае ў асеннім небе недзе.
І я ступаю па былым двары,
Іду да хаты,
дзе жылі суседзі.

Тут не асеў яшчэ цагляны пыл,
Валяюцца струхлелыя бярвенні,
Без правадоў,
нібыта у здзіўленні,
Над комінам схіліліся слупы.

Стаю.
І на мяне падлога шчэрыць
Крывыя, праржавелыя цвікі.
Ля ног маіх —
пажоўклыя шпалеры
І «аганькоўскіх» вокладак шматкі...

І знік мой сум,
як смешны пераржытак.
Я зноўку павярнуўся да машын.
А вецер раптам
друз разварушыў
І разгарнуў стары вучнёўскі сшытак.

Я б, можа, сшытак той і не заўважыў,
Ды са старонак
з крыкам,
як гракі,
Рвануліся
з-пад пылу
і з-пад сажы
Паспешлівыя ломкія радкі:
«. . . . .

Прыйшла пара рахунак скласці,
Перагартаць свае гады,
Агледзець шчасці
і няшчасці
З паўвекавой маёй грады.

Што людзям на зямлі пакіну —
Задум нязДзейсненых руду
Ці нудных дзён сваіх мякіну?
Ці так,
бясследна,
адыду?

Я ціхі.
Я не лез у бойку...
Дайшла да справаздач чарга —
І я стаю
ў эпохі збоку,
Ні богу крыж,
ні чорту качарга.

Сябры ў баях са злом
сівелі
Ці маладзелі
ад трывог.
А я
сядзеў —
манах у келлі —
Ані
нікому не памог...

Паўвека...
Пабялелі скроні.
І за плячыма — шлях даўгі.
А нечым пахваліцца сёння
І веку аплаціць даўгі...

. . . .

Як баяцца турмы,
дзе стражнік
За дзвярыма сыта сапе!
Толькі ёсць турма болей страшная —
Калі сам сцеражэш сябе.

Ні амністыі,
ні адвакаты
Не памогуць,
як ні крычы.
Сам сябе пасадзіў за краты.
І замкнуў.
І схаваў ключы.

І здаецца ўсё так цудоўна,
І на ўсім —
спакою пячаць.
Добра ведаю ў людзях і дома,
Дзе крычаць,
а дзе прамаўчаць.

Каб не вырваўся,
днём і ноччу
Сам трымаю сябе за рукаў.
Па палічках,
як па адзіночках,
Думкі ўсе свае распіхаў.

Толькі сэрцу
часамі трывожна,
Ажно страх скаланае ўначы,—
Што, калі ўжо ўва мне не зможа
Вязень стражніка перамагчы?..

. . . .

Каторы год не чую скрыпак!
У свет,
нібы ў пустую кадзь,
Самаздаволена і хрыпла
Фанфары медныя грымяць.

У фанфарыстаў
губы пухнуць,
Макрэе на спіне сукно.
З-за іх,
як ні напружвай вуха,
Нікога болей не чутно.

Ці наваселлі,
ці пажары —
Яны дудзяць на поўны дух.

І папяровыя фанфары
Не горш чым медныя гудуць.

І гасне,
          кволы, як надзея,
Смычка па струнах лёгкі ўдар...
Вось-вось, здаецца, звар'яцею
Або аглухну ад фанфар...

. . . .

Ах, хлопцы, хлопцы...
                    Вам так проста
Былое крэсліць і судзіць.
Цяжкой мінуўшчыны кароста
На вашых душах не сядзіць.

Калючы дрот і танкаў тракі
Вам не калечаць ясны лёс.
І крыўды горкія, і страхі
З вачэй не выкрасаюць слёз.

А мне было —
               хоць у палонку.
Я на шляхах жыцця загруз.
Быў на плячах маіх
                    палону,
І крыўд,
          і страху страшны груз.

У зломленай душы гарэла
На цэлы свет тупая злосць.
І толькі чортава гарэлка
Будзіла ў сэрцы весялосць...

Ах, хлопцы, хлопцы...
                    Вашай праўдзе
Я не пярэчу ні на міг.

Папраўце, родныя, папраўце
Мяне і двайнікоў маіх.

Нас,
 ціхіх-ціхенькіх,
 нямала.
Нас неаднойчы на вяку
Бяда няўмольная ламала —
І перацёрла на муку...
. . . .

Мы знікаем,
 як знікаюць маманты.
Засыпаюць нас гадоў пласты.
І ні скаргаў не чуваць,
 ні ляманту —
Мы прывыклі ўжо да нематы.

Вельмі хутка станем мы забытымі.
І ці знойдзецца ў нашчадка час,
Каб за будаўніцтвам і за бітвамі
Хоць на міг успомніць і пра нас?..

Можа,
 нас эпох наступных ліўні
Вымыюць з глыбіняў забыцця —
І ў музеі ляжам мы,
 як біўні,
Рэшткі невядомага жыцця?

А быць можа,
 пад травой абочын
Ціха дагніём,
 як чарвякі,
І па нас бязлітасна пракрочаць
Маладыя, смелыя вякі...
. . . . »

І ўсё...
Амаль сатлелыя лісткі.
Пакрэсленыя,
выцвілыя словы.
Без подпісу.
Без дат...
Хто ён такі,
Іх аўтар, палахлівы і суровы?

І для каго складаў ён у цішы
Сваю цяжкую
сумную аповесць —
Быць можа, скаргу,
а быць можа, споведзь
Збалелай і знявeранай душы?

Што гэта —
крыўд і злосці мешаніна?
Ці горкім часам вымучаны крык?
Ці, можа, толькі ўхмылка мешчаніна
(Заместа сівізны — сівы парык)?..

Не ведаю...
Вакол — работы шум.
Грукочуць экскаватары і краны...
Але ўспаміны даўнія, як раны,
Трывожаць і цяпер маю душу.

Ідзе ў душы маёй святое веча,
Дзе слова —
ўсім
гісторыі гадам.
І хоча той, са спыткам,
чалавечак
Таксама слова ўзяць.
Ды я не дам.

І не таму,
што час яго мінуў
І вось яму няма чым пахваліцца.
Я проста
ненавіджу палахліўцаў
І аб'яўляю «ціхенькім» вайну.

Я сэрца поўню лютасцю зацятай
Да іх —
цішэй вады, ніжэй травы.
Далі нам век дваццаты,
з'езд дваццаты
На смеласць чалавечую правы.

І страхі выкарчоўвае нашчэнт
Сумленнасці і смеласці стыхія!..
Але халупы ціхія, глухія
На свет з апаскай жмурацца яшчэ...

Назад, у друз,
стары вучнёўскі сшытак
Рукою асцярожнаю кладу,
Нібы ў ім пыл чужых гадоў пражытых,
Нібы ў ім попел адбалелых дум.

Мне сумаваць зусім няма прычын —
Тут будзе дом,
святла і шчасця поўны,
На дах уноч спаўзе пагрэцца поўня,
Уранні немаўлятка закрычыць.

І новы дзень,
высокі, трапяткі,
Страсе ў двары з маіх бярозак цішу,
І ў сшытак
палахлівыя радкі
Ніхто у гэтым доме не запіша...

* * *

Не рабіце з людзей багоў.
Хай людзьмі застаюцца людзі.
Як пасля мы іх жорстка судзім!
Не рабіце ж з людзей багоў.

Не ўздымайце іх на п'едэстал,
Падстаўляючы ўгодліва спіну.
Усё роўна іх некалі скінуць...
Не ўздымайце ж іх на п'едэстал.

Не тапчыце мёртвых багоў,
Дачакаўшыся голасу неба.
Разбірацца з жывымі трэба...
Не тапчыце ж мёртвых багоў.

Ачышчайце душы свае
Ад бяздумнасці і багалюбства.
Слаўце волю і розум людства.
Як іх часта яшчэ не стае!

Не стварайце сабе багоў!

ПРА ПАЛІТЫКУ

Высокае слова
                    «палітыка»,
Як многа ў сябе ты ўмясціла —
І кроў,
        недарэмна пралітую,
І мары народа, і сілу,

І Леніна ночы бяссонныя,
І часу няўмольныя рытмы...
Бывала, цябе і мусолілі,
Суровае слова
                    «палітыка»...

Бывала,
            сады высякалі,
Рабілі прыпіскі хітранька,
Разводзячы рукамі:
«Палітыка, брат,
                        палітыка».

Было.
        Аджыло.
                    Не забыта.
Таму і слаўлю заўсёды
Цябе,
        не проста
                    «палітыку»,
А — ленінскую,
                    для народа.

ПРА «СЦІПЛАСЦЬ»

Ні залы не было,
ні бойкі.
Быў дрогкі, стомлены трамвай.
І ў ім галёкаў дзядзька бойкі,
Пляваў на мой народ і край.

Глыпуўшы ком абразы даўкі,
Мы дзядзьку «выдалі» з пляча.
А побач быў таварыш даўні
І...
акуратненька маўчаў.

Стаяў,
салідны і прыціхлы,
Ні ў якай бойцы не разбіт.
А потым нам шаптаў:
«Я сціплы...
Я сціплы...
Я не барацьбіт...»

Так, сціплы,
сціпленькі, спакойны.
Заўсёды
з боку ад бяды.
Для ўсіх прыемны і пакорны,
Ніжэй травы,
цішэй вады.

Ты чысты.
А з табою душна.
І, раскусіўшы ўсё даўно,
Я праклінаю
раўнадушнасць
І «сціпласць» гэту
заадно.

ЗУСІМ «БЯЗГРЭШНЫМ»

Вы,
        што як быццам не «грашылі»,
Ну чым пахваліцеся вы —
Пасадай ціхаю, грашыма,
Садком з сабакам вартавым?

Ці той спалоханай аглядкай,
Што ад памылак зберагла?
Ці жонкай, мірнаю і гладкай,
Прыслужніцай ля барахла?

А я хвалюся вам барамі,
Шчымлівым холадам крыніц,
Хвалюся вернымі сябрамі,
Што не дадуць душой крывіць,

Хвалюся
                песняю харошай,
Што строс з-пад сонца і збярог,
І тым,
        што маю
                        больш, чым грошай,
Я аднадумцаў і дарог.

Мне,
        што грашыў і падаў ніцма
І лез пад вецер штармавы,
Усё-ткі ёсць чым пахваліцца...
А чым пахваліцеся вы?

НЕКАЛЬКІ ЗАНАТОВАК НА ХАДУ

Цікавыя стварэнні — людзі!
Глядзець на іх часам забаўна,
Калі бягуць на работу,
Ці пруцца ў набіты аўтобус,
Ці проста гуляюць з малымі
Або чакаюць сяброў.

Кожны на дзіва розны...

Адзін, як дзіця, наіўны.
Жанчын прапускае наперад,
Не топча ногі суседу
І з жахам глядзіць на гадзіннік —
Не залез у дзесяты аўтобус.

Другі, як індык, надзьмуты,
Вядзе за руку малога,
І на твары круглым такое,
Што бачны ў яго за спіною
Агромністы халадзільнік,
Пылалос,
                і машына пральная,
І жончына моднае футра,
І новенькі тэлевізар,
І ля сэрца — ў ашчаднай кніжцы —
Палавіна блакітнай «Волгі».

А трэці сяброў чакае.
У кішэні паўлітра грэецца
І паўкілаграма ліvернай,
І ён злуецца даўно,
Што вецер гайдае ліпы

І лісце пад ногі сыпле,
Што сяброў не відаць і трэба
Чакаць яшчэ паўгадзіны,
Пакуль адкаркуюць бутэльку
І ў шклянку нарэшце пальецца
Цёплая і дарагая вадкасць.

Цікавыя стварэнні — людзі...
Гаварыць з імі часам забаўна,
Калі цягніка чакаеш
Або сядзіш на футболе
Ці каля рэпрадуктара
Слухаеш выпуск навін.

Кожны па дзіва розны...

Адзін чытае газету
І ніяк зразумець не можа,
Чаму там усё так правільна,
А ў яго па рабоце
начальнік
Выпісвае тры газеты
(Усе як адна цэнтральныя)
І лаецца горш чым рамізнік,
І зяцю дае кватэру,
І маніць штодзень «вярхам».

Другі на футболе свішча,
Жартуе бесперастанку,
А потым раптам пытаецца,
Чаго гэта столькі народу
На стадыёны прэцца,
Калі ў філармоніі Брамса
Іграе аркестр самадзейны,
А ў кнігарні прывезлі
Цудоўны томік Пятраркі.

А трэці —
усё пра дарогі
І пра старэнькую маці,
Якой вельмі сумна адной,
І зноў пра Сібір, палаткі,
І пра рыбацкі сейнер,
І пра касмічныя караблі...

Цікавыя мы стварэнні, людзі...

* * *

Уцякаюць хлопцы ў гарады,
Ад зямлі бацькоўскай уцякаюць.
Іх плугі і косы не цікавяць,
Надакучыў жніўня пыл руды.

Што паробіш? Можа, век такі?
Можа, ўмеюць хлопцы час падслухаць?..
Вёска, нібы дзеўка-векавуха,
Пазірае ўслед ім з-пад рукі.
Не гукне, не ўсхліпне наўздагон.
Хай ідуць, няхай у шахты лезуць,
Здабываюць вугаль і жалеза,
Прыручаюць вецер і агонь.

На палях не ўзыдзе курослеп...
Ды пад старасць хлопцам здасца дзівам,
Як гэта зямля
без іх
радзіла
Аржаны незамянімы хлеб.

Я — ТВОЙ ТРУБАЧ

Я — твой трубач,
                              таварыш камсамол.
Што для мяне скупыя рамкі ўзросту,
Калі тваіх дарог крутыя вёрсты
Пазначаны гісторыяй самой!

Хіба цябе састарылі гады!..
Пакуль святло ў вачах не пахіснецца,
Пакуль тваім агнём сагрэта сэрца,
Я буду ненасытна малады.

Ну, а калі ў нагах не стане сіл
І я ў дарозе зморана прылягу,
Ты маладосці мне налі ў біклагу
І да засмяглых вуснаў паднясі.

Я пракаўтну і горкі пыл, і соль
І звонкую трубу да сонца ўскіну
І пратрублю,
                    пад ветрам стаўшы,
                                                  сыну
Твой юны марш,
                              таварыш камсамол...

Я — твой трубач...

РЭКІ БЕЛАРУСІ

О, рэкі, рэкі Беларусі
Сярод лугоў,
сярод лясоў!
Калі я гімн саткаць збяруся
З блакітных вашых паясоў?

Не дзеля славы мімалётнай
(Ах, што там крытыкаў басы!),
А дзеля вашай паўнаводнай
І нестарэючай красы.

Як мне салодка з вас пілося!
Як сняцца,
што ні гавары,
І вашы завадзі,
і плёсы,
І лукавіны,
і віры,
І ластаўкі
на вашых кручах,
І цень ад вербаў
і бяроз
Ля берагоў —
аер пахучы,
Чарот
і талака стракоз...

Здаецца,
што́ перад другімі
Вы выставіце напаказ? —
Ані парогаў,
ані гімнаў,
Ані плацін
няма у вас.

А я
    з маленства
        сэрцам рвуся
Ткаць песні з вашых паясоў,
О, рэкі, рэкі Беларусі
Сярод лугоў, сярод лясоў!

* * *

Другія
з доўгіх падарожжаў
Дамоў, да любых у двары,
Што найдзіўней,
што найдарожай
Вязуць заморскія дары.

А я
з далёкае дарогі
Табе на памяць прывязу
Падкову —
месячык друхрогі
І зорку —
сінюю слязу.

І, не абмыўшы пот салёны,
На шчасце наша ці бяду,
Табе ў халодныя далоні
Свой лоб гарачы пакладу.

* * *

Месяц — жоўтая лодка —
Плыве між аблокаў.
Пахне мятай
                    салодка-салодка,
Далёка-далёка.

У абвялых пракосах
Дрэмле ціша святая.
Твае цёплыя косы
Я няўмелай рукой расплятаю.

І з рамонкамі белымі
Уплятаю ў іх сцежку вузкую.
І лаўлю ашалела
Сухія гарачыя вусны.

І цалую
            і шыю
                    і локці...
А ва ўсім вінаваты
Месяц —
            жоўтая лодка —
Ды салодкая мята.

* * *

Сон мой сіні,
                    салодкі верад —
У зацішку палян лясных
Зацвітае бахматы верас
Над цяжкімі слядамі ласіх.

Зацвітае...
                    І зноўку верыш:
Пад шырокімі лапамі хвой
Сцеражэ крэпканогую неруш
Баравік запаветны твой.

І бяжыць верасовай сцяжынкай,
Топча хмельны асенні мёд
Тая, лёгкая,
                    як сняжынка,
Незабыўная,
                    як крыгаход...

...Безнадзейнай, наіўнай верай
На далёкай юначай вярсце
Сіні верас, бахматы верас
І сягоння яшчэ цвіце...

* * *

Над дарогай —
                    туман ці пыл.
Ля дарогі —
                маўклівы сад.
І гудуць, і гудуць слупы,
Як і дзесяць гадоў назад.

І над сцежкаю палявой
Васількамі — мае гады...
Ці то зоркі над галавой,
Ці то яблынь цяжкія плады.

Вецер шастае баравы,
Глуха грушы старыя рыпяць...
Ці то ў вырай ляцяць журавы,
Ці то песні не хочуць спаць...

Зноў для кожнай травінкі свой
Я на мілай бацькоўскай зямлі.
Толькі маці стала сівой...
Толькі яблыні адцвілі...

* * *

Грукочуць дрогкія калёсы,
І ўслед за спуджаным канём —
Чорнавалосы і бялёсы —
Імчаць падлеткі сугрунём.

Мільгаюць збітыя калені,
Трымцяць кашулі на плячах.
І першароднае здзіўленне
Аж скача ў радасных вачах.

Ім дзівам казачным здалося,
Што па асфальце гарадскім
Грымяць падковы і калёсы,
Не выдуманыя нікім,

Што конь
жывы —
глядзіце самі —
Перад арудаўскім пастом
Б'е капытом,
стрыжэ вушамі,
Махае стрыжаным хвастом...

Вось так прыходзяць з новым часам
І казка новая,
і быль...
Здаецца, ўчора
я імчаўся,
Каб паглядзець аўтамабіль...

* * *

Не ўсюды роўная, прамая
Мяне дарога ўдаль вядзе.
І ўсё ж я ўсю яе прымаю —
І ў захапленні, і ў бядзе.

Прымаю гэты свет раскуты
З яго журбой і барацьбой.
Іду,
        гатовы на пакуты,
На неспакой і вечны бой.

Нясу з цярплівасцю салдата
Рубцы і мецiны байца
І прадзіраюся зацята
Праз супярэчнасці быцця.

І рад,
        што не праходзяць міма,
Не ацiраюцца ў цяньку
Мае сябры і пабрацімы,
Гатовыя падаць руку,
Прыняць спакойна бой суровы,
Не праклінаць жыцця,
                                        калі
На нашы мёртвыя галовы
Пасядуць мірна матылі.

* * *

Такі спрадвечны лёс мужчын:
Рвануцца з мілых рук,
Пайсці
　　　і зноў перамагчы
Сто слот і завірух,
Заблытаць тысячу дарог,
І выпіць дзесяць рэк,
І любай палажыць да ног
Увесь свой скарб
　　　　　　　і грэх.

Ну, а калі праз сто разлук,
Праз сто смярцей вайны
Да мілых, незабытых рук
Не вернуцца яны,—
У тым няма
　　　　　віны мужчын,
Зусім няма
　　　　　віны,
Што рана леглі на спачын
Пад сосны і кляны...

БАЛАДА ПРА МІНЁРАЎ

Васілю Быкаву

Дваццаць гадоў
неадступнаю зданню
Былое трывожыць салдацкія сны...
Штоночы ўстаюць і ідуць на заданне
Хлопцы-мінёры апошняй вайны.

Топчуць боты палын прагорклы
І недаспелыя каласы.
Абнюхваюць
кожны грудок і пагорак
Мінашукальнікаў тупыя насы.

Здаецца,
вайна так даўно адгрымела.
Акопы быльнягом зараслі...
А мінёры ходзяць нясмела
Па зямлі.

Мінёры пад ногі глядзяць з апаскаю:
Не наступіць бы
праз дваццаць год
На выбух
ці на сябраву каску,
Прабітую навылёт.

* * *

У лясах
Чужынцаў косці
Дагніваюць.
А былых салдатаў
Кулі
Даганяюць.

То інфарктам,
То сухотамі —
А толькі
Праразаюцца
Варожыя асколкі.

Хлопцы падаюць
Без крыку
І без стогну.
Раптам
Рана
Незагоеная
Торгне.

І аглушаць
Пульсу
Ціхія удары,
І на вочы
Наплывуць
Чужынцаў твары.

Не закрыцца
Ні акопам,
Ні бранёю,
Ні мінулай
Пераможнаю
Вайною.

Тыя кулі,
Што калісь
Заселі ў целе,
Даляцелі ўсё ж
Да сэрца,
Даляцелі...

БЕЗЫМЕННЫЯ ВЫШЫНІ

Колькі вас,
вышынь безыменных!
Колькі на вашых вяршынях
паўшых!..
Многія сёння пазааранн
У чыстым полі
і ў памяці нашай.

Шмат вас мы сёння не знаем,
не помнім,
Горкія подзвігаў ратных
калыскі.
Вы стаіцё над шляхамі,
над пожнямі,
Як радавыя,
без абеліскаў.

Смерці вышыні,
славы вышыні,
Хіба вас памяць
усе ўтрымае!..
Спіны вам
шорсткія травы прашылі,
Легла ў галовах
ціша нямая.

Толькі ж
жывуць побач з намі салдаты,
Тыя,
што знаюць
імёны вашы.
Толькі ж
жывуць побач з намі салдаты,
Тыя, што помняць імёны паўшых.

Памяць сівая
у пагнутай касцы
Часта ў сны ім знячэўку ўрываецца —
І яны прачынаюцца ноччу, шукаючы
Вашу траву
агрубелымі пальцамі.

Сынам яны дораць ракеткі і кеды,
Купляюць дочкам вясельныя плацці.
Ды зубы сціскаюць,
калі ракеты
З гулкім салютам у неба ўзвіваюцца.

Ляцяць ракеты, чырвоныя,
сінія,—
Як солі драбкі на нязгойныя раны...
І ўваскрасаеце вы,
безыменныя,
Смерці вышыні,
славы вышыні...

ІДЗЕ ПРАЦЭС...

«У ФРГ судовы працэс...»
Судзяць нацыста.
Паблажліва судзяць...
А ў суседа майго,
за сцяною,
рыпіць пратэз
І кашаль разрывае грудзі.

Суддзі перабіраюць нацыстаў лёс,
У заслугі з павагай тыкаюць...
А ў майго суседа туберкулёз
І пенсія —
не надта вялікая.

Нацыст
здаравенны,
вясёлы,
прыбраны,
Як і раней,
бравы...
А ў майго суседа незажыўшыя раны
І два салдацкія ордэны Славы.

Адвакаты ўгодліва гнуць спіну,
Палахлівыя сведкі згінаюцца следам...
Слухайце, пракурор!
Паклічце ў сведкі вайну.
Не можаце вайну — паклічце майго суседа!..

ПАЛІЦАЙ

Дваццаць год
яму ўжо больш не сніцца
Сіні бор
і сіняя Дзвіна.
Як ні кінь —
усюды заграніца.
Шлях дамоў адрэзала вайна.

О, пракляты тройчы
сорак першы,
«Юнкерсаў» цяжкі,
нахабны цень!..
Не збіраўся ні страляць,
ні вешаць,
А страляў —
хацеў ці не хацеў.

І цяпер —
як ні малі, ні вохкай —
Не даруюць здрады ні на міг
Трое хлапчукоў блакітнавокіх,
Трое тых заложнікаў малых...

За спіной —
усе трынаццаць пеклаў,
Дваццаць пяць дзяржаў,
мільён дарог,
А ад тых даўгіх халодных петляў
Ні схавацца, ні ўцячы не змог.

Вось яны гайдаюцца на клёнах,
На слупах,
у засені бяроз,

Самым страшным на зямлі праклёнам
Крэсляць зноў і зноў ягоны лёс.

I за ім,
як злосная ваўчыца,
Што згубіла недзе ваўчанят,
Будзе вечна следам валачыцца
Чорны жах
блакітных вачанят...

* * *

Калі зямля спакойна засынае
І ў зорак нават сплюшчваюцца вейкі,
Тады здаецца,
што на цэлым свеце
Не спяць адны вартаўнікі.

А інвалідам і тады не спіцца,
Смыляць незарубцованыя раны,
І нудна, аднастайна, раўнадушна
Пратэзы ў цішыні начной рыпяць.

Успыхваюць у цемры папяросы —
І дым,
ад дум салдацкіх пасівелы,
Плыве,
плыве бясконцым Шляхам Млечным
І колькі год
ніяк не растае.

На вуліцу выходзяць інваліды,
Каля прысад пахаладзелых крочаць —
І быццам зноў ваенны вецер вее
І тысяча бароў пад ім рыпіць.

Яны ідуць
з прыгнутымі плячыма,
Нібы параненых таварышаў выносяць
З цяжкіх сваіх ваенных успамінаў,
З далёкіх акрываўленых гадоў.

Бяссонніцу праносяць інваліды
Па вуліцах дваццатага стагоддзя,
І ў іх вачах гарыць, не патухае

Ці то чырвонае густое сонца,
Ці бітваў незакончаных агонь.

А на зямлі спакой світальны дрэмле.
І ў зорак нават сплюшчваюцца вейкі.
І ўсім здаецца,
што на цэлым свеце
Не спяць адны вартаўнікі.

НЕБА І ЗЯМЛЯ

I

О неба,
зорнае і ціхае,
Крыху пабляклае ад сну,
Табой,
як сіняю хусцінкаю,
Я любай плечы ахіну.

І на прыжмураныя вейкі,
Нібы дрыготкую расу,
Парывістым світальным ветрам
Я зоркі ўсе твае страсу.

Хай,
таямнічая і яркая,
Са дна вачэй каханых мне
Недасягальная Палярная
Хоць раз гарэзна падміргне,

Хай чохне кроплямі цяжкімі
Сузор'е Лебедзя ў жарству...
А хочаш —
я каханай імем
Цябе навекі назаву

І на руках
насустрач сонцу
З каханнем разам панясу,
Плячом рассоўваючы сосны,
Дыханнем сушачы расу?..

О неба,
ціхае,
світальнае...
Мы пад шатром тваім стаім

З салодкай сённяшняю тайнаю
І лёсам заўтрашнім сваім.

І недзе ўжо сініца ціўкае.
І салавей канцэрт пачаў.
А ты — блакітнаю хусцінкаю
Трымціш у любай на плячах.

II

Няўжо хто верыць,
                    што мы ўсе на небе,
Што ў пекле
            і для нас
                    кіпіць смала?..
Мы на зямлі.
            Пад Ржэвам і пад Невелем.
Мы ўсе ў зямлі.
                І самі ўжо — зямля.

Мы па зямлі
            паўзводна і паротна
Ішлі,
    паўзлі,
            займалі рубяжы.
І падалі
        на ёй,
                на нашай роднай,
Ні разу не паспеўшы саграшыць.

А ў дымным небе «юнкерсы» кружылі.
О, каб на небе мы тады былі —
Мы б кулакамі крылле ім скрышылі,
Мы б іх смалой пякельнай залілі.

Хай потым чэрці нам ламалі б рэбры,
Хай потым нас засмоктвала б смала...
Ды мы ляжым.
                         У кожным воку — неба.
А пад плячамі —
                         мулкая зямля.

Нас замятае восеньскае лісце.
Без нас
            да зор стартуюць караблі.
Мы на зямлі навекі засталіся,
Каб вы,
            жывыя,
                         ў небе пабылі.

III

Зямля здрыганецца нема,
Асыплецца яблыняў бель.
У неба,
            у сіняе неба
Рванецца і мой карабель.

І ў поўныя жудасці нетры
Урэжацца, нібы ў забой,
Халодныя кіламетры
Пакінуўшы пад сабой.

Я знаю —
            ні бога,
                         ні чорта
Я там не сустрэну і ўноч,
Хоць неба,
            як сажа, чорнае
Застыне ля самых ног.

Я знаю...
А раптам, можа,
За цемрай маўкліваю той —
Малочныя рэкі і мора
З рыбкаю залатой,

І сад у райскіх ранетах,
І лес без гадзюк і ваўкоў?..
І можна спыніць ракету,
І жыць пяць зямных вякоў,

Абняўшыся з сонцам і з небам,
Ахутаным зорнай луской,
Над воблакамі і снегам,
Над мітуснёй людской...

Нязнаная радасць спакою.
Блакітная ў садзе трава...
Ды я нецярплівай рукою
Рвану паслухмяны штурвал.

І сэрца трывожна заные,
Калі пад грымучым крылом
Лясы і азёры зямныя
Зноў лягуць духмяным скрылём.

І кінуцца стэпы пад ногі
З травою, ад пылу сівой,
І неба, такое зямное,
Асляпіць мяне сінявой.

Запахне аерам і хлебам,
Забомкаюць сонна чмялі...
Нічога мне ў свеце не трэба —
Ні неба,
ні зор —
без Зямлі.

ЖАВАРАНАК НАД ПРАСПЕКТАМ

Успырхнуў жаваранак над праспектам,
Затрымцеў,
утрапёны і горды,
Над асфальтным прапыленым пеклам
Стаў паласкаць дажджынкаю горла.
Шэрымі крыльцамі лопае-лопае,
Дзюбай
паўдзённае сонца казыча —
І ляцяць халодныя
срэбныя кроплі
На вусны дзяўчатам,
міліцыянерам на лычкі.
І ловяць іх клёны ў зялёныя прыгаршчы.
І коцяць перад сабою тралейбусы,
Асцярожненька,
тармазамі не скрыгаючы,
На хмурынку закінуўшы сталёвыя лейцы.

Я стаю,
усміхаюся,
як дзіця, расчулены.
А побач
нехта хмурна пакрэктвае.
Божа, няўжо ён не чуе
Жаваранка над праспектам?..

* * *

Гадзіннік ножанкамі стрэлак
Стрыжэ, стрыжэ
нябачны час
І моўчкі падганяе нас,
З хвілінай кожнай пастарэлых.

Не затрымаць і не спыніць
Яго размеранага стуку.
Нібы лічыльнікамі, цюкае
Ён раўнадушна
дзень пры дні.

І як спяшаюцца гады!
Як хутка вянуць навальніцы!..
Паспець бы толькі,
не стаміцца,
Не збіцца з маладой хады,

Каб за спіною узмакрэлай
Цяжэў бяссонных спраў запас...
Гадзіннік
ножанкамі стрэлак
Стрыжэ, стрыжэ нябачны час.

* * *

Табе, нібы прароку, веру,
Што пражывём шмат зім і лет.
І калі смерць мне грукне ў дзверы,
Я ператрушчу ёй хрыбет.

Ну, а калі не саўладаю,
Ты да мяне прыйдзі тады,
Прыгожая і маладая,
Як у юнацкія ґады.

Падай мне рукі палахліва.
І калі ўсё ж я упаду —
Дык у цябе,
маёй цярплівай,
Маёй адзінай,
на віду.

* * *

Колькі б нам за жар-птушкаю ўслед ні ганяцца,
Усё роўна прыблудзім назад у сяло,
Дзе ў далёкім юнацтве,
у шчаслівым юнацтве
На цара-жураўля майстравалі сіло.

Ціха сонца за хаты старыя садзіцца.
Пачынаюць рабіны ў дварах ружавець.
У сяброў па садах
сыта звоняць сініцы.
І крычыць недасяжна ў небе
мой жўравель.

Мы ідзём па сцяжынках,
на якія не вернемся.
Мы ідзём па дзіцячых здзічэлых лясах.
Павуцінка — уверсе.
Павуцінка — у верасе.
Павуцінка — ў маіх валасах...

* * *

Халодны сквер дашчэнту апусцеў,
Хоць бы лісток на вымаклай бярозе.
Паэзія ўступіла месца прозе.
Барвовы шум сваё адлапацеў.

Прымай дажджы,
як невясёлы лёс.
Таго не ўнікнуць, што наканавана,
Абложных хмар даўгія караваны
За далягляд завезлі сінь нябёс.

Вось так ужо задумана жыццё:
Дзе ніва спела,
колецца іржышча,
Дзе сад шумеў,
прамозглы вецер свішча,
Не за гарамі — завірух выццё.

Але затое бачацца ясней
І зеляніна завязі вясенняй,
І чэрвеньскага поплава адценні,
І на яліне — першы чысты снег...

* * *

Не кліч мяне музыкай модненькай —
Другое здаўна па душы:
Задумлівы голас гармоніка,
Дзявочая песня ў цішы.

Не тая,
крыклівая-цыганская —
Чым моташней, тым званчэй.
Мая —
сарамліва-сялянская —
Аж ціхія слёзы з вачэй.

Такая будзённая, простая.
А ледзьве пачую яе —
З палёгкай салодкай выпростваю
Стамлёныя плечы свае.

Без хітрых шматкроп'яў і клічнікаў,
Без чорнай бяздомнай тугі
Плыве мая песня-крынічанька —
Бярозавыя берагі.

Даверліва шэпча-расказвае
Аповесць народнай душы.
І самыя модныя джазы
Не могуць яе заглушыць...

ПАМЯЦІ НАРОДНАГА АРТЫСТА СССР Б. В. ПЛАТОНАВА

Апушчана цяжкая чорная заслона.
Дачасна закончан апошні акт...
Барыс Віктаравіч,
таварыш Заслонаў,
У нас яшчэ наперадзе столькі атак.

Пачакайце. Можа, знойдуцца зёлкі
Сярод палявой духмянай травы...
Вам так хацелася,
каб павымiралi Зёлкiны.
А паміраеце Вы.

За вокнамі снег мітусліва сеецца,
На афішах заўтрашніх растае...
Ах, якое яно нетрывалае, сэрца!
Ах, як нерваў жалезных нам не стае!

На высокім кастры натхнення і веры
Мы няшчадна дашчэнту палім сябе...
Іх нічым не звяжаш,
тонкія нервы,
Разарваныя ў барацьбе...

Падыміце ж,
падыміце чорную заслону.
Не будзем расстанне туравіць...
Абапрыцеся на нашы плечы,
таварыш Заслонаў...
Барыс Віктаравіч...

* * *

Не ўгонішся ніяк за часам
Ні цягніком,
ні на кані.
Зноў разбрыліся самапасам
Табе адведзеныя дні.

За ўсім адразу не паспееш,
Жыццё, як воблачка, сплыве.
І валасоў, брат, не пасееш
На аблыселай галаве.

І шчасця хітрую жар-птушку
Не зловіш за агністы хвост,
Як ні прыладжвай ёй кармушку,
Як ні бяжы за ёй наўпрост...

Усё
будзённей і звычайней,
Усё
прасцей і весялей.
Не варта кідацца ў адчаі,
Калі ты сёння не ў сядле.

Жыві сваёй галоўнай працай.
Трымайся даўніх добрых вех...
А што за часам нам не ўгнацца,
Дык гэта ўжо такі наш век...

* * *

Восень зноў надыходзіць —
І ў мяне на душы,
Як і ў роднай прыродзе,
Ціш і сіняя шыр,
І смуга, і лагоднасць,
І —
да кроплі малой —
З небам крэўная роднасць,
Роднасць з мілай зямлёй.

Вяне клён гаманлівы.
Ні хмурынкі ўгары.
У гаях і на нівах —
Яснасць сталай пары.
Толькі ў сэрца пракраўся
Адгалосак тугі,
Што на лузе —
не краскі,
А стагі.

* * *

Я над аджылым не дрыжу —
Чаго за мёртвае чапляцца?
А даўніною
 даражу,
Не сыплю,
 як пясок,
 скрозь пальцы.

Не шкода песень і хвалы,
Хаця зямля на іх скупая,
Для Полацка,
 што купалы
У сонцы ранішнім купае.

І над будзённасцю муры,
Што мы наставілі паспешна,
Маўчаць нясвіжскія муры
І Белая ўзлятае Вежа...

Стаю каля сівой красы,
Хаджу па гулкіх сутарэннях —
І чую продкаў галасы,
І бачу нашых дзён карэнні.

І ў тым,
 што немач не скарыла
Наш край,
 няма ніякіх дзіў,
Бо тут калісьці жыў Скарына
І Каліноўскі ў бой хадзіў...

ПОМНІК ЛЕНІНУ Ў ВАРНЕ

Яго я ў парку варненскім сустрэў,
У прахалодзе чэрвеньскага ценю.
Ён ціха выйшаў з-за зялёных дрэў,
Усмешлівы і летуценны.

Звінеў непадалёку смех дзяцей.
За дрэвамі праспект каціўся гулкі.
І ён яшчэ вяртацца не хацеў
З нядоўгай нетаропкае прагулкі.

Глядзеў ён, як гуляюць хлапчукі.
І не было,
як звычка патрабуе,
Ні ўдалячынь скіраванай рукі,
Ні п'едэстала ў выглядзе трыбуны.

Ён быў звычайны,
як усе вакол,
Да цішыні
і цеплыні ахвочы.
І толькі сонцам заўтрашніх вякоў
Свяціліся яго жывыя вочы.

Шапталіся лісты над галавой.
Гулі аўтамабільныя маторы...
І быў ён і ў будзённасці сваёй
Вялікі,
        чалавечны,
                непаўторны.

ЛЕГЕНДА МЫСА КАЛІАКРА

На Каліакру наплывае вечар.
Запальваюцца маякоў агні.
А мора ўсё забыць не можа нешта,
Варочаецца цяжка ў цішыні.

На беразе крутым і апусцелым
Здалёку ў сінім мораку відна
Дзявочага нявыпітага цела
Святая незямная белізна.

У неба узнімае рукі помнік,
Нібыта хоча вынырнуць з начы.
І месяц, як знядужалы паломнік,
Над мысам прыпыніўшыся, маўчыць...

...Было іх сорак,
                яснавокіх, юных,
Чыю красу і лебядзіны стан
Чакаў свайму гарэму ў падарунак
Абвешаны смарагдамі султан.

Яны няўцешна плакалі начамі,
Клялі сваіх грудзей тугую бель.
І сцераглі іх шаблі янычараў.
І хвалі калыхалі карабель.

А вецер ім прыносіў слодыч дыму
З матуліных далёкіх каміноў
І стогны заняволенай радзімы
Над трунамі засечаных сыноў.

Чакалі іх знявагі незлічоныя
І ганьбаю спаскуджаныя дні.
І ўспомнілі тады яны аб чорнай,
Ад іхніх слёз салёнай глыбіні.

Звязалі разам сорак кос дзявочых,
Апошнім стогнам разбудзілі мыс,
Балгарскім небам напаілі вочы —
І белай чайкай кінуліся ўніз...

...Спіць Каліакра.
Нізкі месяц коса
Ад помніка кладзе сцяжынку ўдаль.
А мне здаецца —
тых нявольніц косы
Калыша мора на далонях хваль.

ДРУГАРЫ [1]

Найдану Вылчаву

Трэба ж быць такому:
цягнікі
Так неспадзявана, недарэчы
Нас развезлі ў розныя бакі,
Разарвалі нітачку сустрэчы.

---

[1] Другар *(балгарскае)* — таварыш.

І ў мяне ў чужой краіне знік
Гаспадар гасцінны і дарадчык,
Самы клапатлівы правадпік,
Самы дасканалы перакладчык...

Толькі першы ж дзень, як добры дар,
Мне прынёс закон зямлі балгарскай,
Што балгарын кожны — мне другар,
А балгарка — мілая другарка.

Паміж імі я не быў чужы.
У сябрыне,
                што гудзе да ранку,
Песню сваю русую здружыў
З іхняй чарнакосаю смуглянкай.

І было мне шчасна ад таго,
Што свяціўся ярка ў кожнай шыбцы
Малады сорак чацвёрты год
І сівы курган на белай Шыпцы.

Я цяпер не ведаю ані,
Ці на свеце ёсць зямля другая,
Дзе такія сонечныя дні,
Дзе такія шчырыя другары...

* * *

Як ні называем іх па-свойску,
Як ні абжываем гарады,
А паэтаў нараджаюць вёскі,
Як і ў даваенныя гады.

Пэўна, неабходна для зачыну,
Каб над хлапчуковай галавой
Прашумеў вясёлы май шпачыны
Чыстаю вясковай сінявой.

Пэўна, хочуць новых песень струны,
Каб крануў іх вецер баравы
Тонкімі смычкамі першай руні,
Язычкамі клейкімі ліствы.

Пэўна, неабходна для паэта
Нават і ў касмічныя вякі,
Каб звінела птушкамі паветра
І цвілі ля сцежак васількі...

* * *

Лісцё абсыпалі бярозы.
Буслоў не бачна за ракой...
Нібы на споведзі,
цвярозы
Сыходзіць на душу спакой.

Пражытыя табою годы
Ляцяць,
як жалуды ў траву.
Негаваркі сялянскі одум
Схіляе нізка галаву.

Успамінаюцца шляхі ўсе,
І прызнаешся у цішы,
Што па-блазенску мітусіўся
І часта,
як хлапчук,
спяшыў,
І нёс вядро сваё няпоўным,
І спатыкаўся шмат разоў,
І хваляваўся не галоўным,
А выпадковай драбязой...

Ах, колькі жалудоў мадзее
На намі ўтоптанай зямлі...
Але не выкідай надзею —
Каб тыя,
што яшчэ рудзеюць,
Праз лісце прэлае ўзышлі...

* * *

Яшчэ канькоў не навастрылі дзеці,
А восені ўжо як і не было.
Нячутна і нябачна падкрадзецца
Зіма амаль пад самае сяло.

Маўкліва прыме кволыя аковы
Пахмурая стамлёная рака.
І вось ужо на выгане вясковым —
Па першым снезе —
петлі шарака.

І зноў падкова звонкая раскроіць
У каляіне хрупаткі лядок.
І ўсё чутней абсіверaным скроням
Гадоў пражытых зімні халадок.

* * *

Вечарамі па чужых узгорках,
Дзе чужыя кветкі між травы,
Як нам не хапае родных зорак
І салодкіх ветраў баравых!

Як душа апахмяліцца хоча
Хоць крупінкай роднага святла,
Хоць глытком жытнёвай цёплай ночы,
Хоць дымком бацькоўскага жытла!

Не заглушыш сум нічым,
павер мне.
Лепей памяць даўнюю пакліч —
І дадому успамін паверне,
Як вясновы жураўліны клін.

І здалёку прыляціць палескі
Родны вецер.
Ты яго глыні —
І, нібыта раннія пралескі,
Зоркі расцвітуць увышыні.

* * *

Нілу Гілевічу

Не, я ужо даўно не малады.
Прыкідвацца юнцом бязвусым смешна.
Бягуць гады няўмольна і паспешна.
Навек згараюць знічкамі гады.

А ўсё здаецца:
не прапаў запал,
Не адшумеў крыламі ранак мілы.
І сэрца поўняць маладыя сілы,
І хмеліць галаву вясновы шал.

Ды ўсё не так,
як некалі было.
І як ні горка ў гэтым прызнавацца —
Прайшло маё блакітнае юнацтва,
Сплыло маё ружовае вясло.

Няма ў мяне юнацкіх прывілегій.
Бяру ўсё па-даросламу ўсур'ёз,
І не баюся ўжо мужчынскіх слёз,
І не смяюся з сябравых элегій...

* * *

> На пісьмовы стол,
> Нібы на плаху,
> Болей
> Галавы не пакладу.
>
> *Пімен Панчанка*

Колькі ні кляні свой стол пісьмовы,
Колькі ні хавайся ў сіні сад,
Усё роўна,
як суддзя суровы,
Зноў вяртае ён цябе назад.

І, быць можа, ў тым зямное шчасце,
Каб,
высока ўзняўшы галаву,
На пісьмовы стол яе пакласці,
Як на прыдарожную траву.

Не збаяцца ўласнага адчаю
І чужой бязлітаснай рукі,
Каб, як бой, плылі перад вачамі
Порахам прапахлыя радкі,

Каб свой верш,
як камень барыкадны,
Калі прыйдуць смерцю пакараць,
Кінуць у збялелы твар няпраўды
І пасля
спакойна паміраць...

* * *

Ідуць дажджы.
            Асенняя пара.
Заплаканыя вокны спахмурнелі.
Аўторка не адрозніш ад нядзелі,
Ад быльнягу — шпачынага пяра.

За тыдзень свет, здаецца, пастарэў.
За вёскай — непралазнае балота.
Апошняя цяжкая пазалота
Злятае з абсвістаных ветрам дрэў...

А потым
        сонца высветліць блакіт,
І дрэвы ўміг ізноў памаладзелі,
І над ракою ў золаце нядзелі —
Наструненыя постаці ракіт...

Заблытаны асткі календара.
У чыстым небе,
            маладым і сінім,
Пераплялiся промні з павуціннем...
Ах, восень,
        пераходная пара...

* * *

Колькі я пражыву,
　　　　　　　　　　не ведаю.
А хацелася б шмат пражыць,
Навальніцамі ўсімі
　　　　　　　　　　і ветрамі
Вусны ўдосталь свае асмужыць,

Наглядзецца на неба сіняе,
Нахадзіцца па верасах,
Каб гады
　　　　　　　палахлівым інеем
Пазаблытваліся ў валасах.

Толькі колькі мне там адпушчана
На кароткі мой век зямны,
На сустрэчы
　　　　　　　　з лугамі і пушчамі,
З крыкам кнігаўкі і жаўны,

Колькі ранняў яшчэ збяру я,
Колькі вёрст паспею змагчы...

Абхітрыць бы як-небудзь старую,
Што з іржавай касой на плячы.

ЯК ПЕСНЯ НАРАДЖАЕЦЦА

Як часта
на сцяжынцы палявой
Яна ўва мне прачнецца нечакана
І па спакойным і будзённым сэрцы
Ударыць мяккім, трапяткім крылом!
І ціхі вецер
камяком гарачым
На міг маё дыханне перахопіць,
І я глыну яго —
і цёплай хваляй
Ён паплыве ўладарна па крыві.
І галава закружыцца,
і ў роце,
Нібы ў спякотны поўдзень,
перасохне,
І летуценне вочы затуманіць,
І я спынюся пасярод зямлі.

Тады вось
з глыбіні душы шчаслівай
Нясмела,
нетаропка і ўрачыста
Бліскучай рыбай слова усплыве.
І рынуцца за ім другія словы,
Задыханыя,
потныя, цяжкія,
Зацокаюць бязладна капытамі,
Закруцяцца шалёным табуном.
Я іх спыняць не стану.
Хай бушуюць,
Падковай з сэрца выкрасаюць іскры
І радасцю
шчымлівай, першароднай
Калоцяцца нястрымана ў грудзях...

Да кожнага я буду прымярацца.
Я кожнае акіну хітрым вокам —
І самых наравістых адбяру.
І буду з імі мучыцца і плакаць,
Спрачацца буду з імі і смяяцца,
І лашчыць буду, і ўтаймоўваць іх,
Пакуль яны
                збяруцца добрым ладам
І самым лепшым моўчкі ўступяць месца
(О, каб заўсёды так было ў жыцці!).

Тады, пахаладзелы ад здзіўлення,
Пачую я,
                як прарастае песня,
Як цёплыя і трапяткія крылы
Узносяць над прыціхлаю зямлёй
У слова пералітае імгненне,
У слова пералітыя гады.

КРАЙ МОЙ...

Не залаты зусім,
не срэбны,
Быў на табе заўсёды ўбор
Звычайны самы, самы зрэбны:
Зялёны луг ды сіні бор,

Каля дарогі жыта ў полі,
Вярба старая ля ракі,
Ды ў жоўтым восеньскім прыполе
Рабін даспелых аганькі.

Ты не сляпіў вачэй.
Быў просты
Ва ўсе вякі твой родны ўзор:
Гаёў бялюткая бяроста,
Густы блакіт лясных азёр,

І лён, зусім, як неба,
сіні,
І ўсе ў рамонках берагі...
Мой беларускі, мой адзіны
Край, ад калыскі дарагі...

* * *

Словы жудасна паміраюць,
Патухаюць, як светлякі.
Забываюць іх, не паўтараюць
І газеты, і языкі.

Толькі недзе
ў далёкай вёсцы
З плёску рэк і шуму лясоў
Узляцяць,
як забытыя вёсны,
Салаўямі на сто галасоў.

І ажно перахопіць дыханне,
Як у словах пявучых
зноў
Затрапеча чыёсьці каханне,
Запульсуе густая кроў.

Ды цяжкім, раўнадушным нарогам
Іх завальвае час і быт.
І здаецца, не словы —
народы
Адыходзяць моўчкі ў нябыт.

Немата ім сціскае грудзі,
Заціхае самотны ўздых...
Людзі! Людзі!..
Ну што ж вы, людзі,
Не ратуеце,
родных,
іх?..

* * *

Прыходзяць часта к нам
хваробы —
І мы пад пахай грэем ртуць.
А ў вёсцы
бацьку-хлебароба
Яны, на шчасце,
не бяруць.

Па полі слотны вецер гойсае,
Ганяе хмары
цэлы дзень —
А ён, расхрыстаны і босы,
Па лужах восеньскіх ідзе.

І п'е нагбом
з палеткаў голых
Гаркавы пастушыны дым,
І робіць на хаду уколы
Яму іржэўнік малады.

І так салодка патыхае
Вільготна-чорная ралля.
І слухае яго дыханне
Сівая доктарка —
Зямля.

* * *

Сябрам ківаю галавою,
Развітваюся з бальшаком.
Сцяжынкай вузкай палявою
Спяшу дадому пешаком.

Іду між смолак і званочкаў,
Дзе б'юць крыламі матылі,
І не магу
душу
і вочы
Красой забытай наталіць.

І хочацца раскінуць рукі
І моўчкі кінуцца ў траву,
Забыўшы болі ўсе і мукі,
Паклаўшы ціш пад галаву,

І ўбачыць зноў,
як
каля хаты
Хаваецца ў дрымотны цень,
Як бацька,
ціхі і вусаты,
Крыху ссутулены
ячмень.

А потым
выбегчы знянацку
Да хаты
з засені бяроз
І на двары
акліткнуць бацьку
І маці,
светлую ад слёз.

* * *

Па той зямлі,
                    дзе ўсё табою дыша,
Дзе твой каснік заблытаўся ў траве,
Плыве ў чаўне
                    сярод туману
                                        ціша,
Мой сон пудлівы да цябе плыве.

З чужых краёў
                    да вокан незабытых
Яго ўспамінам ціхім занясло.
Ляжыць вясло зламанае,
                                        пібыта
Сіваваронкі шызае крыло.

І ходзіць над садамі сонны месяц,
І ў вокнах гаснуць познія агні...
Калі ты ўбачыш човен каля весніц —
Не адгані яго,
                    не адгані...

УСПАМІН ПРА НАЧЛЕГ

Лазім па арэшніку,
бадзяемся па лесе,
Дзвіну на бераг цягнем
у мокрых невадах...
А ў вачах —
смугою —
сіняе Палессе,
Нетаропкай Прыпяці
бурая вада.

Асака высокая —
зялёнымі штыкамі,
Забытымі шаломамі —
пахучыя стагі.
І над зямлёю стомленай
цішыня такая!
І месяц,
як антонаўка,
жоўты і тугі.

І жнівеньскія зоры,
пахучыя,
як дыні,
Сінія,
нібыта верасы...
А ў чарнабровай
нашай гаспадыні
Пахлі кменам рукі,
мятай — валасы.

Нам яна выносіла
кварту сырадою,
Аржаны акраец ламала напалам,

І частавала потым
самагонкаю рудою,
І добрых сноў бязгрэшных
на ноч жадала нам.

І вось мы
цэлы месяц
бадзяемся па лесе,
Дзвіну на бераг цягнем
у мокрых невадах...
А ў вачах —
смугою —
сіняе Палессе,
А на губах —
тугою —
далёкай мяты пах.

* * *

Не,
    мы з табою не святошы.
Мы прагна выпілі
                        да дна
І ласку вечароў харошых,
І пацалункі давідна.

І мне
        не раз яшчэ салодка
Спаць на тугім тваім плячы
І, як маланкаю, дрыготка
Аб вусны вусны апячы,

І раптам сцішыцца ў здзіўленні,
Калі няўмольна,
                        як прысуд,
Мяне зноў кіне на калені
Жаночай прыгажосці цуд.

Няхай яно жыве са мною,
Да скону грэючы жыццё,
Маё мужчынскае,
                        зямное,
Святое гэта пачуццё.

А калі скрывяцца святошы —
Ну што ж,
            мы выпілі да дна
І ласку вечароў харошых,
І пацалункі давідна.

* * *

Грамы варочаюцца ў небе,
А на зямлі спакой такі,
Ажно чуваць, як звонка
недзе
Лапочуць крыллем матылькі.

Ні самалёта. Ні сініцы.
Стаяць бярозы, нібы ў сне,
Пакуль ламанай бліскавіцай
Па небасхіле паласне,
Пакуль дрымотна забуркоча,
З-за хмары выкаціцца
гром,
Загрукае пустою бочкай
І разаб'ецца
за бугром.

Ляжыць зямля стамлёна,
нема
І сніць той непаўторны міг,
Калі ў грамах падорыць неба
Ёй ласку кропель дажджавых.

* * *

Я уваходжу ў лес,
нібыта ў хату,
Дзе згадкі ўсе мае ў зацішку спяць.
Іду між сосен,
гонкіх і кашлатых,
І чую,
як маснічыны рыпяць.

Тут недзе маці сабірае думы
У кошык, поўны выспелых суніц.
І лес
сівым вясковым тугадумам
Над кожнаю сцяжынкаю стаіць.

Я перад ім схіляю голаў нізка —
І чую, як у мудрай цішыні
То ліпа раптам зарыпіць калыскай,
То скрыпкаю яліна зазвініць.

Я чую, як на ўзлеску верасовым
Зязюля лічыць і мае гады.
І ціха ў сэрцы прарастаюць словы,
Цяжкія, як рудыя жалуды.

ПАЭМА РАССТАННЯ

Памяці Юрыя Гагарына

I

Раставаў сакавік,
як апошняя снежка.
На асфальт выскоквалі яшчаркі раўчукоў.
І,
нібыта люцікі на заўтрашніх узмежках,
Зацвіталі вяснушкі на насах хлапчукоў.

Маладая вясна пазвоньвала ўладна
Ключамі сасулек у зацішку стрэх.
Шустрымі апалонікамі кроплі падалі
У пацямнелы наздраваты снег.

Знямоглымі інфарктнікамі няўклюдна
асунуліся
Забытыя снегавікі ў дварах.
Дамы скідалі
з уздыхам сумным
Парудзелую аўчыну белых папах.

Сонца ламілася ў вокны гарэзна,
На пятакі «зайчыкаў» разменьвала
золата свайго рубля.
І шпачыная нота раптам прарэзалася
У маладога нахохленага вераб'я.

Чакала высокае неба бясхмарнае
Гулкага жаўруковага гімна...
А радыё
хрыпла аб'явіла:
«Юрый...
Гагарын...
Загінуў...»

І здаецца —
горла раўчукоў прыдушылі сумёты,
Яшчэ цясней прымёрзлі
да стрэх ледзяшы.
Замятала
чорная мяцеліца самоты
Вясновую радасць душы.

Надзея ўспыхнула —
радыё магло памыліцца
(Хіба яно толькі праўду гаворыць запар
столькі гадзін?),
І цэлы свет
гатовы быў памаліцца,
Хаця на свеце багоў — многа,
А ён быў адзін.

Роспачна ў сэрца
ламілася думка трывожная,
Як ваверка ў коле,
шукала выйсця то там,
то тут.
А можа?
А можа?
Бывае ж цуд...

Але радыё
паўтарала
словы
панура.
І былі бяссільныя ўсе багі.
Юра-а-а!
Юра!
Не зберaглі...

II

Ён любіў сонца.
Ён сам быў падобны да сонца,
Якім яго дзеці малююць —
З шырокай усмешкай
І вачамі,
поўнымі святла.

Ён яго бачыў
і далёка-далёка —
За вёскай,
над соснамі.
І блізка-блізка —
ля самага крыла.

Ён бачыў яго і маленькім,
лагодным —
Вяснушкаю на Валіным твары,
І вялікім, і грозным —
за ілюмінатарам касмічнага карабля.
Яно
то кацілася
святочным доччыным шарам
па тратуары,
То вячэрнім матчыным акном
міргала здаля.

Яно
то распускалася цюльпанамі Байканура,
То загаралася крамлёўскімі рубінамі ўначы,
То раптам
над хваляй марской падскоквала:
— Юра!
І рассыпалася на тысячу сонцаў,
Пругкіх,
як баскетбольныя мячы.

Яно з ім было і тады,
калі ён адлятаў у бяссмерце,
Разламаўшы зямнога прыцягнення абручы,
І тады, як вярнуўся,
Сухімі вуснамі хапаючы волжскі вецер,
І расінка зоркаю ўспыхнула на плячы.

І тады —
было неба
і шчодрае сонца,
Якое павольна
над лёгкімі аблачынамі ўсплыло,
Нібы апельсін перапспелы,—
і ягоным сокам
Заліло самалёта халоднае крыло.

А потым
пачала зямля набліжацца,
Закруціўся шалёны калейдаскоп:
Белавежская пушча.
Вулачкі Гжацка.
Волга.
Зорны гарадок.
Перакоп.
Вагоны.
Пероны.
Трыбуны.
Турбіны.
Каралёў.
Камароў.
Узлётнай пляцоўкі бетон.
Сігналілі «МАЗы».
Алені трубілі.
Гул...
Звон...
Звон...

Сонца
пахіснулася
І змяншацца стала.
Вось яно ўжо, як мячык,
якім у дзяцінстве гулялі ў лапту —
Чорны,
з гумы, здзёртай з фашысцкага танка.
Удар!
Мячык паляцеў.
І патух.

Неадкрытая зорка
на халоднае дрэва
Упала самлелаю страказой.
Па сінім воку неба
Самалёт скаціўся слязой...

III

Чорныя стужкі звісалі хмура.
На ветры пальцы ззалелі.
Плыла
абвітая вянкамі
урна
Каля Маўзалея.

Маўчала Чырвоная плошча ў знямозе.
Як затрыманае рыданне —
ціша ў Крамлі.
Плыла
над зямлёй
па апошняй дарозе
Жменька сплаўленай з небам зямлі.

Жахліва цяжкая ноша гэта,
Над плячамі ўзнятая ў сіняву...
Стаіла дыханне планета.
Чалавецтва схіліла галаву.

Устаньце,
усе імператары і прэм'еры!
Выньце рукі з кішэняў,
усе прэзідэнты і каралі!
Здыміце
кароны,
шляпы,
самбрэра
Перад прахам
вялікага сына Зямлі.

Вы,
Самі сабе начапляўшыя ордэнаў на лацканы,
Аблізаныя падхалімамі
з галавы да пят,
Да апусцелага «трона»
смаленскага хлопца сялянскага
Нават і ў сне не зможаце дапяць.

Вас,
ад прамоў і паседжанняў асавелых,
Можна тасаваць,
перамяшчаць,
прывозіць з-за граніц.
А простага маёра савецкага
Нельга
ні скінуць,
ні замяніць.

І калі Час зоймецца гісторыяй сённяшняй
І вызначыць цану
вашых спраў

І напісаных бойкімі памочнікамі слоў,
Юра
праз пыл,
што ад вас застанецца,
Будзе ўсміхацца сонечна.
Так што,
панове,
шапкі далоў!..

Развітальныя словы закамянелі на губах.
А стрэлкі Спаскай вежы
пасоўваліся
няўмольна і ўпарта.

І вось — адгрымелі залпы.
Замоўклі Моцарт і Бах.
Яліны сталі ў ганаровую варту.

IV

Расцяклася па вуліцах прыглушаная гамана.
На Чырвонай плошчы —
бязлюдна і ціха.
Асталіся з Юрам
Крамлёўская сцяна
і яна —
Валя,
Валянціна.

О, як ёй зайздросцілі
жанчыны ўсіх мацерыкоў —
Шчасцю яе
І зямной жаночай уладзе,
Калі можна яму
валасы ўскудлаціць рукой
І халоднымі пальцамі
шчаку непаголеную пагладзіць!

О, як цяпер яна
зайздросціць
усім жанчынам зямлі,
Што чакаюць дадому мужоў,
бягуць да сваіх нарачоных!
Юравы плечы сягоння
не рукі яе абвілі —
Рамка чорная.

Акуляры шэрым туманам завалакло.
Знаёмы шрам над ягоным брывом
шукаюць яе сляпыя пальцы —
І на шкло,
На халоднае шкло
Натыкаюцца.

Ён і на гэтым партрэце
не здолеў усмешку схаваць.
Так і не навучыўся выглядаць
паважна і хмура.
Хлапчук.
Лейтэнант.
Адчаянная галава.
Юра!..

Ганаровая варта ідзе да Маўзалея,
крокамі ламае немату.
Куранты прыглушана звоняць...
Больш, чым Млечны Шлях,
ён хацеў пабачыць дачок вясельную фату.
І хацеў пацалаваць
першую серабрынку ў яе на скронях.

Там,
дзе ўпаў самалёт,
прарасце трава.

Другога маёра
закалыша волжская хваля...
Не плач,
Валянціна!
Трывай!
Трымайся,
Валя!

Стогн свой роспачны прыдушы,
Над вянкамі ўзніміся.
Не скора
Зарубцуецца ў чалавецтва ў душы
Тваё ціхае жаночае гора...

V

Адкаласяцца гады.
Дні праляцяць заклапочаным роем.
Неба прашыюць новымі трасамі караблі.
А ў нас
будзе біцца сумленне,
як жылка на скроні:
«Не збераглі».

Адкінуць здагадкі і адгаворкі,
Не звернуць увагі на помнікі і вянкі,
Калі не віной,
дык папрокам горкім
Гэтую смерць нам прыпомняць вякі.

Можа, за клопатнасцю і тлумнасцю,
Што перапоўнілі жыцця берагі,
А можа, за чэрствасцю і бяздумнасцю —
Не збераглі.

Мы грэліся мілаю ўсмешкай ягонаю,
Букетамі сцежкі яму мялі,
Сыпалі зоркі на грудзі і на пагоны
І —
    не зберaглі...

Так,
    гора сціхае,
    і боль атухае,
І роспач перастае шчымець.
Мінае,
        канае
                часіна ліхая.
І радасць усмешку раскатурхае,
І новымі маршамі выбухне медзь.

І сонца затопіць лугі заліўныя,
І мільёны зялёных ракет
                                    ірвануцца з раллі...
А сэрца
        раптам
                заные,
                        заные:
«Не зберaглі.
Не зберaглі».

VI

А ці захацеў бы ён,
                    ці дазволіў
Сябе ад будзённых клапот берагчы,
Узбіць
        на жаданні свае і волю
Абмежаванняў крутых абручы?

Хіба ён бы змог
стаць
жывым экспанатам,
Музейным дзівам,
цацкай для новых эпох,
Калі быў
чалавекам,
касманаўтам
І быць інакшым
не мог?

Яго абблытвалі серпанцінам парадаў,
Аглушалі тостамі,
абклейвалі ўсмешкамі каралёў.
А ён
стамлёна закрываў вочы —
І бачыў
Ладагу
І цесныя кабіны касмічных караблёў.

І яму хацелася
саскочыць з партрэтаў,
Уцячы ад эскортаў —
імчаць басанож па лугах,
Галёкаць па лесе —
каб каціўся трэтар —
І заснуць сярод поля,
у стогадовага дуба ў нагах.

Ён хацеў караскацца па скалах стромых,
Па гулкім стэпе ганяць шалёны табун,
А не толькі раскланьвацца на прыёмах
Ды махаць рукою з трыбун.

Ён дазволіць не мог,
каб славай
закрылі

Ад яго
неразведаны небасхіл.
Калі ў чалавека вырастаюць крылы,
Ён павінен лятаць,
не складаючы крыл.

І, пэўна, гэтакі лёс у сапраўднага сокала —
Не паспеўшы стаміцца і пастарэць,
Узляцець над зямлёю высока-высока,
У разбуджаным небе сустрэць сваю смерць.

І ніколькі не крыўдзячы жальбы нашай,
Затрымаўшы ў грудзях развітальны крык,
Можа, ён і не марыў аб смерці інакшай,
Чым такая —
у небе,
не складаючы крыл.

VII

Прарэжа памяць чырванапёрай стронгай
Гадоў успененыя перакаты.
І ляжа на вагі гісторыі строгай
Наш горды і кляты век дваццаты.

І будзе ён, пад рэнтгенам нібы,
Пад чыстым паглядам нашых патомкаў —
І луско́ю асыплюцца патухлыя німбы,
І незаўважаныя зоркі замігцяць папацёмку.

І Рэвалюцыя ў ім будзе біцца, як сэрца.
Будзем кропелькамі крыві ў ім пульсаваць
мы самі.
І навекі думка ленінская застанецца.
І ўсмешка гагарынская —
таксама.

* * *

У твар дыхнула водарам вясны.
І адурманіў сіні хмель лясны.

І ўбок —
усё няпэўнае на свеце.
Убок —
зімовы халадок трывог.
Ля самых губ —
бярозавае вецце,
І кветка-сон —
каля стамлёных ног.

І звоніць, звоніць над палянай голай,
Аж песняй захлынаецца, жаўрук...
Ускінь насустрач гэтай песні голаў,
Ускінь насустрач сонцу промні рук,
Смакуй, як найсвяцейшае прычасце,
Гаркавы вецер, цёплы дух лясны...

Што ні кажыце,
ёсць на свеце шчасце,
Пакуль дурманіць сіні хмель вясны.

СКРЫПКА

Скрыпач яе ўзнімае з футарала,
Як немаўля заспанае з калыскі,
І чуйнымі даверлівымі пальцамі
Пяшчотна гладзіць кожную струну.
А потым беражна,
нібы руку каханай,
Ён да шчакі яе ласкава туліць
І нерашуча ўскідвае над ёю
Цяжкі наканіфолены смычок.

І вось смычок цалуе ціха струны,
Як быццам праганяе сон апошні
І асцярожна выпытаць спрабуе,
Дзе песня найзванчэйшая ляжыць.

А песня ўсё хаваецца гарэзна,
Смычок яе шукае —
і злуецца
І ўжо ў адчаі
па халодных струнах,
Нібы крылом буслінным,
гулка б'е.

Вы думаеце,
скрыпцы не балюча,
Калі скрыпач яе смычком пілуе,
Калі вось-вось, здаецца, разарвуцца
Усе чатыры чуйныя струны?

Вы думаеце, так,
без болю,
песня
Народзіцца ў маленькай, кволай скрыпцы?..

О, вам тады яшчэ не біў на сэрцы
Смычок турбот бяссонных
і трывог...

А скрыпка грае.
І ніхто на свеце
Спыніць не зможа і зламаць не зможа
Над чуйнымі разбуджанымі струнамі
Буслінае імклівае крыло.

Яно
то ўверх рванецца нечакана,
То ўніз сарвецца,
то абвяне раптам
І затрапеча ціха і пакорна
У скрыпача ў бязлітаснай руцэ.

І песня
то ад шчасця захлынецца,
То зойдзецца ў душы схаваным болем,
Такім салодкім і такім нясцерпным,
Аж закіпаюць слёзы на вачах.

* * *

Сняжынкі на расстанне,
Дажджынак першы звон.
Салодкае вяртанне
У красавіцкі сон.

Там пад зімовай маскаю —
Вясны гарэзны смех.
Там, як вяснушкі майскія,—
Прагаліны праз снег.

Над соснамі, асінамі
Гуляюць па бары
Зялёныя і сінія
Залётныя вятры.

На вербах разапрэлых
Скідаюць кажушкі
Нахохленыя, белыя
Тугія каташкі.

І сонца хмары ссоўвае,
Глянцуе неба сінь.
І ўсё вакол часовае,
Няпэўнае зусім.

Але ўжо над таполямі
З відна і да відна
Крыламі б'е няўтольная,
Няўмольная вясна.

* * *

Я не помню ўжо,
з якой прычыны
Лёс мяне закінуў незнарок
У той сад наднёманскі, шпачыны,
У далёкі, ціхі гарадок.

Не было ні песень,
ні прызнанняў —
Толькі жоўты месяц між прысад,
Толькі зорнай хвалі калыханне,
Толькі сіні-сіні твой пагляд.

А мне ўсё яшчэ і зараз сніцца
Той далёкі, той вясновы сад,
Дзе,
як недаспелыя брусніцы,
Ліхтары вячэрнія вісяць...

* * *

Патухаюць, цямнеюць высі.
Зоркі ўспыхваюць над сінявой.
Да пляча майго прыхініся
Залатою сваёй галавой.

Чуеш вецер і чуеш вечар?
Чуеш, ціха бярозы рыпяць?
На твае худзенькія плечы
Асыпае звон зарапад.

Гэта я з табой вечарую,
Туманамі цябе чарую.
Васількоў шапатлівай моваю
Зачароўваю, зачароўваю.
Роснай сцежкаю, рэчкай ціхаю
Закалыхваю, закалыхваю...

І ад рук няўмелых, нясмелых
Не схаваешся ты нідзе.
Поўня белая яблыкам спелым
На далоні твае ўпадзе.

Ты шапнеш мне адчайныя словы,
Што шаптаў табе ўчора я,
Вечаровая,
зачарованая,
Закалыханая
мая.

НЕКАЛЬКІ ЖАРТАЎЛІВЫХ ДЫЯЛОГАЎ

З СОНЦАМ

Вечар па небе едзе
На аднаколавым веласіпедзе.
Тармозіць —
　　　　　　і затухае
Бліскание чырвоных спіц.
Сонца за цёмныя сосны
Скацілася недзе.
Спіць.

Як там яму — у Амерыцы?
Не горача?
Не мулка?
Усё-такі Амерыка —
Не наша старана.
Там і каровы, напэўна,
Па-іншаму мукаюць,
І капіталісты стаяць ля стырна.

І пайшоў я да сонца ў Амерыку.
Пералез праз хрыбет Урала.
Праз Енісей пераскочыў.
Прадзёрся праз зялёнае шчацінне тайгі.
І прыйшоў.
А сонца не спала.

І злосць мяне разабрала:
Што гэта за беспрынцыпнасць —
Свяціць і тым, і другім?

Такая непераборлівасць
Са здрадаю нават мяжуе.
Вось вам і ўсёдаравальнасць,
І прымірэнчасць сама:
Уранні — грэе рабочага,
Увечары — грэе буржуя.
А кажуць яшчэ, што на сонцы плямаў няма.

Сонца глядзіць спакойна.
Не спрачаецца і не сварыцца.
І кажа:
— Не кіпяціся.
Хто можа мяне самалётам дагнаць?
Хто мікраклімат мае?
Хто грэецца кварцам?
Знаць.

А хто ў жоўтай Афрыцы
І ў блакітнай Грэцыі
Майму кожнаму промню,
Як выратаванню, рад,
Каб пасля галоднага вечара,
Пасля начы беспрытульнай сагрэцца?
Пралетарыят.

Ніхто без мяне —
Ні бог, ні міласэрная пані —
Не запаліць жабраку
Надзеі тонкую стэарынавую свячу.
Вось і кручуся, чырвонае ад недасыпання.
Уранні — тут,
Увечары — там свячу.

Ты, чалавек,
Сам наводзь на зямлі справядлівасць.
Майго ж старога парадку — не руш...

...І я пакланіўся нізка.
І пачырванеў сарамліва.
І зняў капялюш.

З МУРАШОМ

З вялізнай жоўтай саломінай —
Падгіналіся ногі аж —
Поўз па галінцы зломленай
Лупаты, лабаты мураш.

Спыніўся, каб дых перавесці.
І я падышоў да яго.
— Слухай,— кажу,— урэшце
Рвешся ты так чаго?
Ты ж ад работы чорны.
Аддыхайся, не спяшы.
Праўду пішуць вучоныя —
Дзіўныя вы, мурашы...

Ён сеў ля саломіны чынна —
Пот блішчыць на ілбе:
— Вам памагаюць машыны.
А мы ж усё —на сабе.

У вас і лазер, і атам,
І краны, і трактары.
А ў нас —
шэсць лап слабаватых
Ды цёплае сонца ўгары.

У нас трэба усё самому.
На ўласным сваім плячы
Колькі цяжкіх саломін
Трэба прывалачы!

Выспацца нават некалі:
Лёг, а ўжо трэба ўставаць...
Паслухай,
будзь чалавекам —
Не перашкаджай працаваць!..

З ТРУТНЕМ

На пасецы ўсё ад звону гуло.
Стаяў гармідар вясёлы.
То мчаліся ў ранішні луг за сяло,
То назад вярталіся пчолы.

Стамлёна спускаліся да латака,
З ног абтрасалі ўзяткі.
Як хмарка,
крылатая талака
Мільгала ля кожнай хаткі.

Пачаўся летні духмяны дзень,
Сонечны,
доўгі,
трудны.
А за калодай, дзе шэры цень,
Ляжалі сонныя трутні.

Адзін пазяхнуў,
пачасаў спіну,
Выпрастаўся з асалодай

І мне па-змоўніцку падміргнуў:
— Глынуць бы вады халоднай!

— А як жа пчолы?
За рэйсам рэйс
Шнуруюць на луг далёкі...
— Дурныя!
Маглі б пачакаць, падурэць,
Налёталіся б пасля спёкі.

Што, іх гоніць нехта ў каршэнь?
Ты расшчапі калоду —
Хопіць усім нам на цэлы дзень.
Там жа, як лёду, мёду.

Не могуць гадзіны адной пасядзець,
Лепяць
і лепяць соты.
А што,
як раптам прыйдзе мядзведзь —
Бывай,
цэлы месяц работы!

Восенню выграбе мёд чалавек —
Паўгода штодзённай працы,
Цукру падсуне ім —
жруць
і павек
Не могуць ні ў чым разабрацца.

Да самага вечара будуць звінець,
Не вылузнуць ледзьве са скуры...
А я не працую.
Затое мяне
Ніколі ніхто не абдурыць...

Я ўжо нахіліўся яго раздушыць.
Ды раптам рука задрыжала:
У трутня ж напагатове заўжды
Доўгае вострае джала.
Ягоны балючы, пякучы агонь
На дзень мне жыццё атруціць...

...І зарагатаў ён мне наўздагон —
Вялізны калматы труцень:
«А ў мяне ж джала няма!»

У ДАРОЗЕ

Я зноў зялёнай магіі дарог
Душою падарожніка прадаўся.
І вось, нібы сярэбраны гарох,
Дождж барабаніць па вагонным даху.

Цяжкія колы над зямлёй грымяць
З далёкімі грамамі ўперамешку.
А луг заве саскочыць
і прымяць
Званочкі танканогія на ўзмежку.

Праносяцца слупы і правады.
Наўзбоч —
калюг бліпчастыя асколкі.
У небе з чыстых кропелек вады
Гром выкаваў сабе дугу вясёлкі.

П'яніць гаёў абмытых гамана.
І мне, зачараванаму, не сорам,
Што, як хлапчук, прынікнуў да акна
І захлынуўся ветрам і прасторам.

* * *

Ты, мой народ, мяне не папракнеш:
Я ўсё табе аддаў —
жыццё і сілы.
І не баюся я ані
магілы:
Ты ж, мой народ, мяне не папракнеш.

Я ведаю:
не вечны шлях жыцця,
Не вечнае знядужалае сэрца.
Яно ў грудзях аднойчы разарвецца.
Я ж ведаю:
не вечны шлях жыцця.

Ды мне не страшна:
нешта застанецца
Пасля мяне ад дум маіх і спраў,
Ад парыванняў, што ў душы сабраў.
Я веру: нешта ў свеце застанецца.

Застанецца
на роднай зямлі грудок.
Застанецца
на роднай мове радок...

* * *

У гаях лапоча лісце,
Што да восені — нядоўга.
Я ж спяшаюся кудысьці
Разам з новаю дарогай.

Не хаваю дні ў прыполе —
Рассяваю поўнай жменяй.
Што ні дзень — жыцця ўсё болей,
Што ні дзень — жыцця ўсё меней.

А на сэрцы, як ні дзіўна,
Ні хмурынкі шкадавання,
Што ўжо столькі адхадзіў я,
Столькі вытаптаў дзвання.

Толькі сум нахлыне часам,
Варухне душу трывога,
Што вяртаюся нячаста
Да бацькоўскага парога.

Я іду на кліч ласіны,
Да бароў смалістых еду.
І за мною — сіне-сіне:
Васількамі дні па следу...

* * *

Мы дома песень
　　　　　　　　　менш знаходзім,
Удалеч шлях
　　　　　　　　кіруем свой.
На поўнач едзем
　　　　　　　　　і на поўдзень,
Бліжэй да кедраў і секвой.

А там,
　　　дзе першы крок рабілі,
Дзе нашы мацеркі жывуць,
Растуць бярозы і рабіны
І лісце падае ў траву.

Ды мы наіўна прывыкаем,
Што нам спатрэбіцца пасля
Прашытая баравікамі,
Смалой прапахлая зямля.

Шукаем сцежак невядомых,
Чужыя топчам бальшакі.
А песні нас чакаюць дома,
Ля цёплай матчынай шчакі.

* * *

> Нет, жизнь меня не обделила...
>
> *А. Твардоўскі*

За ўсё плаціў я поўнай платай —
І за цяпло, і за святло.
Вайной, бальнічнаю палатай
Мяне жыццё не абышло.
Пакаштаваць дало даволі,
Калі яшчэ я быў малы,
Чмяліны мёд, гаркоту солі,
І смак слязы, і пах смалы.
Ані не абдзяліла потым
Ні дабратой сваёй, ні злом,
Мужчынскім сенакосным потам
І дрывасецкім мазалём...

І я на лёс не наракаю.
Я ладзіў шлях жыццёвы свой
Сваімі ўласнымі рукамі,
Сваёю ўласнай галавой.
А што спазнаў і роспач бедаў
І горкі прысмак палыну,—
Дык для таго,
                    каб добра ведаў
Жыцця сапраўдную цану.

* * *

Хто раней,
                    хто пазней,
Толькі ўсе
Зноў і зноў
Мы прыходзім
Да простых,
                    як хлеб і паветра,
Высноў:
Што жыццё чалавеку —
Любому —
Даецца адно,
І што,
          як ні надточвай,
Кароткае вельмі яно,
І што праўда на свеце
Адна —
Без крупінкі маны,
І што шчасця на свеце
Няма
Без сваёй стараны...

Колькі б ты ні мудрыў,
Як ні кідаўся б ты,
А прыходзіш
Да гэтай святой прастаты.

І ўзыходзяць
Над лесам
Пражытых табою гадоў
Непагасныя зоркі
Законаў бацькоў і дзядоў.
Прарастаюць зярняты
Яшчэ невядомых навук

На шырокіх далонях
Натруджаных рук.

І нідзе
Не схавацца
Ад сынавых ясных вачэй.
І на свеце тады
Жыць
        намнога цяжэй
І лягчэй.

1972-
1977

ВЫТОК

Што́
    радасці маёй выток,
Выток натхнення і гарэння —
З крыніцы полацкай глыток,
З лясоў, з-пад самага карэння,
Ці зорных караблёў віток
Над светам, поўным захаплення,
Ці ленінскіх сцягоў паток
Пад майскім ветрам абнаўлення?..

Гады прыспешваюць — і мы
Задумваемся пра вытокі
І ясна бачым праз дымы
Чырвонай гвардыі вінтоўкі
І партызанскія ватоўкі,
І добра ўсведамляем мы,
Чые — сыны, чые — патомкі;
Чыёй нянавісці абломкі
Усыпалі наш шлях прамы...

І гонару майго выток,
Выток памкнення і натхнення —
З крыніцы полацкай глыток
І зорных караблёў віток,
І ленінскіх сцягоў паток
Пад майскім ветрам абнаўлення.

Пяю, як трапяткі лісток
На дрэве вернасці высокім.
І хочацца, каб мой радок
Стаў нейчай радасці вытокам...

* * *

Ад залысін да лысін
Дажываем патроху
І ад пошукаў ісцін —
Да пакут за эпоху,
Да мужчынскага права
Быць гатовым да бою
І, як маці, дзяржаву
Адчуваць за сабою.

Пачынаем цвяроза
У сябрах разбірацца:
Дзе — шыкоўная поза,
Дзе — спакойная праца,
Дзе — згрызоты з-за стравы
Ці з-за кругленькай сумы,
Дзе — турботы за справы
І высокія думы.

Разумеем, як брата,
Лес асенні і поле.
Непапраўныя страты
Адгукаюцца болем:
Глуха падаюць сосны
Ля ракі перасохлай,
Не вяртаецца ў вёсны
Бусел з сіні высокай...

Мы не просім палёгкі.
І віну і няшчасці
Не спяшаемся лоўка
На другіх перакласці.
Як сур'ёзныя людзі,
Помнім мудрасць старую:
Той сумленна рассудзіць,
Хто сабе не даруе...

* * *

Заморскія далікатэсы
Не падыходзяць для мяне.
Я выпечан з такога цеста,
Што толькі ў нашай старане.

Яго ўсчынялі ў пушчы сіняй
Пад булькат жвірыстых крыніц.
Яго бязлітасна мясілі
Цяжкія рукі чужаніц.

І разрывалі, распіналі.
І насміхаліся над ім.
І не віно і цукар клалі,
А слёзы з попелам сівым.

Але яно —
усім на дзіва—
Перацярпела здзек і жах
І паднімалася, «хадзіла»,
Расло,
нібыта на дражджах.

І розных вылюдкаў нямала,
Што лезлі к нам ва ўсе вякі,
Аб гэта цеста паламала
Свае хіжацкія клыкі...

* * *

Мне ў цвёрдай залатой цане
Заўсёды слова змест трымала.
І стол пісьмовы для мяне
Не быў ніколі п'едэсталам.

Ён сябрам быў,
пакутай быў
І клікаў гнеўна і сурова
Не для гульні,
а для сяўбы
На белым полі папяровым.

Што я пасеяў,
што збяру —
Мой сын спакойна разбярэцца.
Я шчыра давяраў пяру
Усё, што хвалявала сэрца,

Спяваць сябе не прымушаў
І не рабіў над словам гвалту.
Калі халодная душа,
Дык не чакай у песні гарту.

І сэнс не ў тым,
куды сягну,
Кім стану я ў наш век сталёвы,
А ў тым,
каб цвёрдую цану
Ніколі не згубіла слова...

КРЭЙСЕРУ «АЎРОРА»

Ты для мяне —
не грозная рэліквія
На п'едэстале велічнай Нявы,
А вечная гісторыя вялікая,
Майго зямнога лёсу вартавы.

Калі ўзыходзіць раніца па трапу
І над табою паднімае сцяг,
Уздрыгваюць тыраны і сатрапы
У гэты міг на ўсіх мацерыках.

І помніць свет няроўнасці пракляты,
Што на яго глядзяць з нядаўніх пор
Твае незачахлёныя гарматы,
Як вочы справядлівасці,—
ва ўпор.

І ведаюць байцы перад атакай
На векавы нявольніцкі рубеж:
Як стане цяжка —
ты падымеш якар
І ў стомленае сэрца прыплывеш...

Калі ж нязвана ўзыдзе ў небе зыркім
Рашучай бітвы ачышчальны дым,
Прашу:
дай мне таксама бесказырку
З тваім кароткім імем залатым.

ПІСКАРОЎСКАМУ МЕМАРЫЯЛУ

Я стаю на каленях
Перад тваім векавечным спакоем.
Я не кветкі прынёс табе —
Памяць
і боль незатоены.
І маўчу,
Да халоднага ветру прыпаўшы шчакою.
Я маўчу,
Бо няма ў мяне слоў —
Толькі стогны.

А навокал —
Курганы,
курганы,
курганы
Ці проста вялікія труны,
Травою зарослыя,
Дзе па-брацку —
Плячом да пляча —
Пахаваны
Блакадныя зімы,
Блакадныя вёсны.

Я не плачу.
Навошта слязамі трывожыць
Ленінградскую мужнасць,

Ленінградскую гордасць?
На курганах трава —
Як на сумных восеньскіх пожнях —
Пад «нулёўку» падстрыжана,
Палынамі прагоркла.

Твае сцежкі —
Нібыта рубцы на пакутніцкім сэрцы,
Нібы трэшчыны чорныя
На зялёным ладажскім лёдзе.
Па іх страшна ісці.
Па іх трэба прайсці чалавецтву —
З галавою пахіленай,
Як Ленінград кожны вечар праходзіць.

Я прайшоў твае сцежкі.
Твае надмагільныя пліты
Я з плячэй сваёй памяці
Не здыму ўжо ніколі, ніколі.
А ў горле —
Камяк тваёй цішыні недапітай.
А трава твая шорсткая
Колецца,
              колецца,
                            колецца...

ДОМУ № 45 НА 4-й ЛІНІІ ВАСІЛЬЕЎСКАГА ВОСТРАВА

Я табе па-сяброўску зайздрошчу,
Бо жыве ў тваім ціхім двары,
Як матыў паўзабыты, стары,
Лёгкіх крокаў Купалавых пошчак.

Ты шчаслівы.
Ты бачыў яго.
Калі дождж[ы]к балтыйскі цярусіў,
Песні-сны баравой Беларусі
Выпускаў ён з-пад даху твайго.

І ўглядаліся ў цемень акна
Яго мудрыя чыстыя вочы,
І гучаў яго голас прарочы
У глухой цішыні давідна...

Ён і сёння паўночнай парой
Часта лесвіцу будзіць старую.
У пакоях тваіх кватаруе
І дагэтуль ягоны настрой.

І блішчаць камяні у двары,
Быццам месяц іх вылепіў з воску.
І прашу я цябе па-сяброўску:
Хоць адзін з іх ты мне падары.

У маўклівым цяжкім камяні
Крок ягоны усё яшчэ стыне,
Як мурашка ў халодным бурштыне,—
Напамінам пра даўнія дні...

АЛЕГУ ШАСЦІНСКАМУ

Знаеш, Алег,
Толькі вочы заплюшчу —
Бачу скаваную лёдам Фантанку,
Высокі сумёт,
завіруху сляпучую
І хлапчука згаладнелага з санкамі.

Шалік сястрын за спіной целяпаецца,
Вісне бацькоўскі шынель падкарочаны.
Мёртваю хваткай сашчэплены пальцы
На задубелай,
жалезнай вяроўчыне.

Ступіць тры крокі —
знясілена падае,
Туліць, нібы птушанят,
Да грудзей
Чайнік вады,
Пайку хлеба блакаднага,
Заледзянелы агарак надзей.

Як за жыццё,
за вяроўку трымаецца,
Адчайна грабецца пад снегам і ветрам...
Каго ён ратуе —
Хворую маці,
ці Ленінград,
Ці зняверанн свет наш?

Знаеш, Алег,
Калі розныя га́ды
Нам пагражаюць з нянавісцю воўчаю,—
Мне ўспамінаецца хлопчык блакадны
І задубелая ў пальцах вяроўчына.

Столькі дуброў жалудамі адгрукалі!
Па-веснавому Фантанка плюскоча...
Але ўсё цягнуцца, цягнуцца рукі
Дапамагчы згаладнеламу хлопчыку.

Покуль па свеце праносяцца танкі,
Покуль над снамі вісяць самалёты,
Ён усё цягне знясілена санкі
Праз завіруху, па стылых сумётах...

УДЗЯЧНЫ ЛЁСУ...

Я ўдзячны лёсу,
 што з усіх краёў
Ён выбраў для мяне навекі гэты,
Дзе бальшакі прастуюць між гаёў,
А па сцяжынках коцяцца ранеты,
Дзе Нарач мые сінія шаўкі
І п'юць з Дняпра паўдзённыя вясёлкі,
Дзе з салаўямі дражняцца шпакі
І жыту голас дораць перапёлкі.

Я ўдзячны лёсу,
 што ў сябры мне даў
Далёкія і блізкія дарогі
Да прыамурскіх сосен і застаў
І да вяршынь Паміра крутарогіх,
Да кіеўскіх пявучых вечароў
І прыбалтыйскіх гаркаватых ветраў,
Да звонкіх чар малдаўскіх ганчароў
І велічнай маўклівасці Ай-Петры.

Я ўдзячны лёсу,
 што ва ўсе часы
Мая блакітнавокая радзіма
Не засланіла мне чужой красы,
Мяне ад свету не адгарадзіла,
Што не магла, не ўмела быць другой,
Жыла ў братэрстве і сяброў цаніла
І што ў краіне нашай дарагой
Яе завуць усе сястрою мілай...

ВЯРТАННЕ ПЕСНІ

Ансамблю «Песняры»

Аж хістае сцены палацаў
Гучных воплескаў вадаспад,
Калі хлопцы
«Скрыпяць мае лапці...»
Запяюць на сучасны лад.

Сэрцу радасна і балесна
Ад таго,
як прыходзіш зноў
Ты, мая беларуская песня,
Да сваіх і чужых сыноў.

Дзе тыя выжарыны,
Дзе тыя прашчуры,
Што цябе,
як жаваранка,
Бераглі і лашчылі,
У туманы хуталі,
Грэлі пад пахаю,
Ціхую-ціхуткую,
Верасам прапахлую?..

Як крынічка,
праз камні і наледзі
Ты прабілася з роднай зямлі,
І ніякія беды і нелюдзі
Замуціць цябе не змаглі.

Ты ж мая адзіная,
Ты ж мая ніўная,
Ты ж мая радзінная,
Ты ж мая жніўная,

Ты ж мая вясельная,
Ты ж мая вясенняя,
Ты ж мая нязваная,
Ты ж мая нязнаная,
Да грудзей прытуленая —
Матуліна...

Спявайце ж, хлопцы, спявайце!..

* * *

Вечар сцішыўся.
Аж не верыцца —
Ні транзістараў,
ні машын.
Драч замоўк.
І плыве па верасе
Туманоў маўклівая сінь.

Толькі конік ля вуха цікае
Ды пад ганкам сапе шчаня.
Ах, якая сягоння ціхая
Вечаровая цішыня!

Як яна успаміны раскоўвае,
Летуценням дае прастор —
Неразгаданая, вясковая —
Ад расінкі да ранніх зор.

Светлячком палахлівым коціцца
Па душы маёй,
па траве...
Ну няўжо яна некалі скончыцца.
Назаўсёды з зямлі адплыве?

* * *

Пад вятрамі згорбіліся ўзгоркі.
Сосны ўздзелі снежныя брылі.
Промні, як блішчастыя іголкі,
Рассыпае сонца па зямлі.

Цягнецца дарога Шляхам Млечным.
Зоркамі ўскіпае белы снег.
І не знаеш —
вечны ці не вечны
Ты ў бяскрайняй гэтай белізне.

Можа, раптам колкі вецер зімні
Завірухай ранняю ўзмахне
І на крылы ледзяныя ўзніме
І ўжо не апусціць больш мяне?

Што ж,
няхай усё, што маю,
лясне.
Толькі аднаго да слёз шкада —
Гэты вось, заснежаны і ясны,
Мілы свет навекі пакідаць.

Хай ён і халодны, і калючы,
Без густой травы і сінявы —
Толькі ўвесь рыпучы і пявучы,
Заінелы,
звонкі
і жывы...

* * *

Я не люблю людзей, якія
Не маюць ворагаў зусім
І носяць кулакі цяжкія,
Не паспытаныя нікім.

За дабрату стаю сцяною.
І ўсё ж не давяраю ім,
Што абдымаюцца са мною
І з непрыяцелем маім.

Хаця ў іх без калючак ружы
І ні хмурыначкі ўваччу,
Я не хачу іх шчодрай дружбы,
Спагады іхняй не хачу.

Мая гарачнасць маладая
Двудушша не даруе ім.
Без шкадавання пакідаю
Я гэткіх ворагам маім.

* * *

Нічога я не нахапаў у кайстру
У мітусні жыццёвых перапраў.
Сябры мне часта раілі:
«Пакайся...»
Ды я на гэта ўвагі не звяртаў.

Ну што ж,
калі другія пахавалі
Свой гнеў былы ці свой мінулы страх
І кайстры да краёў напакавалі,
Пакаяўшыся ў леташніх грахах?

За што мне трэба каяцца,
скажыце,
І кланяцца каму за грэх які?
Хіба за той,
што ў партызанскім жыце
Раслі майго маленства васількі?

Або за тое,
што ступаў наперад,
Калі яшчэ каманды не было,
І густа сыпаў праўды злосны перац
На булку,
што жаваў тупы трапло?

Ці мо за тое,
што ў свой край любімы
Я не хачу ўпусціць спусцелых душ,
І ўголас ненавіджу падхалімаў,
І ўволю пацяшаюся з чынуш?..

Я не магу пакаяцца.
Мне позна

Шукаць з прыстасаванцам спарышы.
Хай будзе ў іншых у дварах завозна,
А мне хай будзе лёгка на душы,

Каб толькі быў у хаце хлеб нязводны,
І соль,
        і дружбы вечнае цяпло,
Каб перад сцягам і зямлёю роднай
Мне каяцца патрэбы не было...

* * *

У гарадскім нямоўклым гуле
Мяне ўсё клічуць журавы
На тую сцежку дарагую,
Дзе столькі красак і травы.

Яшчэ яе не затапталі,
Яна хаваецца ў палях,
Дзе над ільнамі і жытамі
Плыве бароў смалісты пах,

Дзе возера пад сонцам млее
І, як стамлёны матылёк,
Закалыханая лілея
На рукі просіцца здалёк...

Яна мне звязвае нанова
З душою ўзгоркі і раку —
У вузел памяці сыноўняй
Пра матчын дом і родны кут...

РАБОТА

Мастаку Міхасю Савіцкаму

Ці ліпеньскі прыпар, ці слота,
Ці вера ў душы, ці адчай —
Работа,
          работа,
                    работа
Да цемры і сонца ў вачах.

Аддаць свае сілы дазвання,
Засеяць свой трудны загон —
У гэтым жыцця апраўданне
І самы высокі закон.

А слава...
          Калі ёй ахвота,
Хай збоку прысядзе цішком.
Работа,
          работа,
                    работа
Да зморы, да стомы цяжкой.

Зямны абавязак зацята
Цягнуць ад цямна да цямна —
За шчасце няўмольная плата,
Адзіная ў свеце цана.

Затое не чар пазалота,
Не зманлівы бляск медаля —
Работа,
          работа,
                    работа
Навек застанецца пасля.

ПЫТАННЕ САБЕ І ІНШЫМ

І наша юнацтва нявечнае
Прайшло непрыкметна так!
Лысеючы і сівеючы,
Адвучваемся ад атак.

Як многа у нас звычайнасці!
Як мала у нас адчайнасці!

Як многа у нас прабачлівасці!
Як мала у нас прадбачлівасці!..

Гуляем з дочкамі ў ладкі,
Водзім сыноў на футбол,
Мосцім у заўтра кладкі,
А сэрца трывожыць боль:

Замнога ў хадзе запаволенасці,
Замала ў душы задаволенасці.

Хоць мы і не робім подлага,
Але і не робім подзвіга.

А намі ж яшчэ не растрачана,
Не вычарпана да дна
Адвага наша юначая,
Адчайная наша вясна.

Няўжо надыходзіць стомленасць?
Няўжо адыходзіць настойлівасць?..

* * *

Я не магу на цэлы свет злавацца,
Бо што б там ні было —
у рэшце рэшт
Мне застануцца
родны дом і праца
І пад акном запылены агрэст.

І як бы ні ламала навальніца
Аб чорны дах грымотнае кап'ё,
Я ўсё ж паспею і дажджу напіцца,
І абагрэць вясёлкаю куп'ё,
Дзе ў гнёздах кроплі ловяць птушаняты,
Падняўшы ў неба з голай нематы
Жаўтлявыя,
як веснія зярняты,
Няўцямныя і прагныя раты...

Замоўкне гром, разгоніць хмары вецер —
І застануцца ў свеце ў рэшце рэшт
Зямля і неба,
птушкі і бяссмерце
І пад акном заплаканы агрэст...

ПРЫЯЗДЖАЙЦЕ ДАДОМУ!

Трэба дома бываць часцей...
Рыгор Барадулін

Ці то раніцай звонкай,
Ці то вечарам ціхім —
Прыязджайце дадому,
Прыязджайце дадому
На сустрэчу
З яшчэ не забытым дзяцінствам,
Дзе матуля
Калыску люляла малому.

Покуль ніва красуе
І не высахлі рэкі,
Прыязджайце дахаты,
Прыязджайце дахаты,
Дзе ля ганка
Жаўцее бярэма свірэпкі
І ад сонца
Хаваюцца ў пыл кураняты.

Не выкідвайце з памяці
Даўнюю казку —
Прыязджайце да маці,
Прыязджайце да маці
І ў душы не хавайце
Пяшчоту і ласку,
А прылюдна
Сівую сваю абдымайце.

Прыязджайце дадому —
Ці то ўвечар,
ці ўранку,

Не таміце матулю
Залішнім чаканнем...
Што,
        як стрэнуць вас
Толькі пустая буслянка
Ды над лугам
Старая ахрыплая каня?..

КАСЕЦ У СКВЕРЫ

У скверы пахне сенам маладым.
Звініць каса пад шорсткаю мянташкай...

І мне ўявіць сабе зусім не цяжка
Расяны луг,
туману лёгкі дым
І за спіною —
чорнай баразной —
Мой свежы след,
а ў небе над пракосам
Хмурынку з жаўруком срэбнагалосым
І першы промень — паласой скразной...

Тралейбусы,
як поўныя вазы,
Парыпваюць, праносячыся побач.
І рупіць па-старому
«Бог на помач!»
Гукнуць касцу,
што выйшаў з-за лазы.

Няма калі чупрыну расчасаць,
І не чуцён яму фантана лопат —
Яго заняў сялянскі летні клопат:
Касі, каса, пакуль раса.

Ён косіць...
Хто яго сюды прыслаў
Як прывітанне з маладосці нашай?..
Пасля ўсё гэта я ўспрыму іначай,
Ды толькі будзе гэта ўсё пасля.
А сёння я не здаў яшчэ правы
На той вясковай памяці набытак,
Дзе захаваны звон касы адбітай
І пах нядаўна скошанай травы...

КРАСАВІК

Хоць жаваранак над кустамі,
Нібыта ў маі, засквірчэў,—
Зямля сырая і пустая,
Як неабжытая яшчэ.
Ёй неабходна дачакацца
Папраўдзе веснавой пары,
Калі ўжо ўслед за раўчукамі
Палі абудзяць трактары,
Калі ў халодныя баразны
Сваё цяпло сыпнуць такі
І на падсочаных бярозах
Праб'юцца першыя лісткі,
Калі трава зараскашуе,
Заціхне мутных рэчак вір
І скіне потную кашулю
На перакуры брыгадзір...

ЮГАСЛАЎСКІ МЕРЫДЫЯН

ЮГАСЛАВІЯ, ЮГАСЛАВІЯ...

Югаславія, Югаславія —
Горны край
і прыморны край!
Колькі бардаў цябе праславіла! —
За паўторы не дакарай.

Добра знаю:
не адзін я такі
З дальніх даляў сюды спяшу,
Каб крышталем тваёй Адрыятыкі
Да краёў наталіць душу.

Ты мне шчодра спаўна адмерала
І крутых віражоў дарог,
І вятроў салёнага берага,
І начной цішыні бароў.

З кожнай хаты спяшала вынесці,
Па-сяброўску дарыла ты
Маладое віно гасціннасці
І пшанічны хлеб дабраты.

Мне з даверам раскручвалі горцы
Партызанскіх сцяжын бінты...

Хай паўторыцца,
хай паўторыцца
Рызыкоўны той серпантын!

Зноў хай сэрца салодка войкне
І зірнуць услед з-пад рукі
Чарнавейкія,
чарнавокія,
Чарнавусыя дружбакі!..

Лёс твой светлы хай не запляміцца!
О як добра,
як рады я,
Што пульсуе на глобусе памяці
Югаслаўскі мерыдыян...

ПАРТЫЗАНСКІЯ МОГІЛКІ Ў МАСТАРЫ

Р. Вешавічу

Як строгі маўзалей —
курган круты.
І над магіламі маўчаць радамі белымі
Не помнікі,
не пліты,
а лісты,
Дубовыя лісты акамянелыя.

Імён няма.
І прозвішчаў няма.
І дат няма...
Ляжаць лісты апалыя.
Даўным-даўно іх замяла зіма —
І ні адна сняжынка не растала.

З галін радзімы стрэсены яны
Хто — куляю,
хто — мінаю,
хто — голадам.
І ў вечаровым прыцемку відны,
Як аблачынкі белыя, над горадам.

Не адагрэць іх Вечнаму агню:
У нішы не агонь —
вада крынічная.
Сарвецца часам кропля ў цішыню —
Нібы з лістоў парою навальнічнаю.

Іх пазмятала чорная бяда
Грымотнай завірухаю свінцоваю...
Сцякае ўніз,
да каранёў, вада —
І дрэва зноў шуміць лістамі новымі.

СПОВЕДЗЬ СТАРОГА ПАРТЫЗАНА Ў ПАРТОВЫМ КАФЭ РЫЕКІ

— Хадзі сюды.
Ты, бачу, не замежны
І не радня раскормленым тузам...
Ты — беларус?
Мяне ты зразумееш:
Калі не сам,
дык бацька партызан.
Паслухай, хлопча.
Бачыш, без рукі я
І твар мой непрыгожы — абсмылеў...
Налі, налі сабе яшчэ ракіі.

А я ад успамінаў захмялеў.
Я не хвалюся.
Я трымаўся стойка.
Я загадаў замоўкнуць языку.
З заціснутай у кулаку лістоўкай
Яны тады адсеклі мне руку.
Я ўсё стрываў у фашыстоўскім пекле,
Ледзь не аслеп ад свастык іх пятліц.
Калі яны ад партызан пабеглі,
Жывымі нас задумалі спаліць...
Я разумею:
свет цяпер інакшы,
Ці варта зноў былое варушыць?..
А што, калі і сёння каты нашы
Жывуць і нажываюць барышы
І едуць на ўзбярэжжа пакупацца,
Вязуць сынкоў і свой нахабны смех?..
О божа мой,
мне сніцца акупацыя,
Блакада
і сабак ахрыплы брэх.
Ты чуеш,
як крычаць на пірсе чайкі?
А мне здаецца ў цемрадзі начной,
Што гэта ў гушчары лясным аўчаркі
Задыхана скуголяць за спіной...
Я ўсё яшчэ ў тым часе непатушаным,
Дзе кроў за кроў была,
а смерць — за смерць...
Чаго маўчыш задумліва,
братушка?
Няўжо і ты не можаш зразумець?..

РАЗМОВА З ДУБРОЎНІЦКІМ ВЕТРАМ

Хто як можа —
Хутчэй да мора
Ад духмені,
 як ад смалы.
А я лезу вышэй у горы,
Каб на мора зірнуць са скалы.

Праз густыя зялёныя кроны
Прабіваецца промень касы.
Трэпле,
 трэпле вецер салёны
Маладыя мае валасы.

Можа, хоча ў нечым прызнацца,
На бягу захліпаецца аж?..
Каля мора дванаццаць нацый
Абжываюць вясновы пляж.

Хто — як жэрдка.
Хто — як калода...
Што ён, вецер, ім кум які?
Набярэшся хіба прахалоды
На распараныя кумпякі?

Не прывык ён ступаць, як лёкай —
З вейкаў ранішні сон не згані.
Захацелася пагалёкаць —
І ён свішча на вышыні.

Я лаўлю яго прагным ротам,
Даспадобы ён мне такі —
Не лагодны
 і не курортны,
А калючы і трапяткі.

Хто яго, басяка, аштрафуе,
Што ад сонца так асмялеў,
Ён настояны
не на парфуме,
А на моры і на смале?

Хвалі ўнізе калышуць дымку,
Белы ветразь ляніва абвіс...
Мы стаім на скале ў абдымку
І не хочам спускацца ўніз.

Хай курортнікі ловяць казку,
Расціраюць прамень на плячы.
Па-славянску,
па-партызанску
Мы з табой памаўчым.

ЧАРНАГОРЫЯ

П. Джуранавічу

Ты на картах людской супольнасці
Непрыкметнаю кропкай пазначана,
Скамянелая кропля вольнасці,
З чорных скал прарослая мачына.

Растаптаць цябе пяліся ворагі,
Ятаган прыстаўлялі да горла...
Непакорная Чарнагорыя,
Ты сама горкі лёс свой агорала.

І свае зялёныя выспы,
І свае дубровы купчастыя
Спавіваеш снягамі чыстымі,
Абмываеш дажджамі частымі.

І шуміш над салёнымі хвалямі,
Як сасонка залатакорая,
Незахмараная,
незахваленая,
Непаўторная Чарнагорыя.

Непагасным змаганскім сцягам
Твой маршчыністы твар азораны.
Ты шляхі,
нібы рукі,
цягнеш
З Руссю чокнуцца звонка азёрамі.

Хлуд закінутасці і беднасці
Ты страсла з сябе,
Чарнагорыя,
І цвіцеш на паляне еднасці,
Як гарычка адчайна гордая...

* * *

Люблю пару,
як светлякі
Засвецяцца ў халодным садзе,
У двор збяруцца сваякі —
І мы каля цяпельца сядзем,
Бутэльцы скруцім галаву,
А я, без чаркі захмялелы,
З гамонкай разам паплыву
Туды,
дзе спіць мой лебедзь белы,
Дзе ходзіць добры лесавік,
Заве з бярэзніку русалку,
Дзе дрэва кожнае прывык
Лічыць жывым і родным змалку...

А драч дзярэцца ў лазняку,
І сваякам салодка п'ецца.
Мне ж, як былому ведзьмаку,
Зрэдчас падміргвае цяпельца.
Плыве блакітнае сяйво —
Дымок над смольнымі карчамі.
Як сына блуднага свайго,
Мяне зноў казка прыручае.
Мне зноў відно, як у бары
Між елак свеціцца акенца...

Пачуўшы гэта,
як стары,
Мой сын паблажліва ўсміхнецца...

АСЕННІЯ ГРЫБЫ

Спяць асеннія грыбы —
Лесу ціхія рабы —
І ва ўсіх адна надзея:
З лесу выбрацца абы.

Ледзь пачуюць рып які —
Ім здаецца:
грыбнікі
Прадзіраюцца рашуча
Да палян праз хмызнякі.

Як тады ахвота — ох! —
З капялюха скінуць мох,
Каб грыбнік яшчэ здалёку
Зачапіцца вокам мог,

Каб не бег за тры вярсты
У глухі гушчар густы
І не верыў нагаворам,
Што асенні лес пусты.

Нож хай будзе не тупы,
Кош хай будзе не скупы —
Сыраежак і зялёнак
На паляне тры капы.

А як толькі верасы
Паабсохнуць ад расы,
Падрашэтнікі палезуць —
Не адужаць без касы...

Крочыш з лесу, як герой.
У кашы — грыбы гарой...
Ох, і шчодры лес асенняй
Развітальнаю парой!

НЕЗНАЁМКА

Яна ішла сцяжынкай вузкай
Да вечаровага сяла.
І ветразем над сіняй блузкай
Касынка белая плыла.

Ішла няспешна і стамлёна,
Спакой дзявочы несучы.
І шаўкавістай пасмай лёну
Каса ляжала на плячы.

І ў затуманеным прасторы
Ці то ў душы маёй
плылі
Вачэй бяздонныя азёры,
Крылатых броваў жураўлі...

Ах, незнаёмка, незнаёмка,
Неспадзяваная бяда!
І прыпыніць цябе няёмка,
І адпусціць цябе шкада.

Калі яшчэ на сцежцы вузкай
Цябе сустрэну ля сяла?..
Як ветразь,
над блакітнай блузкай
Касынка белая плыла...

* * *

Схаваўся месячык за дрэвы.
Міргаюць зоркі-спарышы.
Тваё акно салодка дрэмле
У цёплай жнівеньскай цішы.

Я сон твой палахлівы чую,
Да раніцы паберагу
Тваю даверлівасць начную,
Тваю няясную тугу.

Не пабягу,
                    як неба грымне,
За лесам рэха кракtане
І грукнуць срэбраныя грыўні
Па незачыненым акне,

Як ломкае святло маланкі
На момант выхапіць з начы
Твае закрытыя фіранкі,
Каля паркана касачы...

Я сцерагчы ўсё роўна буду
Цябе,
          шчаслівую ад сну,
Сябе,
          цыбатага няўклюду,
І нашу першую вясну...

* * *

Навек з табою нас жыццё звяло.
І мы ніколі між сабой не дзелім
Усё, што маем —
і дабро,
і зло,
І цень трывогі,
і святло надзеі.

Што нам дзяліць найлепшае з дзівос,
Якое нават смерць забраць не ў стане? —
Зямное непаўторнае каханне
Адно на двух нам даў шчаслівы лёс.

Як раніцу з берасцяной трубы,
Яго мы п'ём —
і ўсё нам мала,
мала.
Нам ні дзяльбы,
ні здрады,
ні кляцьбы
Яшчэ зязюля не накукавала.

І сняцца нам палянкі дзён сваіх
Адным
неадцвітаючым надзелам.
І мы нічога на дваіх не дзелім.
Мы ўсё заўсёды множым на дваіх.

* * *

Не знаю, гэта добра ці нядобра,
Ды што хавацъ мінулыя грахі —
І мне таксама міні даспадобы,
Хоць я ім запазніўся ў жаніхі.

Зноў прымушае здзіўлена спыніцца
Жаночы цуд, як гэты свет, стары.
У цесным калчане міні-спадніцы
Дзве юныя нагі —
як дзве стралы.

І плёткі — міма.
Забабоны — міма.
І цокаюць па сонным сэрцы лодачкі.
І мілая дзяўчына ў моднай міні —
Як чарачка крыштальная на сподачку.

І чырванеюць посныя персоны.
І адарваць вачэй не можа бог
Ад лёгкага,
як хмарка, парасону
Над грэшнай парай загарэлых ног.

Пад пошласць — міны.
Пад святошасць — міны.
Аж крэкча цынік качкаю падсаднаю.
А стройныя дзяўчаты ў смелых міні —
Як строгія цюльпаны ў палісадніку.

І цёплы вецер ім каленкі мые.
І я без шкадавання і трывог
Гляджу, як небу адкрываюць міні
Зямную прыгажосць дзявочых ног.

* * *

Над лясамі самоты
Да цябе націянькі
Панаслі самалёты
Мае аганькі.

Над зямлёю бяссоннай
На нябачным крыле
Колер шчасця —
чырвоны —
Паплыў у імгле.

Над спакоем загонаў,
Над журбою людзей
Засвяціўся
зялёны —
Весні колер надзей.

І з завоблачнай стыні
Апаў на лугі
Крыкам кнігаўкі
сіні —
Ціхі колер тугі...

* * *

Мне з табой бы лепей размінуцца,
Міма праляцець на паўкрыла...
Дык чаму ж малюся той мінуце,
Што з табой няпрошана звяла?

Не было нічога,
                    што б на свеце
Да цябе не падарыў мне лёс...
Дык чаму ж мне так таемна свеціць
Вочы твае, цёмныя ад слёз?

Мне з табой бы лепей развітацца,
Кожная сустрэча — як турма...
Дык чаму ж твае слабыя пальцы
Я ў сваёй далоні затрымаў?

Размінуцца б лепей, размінуцца,
Каб душа спакойнаю была!..
А я ўсё малюся той мінуце,
Што з табой няпрошана звяла...

* * *

Больш табе я не пазваню,
Не ўстрывожу самотную ростань.
Сам сабе канчаткова зманю,
Што забыў цябе вельмі проста.

Ні вачэй тваіх, ні плячэй
Злым папрокам я не абражу.
Без цябе будзе несці лягчэй
Летуценняў наіўных паклажу.

Што паробіш,
калі пагас
Пад дыханнем тваім халодным
Той агеньчык,
што некалі нас
Нечакана апёк мімаходам...

Адбалела. Прайшло. Адплыло.
Не пакінула нават суму...
А быць можа, і не было?
А быць можа, я ўсё прыдумаў?..

* * *

Вы чуеце —
чаромха расцвіла?
Гайда ў лясы,
у веснавыя нетры!
Раз'ятраныя, халастыя ветры
Гуляюць ад сяла і да сяла.

Чаромхавая бель —
як цёплы снег,
Як незаплямлены вясельны вэлюм...
І галава ўжо кружыцца завельмі,
І так салодка вабіць першы грэх...

Гукай сваю адзіную,
гукай,
Бяжы да мілых вуснаў напярэймы,
Ламай чаромхі душныя бярэмы,
Кідай да ног каханай хмельны май.

І шчасцем спапялі душу датла
Рашуча,
безразважна
і чароўна...
Ах, што ты робіш,
горкая чаромха!
Навошта гэтак рана расцвіла?..

СПРОБА ВЯСЁЛАЙ ПЕСЕНЬКІ ПРА НЕТЫПОВЫХ ТУРЫСТАЎ

Хто за дзвесце кіламетраў,
Хто за трыста,
Хто з гітарай,
Хто з транзістарам,
Хто без —
На прыроду
Выпраўляюцца турысты.
Сцеражыся і дрыжы,
Шаноўны лес!

Колькі хуткасці,
Напору,
Весялосці —
Наваколле
Будзе войкаць
і грымець!
Не трапляйся пад руку,
Вавёрка,
Лось
Ці
Ад маліны палагоднелы
Мядзведзь!

На траву ляцяць
Бляшанкі,
Шклянкі,
Пляшкі —
Кожны вольны і рашучы,
Што казак.
Распаўзайцеся,
Няўцямныя мурашкі —
Homo sapiens
Развязвае рукзак.

Аглушыў паляну
Стук сякеры звонкі.
Ліжа полымя
Галіны і камлі...
Разбягайцеся,
Бярозкі і сасонкі!
Што ж вы, родныя,
Да долу прыраслі?

Салавей,
Канчай свае старыя оды —
Гэта ўсё
Для недасведчанай душы.
Першакласныя дыёды і трыёды
Шэйкам здолеюць
Пярнатых заглушыць.

Ля палатак
Дагарае корч смалісты.
Змоўк транзістар —
Батарэі падвялі...
Засынаюць
Асавелыя турысты.
Не будзі!
Хай будзе ціха на зямлі!

АДКАЗ НА ПРОСЬБУ ПАВЕСЯЛІЦЬ ЗАСТОЛЛЕ ВЕРШАМІ

Вы задалі мне хітрую задачу —
Каб я вас мілым словам весяліў.
А мне мой лёс бяду ў душу ўсяліў
І горкіх слоў падсыпаў у прыдачу.
Якая будзе ў слове весялосць,
Калі я болей, чым смяюся,
плачу
І ў сэрцы часта закіпае злосць?
Вы задалі мне цяжкую задачу...

Вы хочаце,
каб я вас весяліў,
Каб я наш свет,
як веснавую дачу,
Аднымі салаўямі засяліў,
А ў горле у мяне камяк гарачы
Ад роспачы, бяссілля і абраз,
І я стаміўся прычакаць удачу...
Дык як магу павесяліць я вас?

Не ўмею я з гатоўнасцю сабачай,
Забыўшы ўсё,
паслужліва юліць...
Не здолею я вас павесяліць.
Не для мяне вы задалі задачу...

САБАКАРЫ

Братамі мне —
усе жывыя:
Люблю ласёў,
люблю баброў.
Але здаецца, што завыю
Ад гарадскіх сабакароў,
Калі дзябёлыя кабеты
І дзецюкоў джынсовых раць
Вязуць,
вядуць,
нясуць, як дзетак,
Сабак і сучак «прагуляць».

Ім трэба свежае паветра,
Вячэрні сцішаны прастор.
Ступаюць колі, нібы мэтры,
Ідзе насуплены баксёр.

Імчаць настырныя аўчаркі,
Сапе раскормлены бульдог.
Як вераб'і ў зімовым парку,
Балонкі цісн уцца да ног...

А побач юныя бароды
Размовы тонкія вядуць
Не пра прыроду —
пра пароду,
Пра чуйны нюх
і лёгкі дух.

Любуюцца з замілаваннем
І з веданнем —
што ні кажы,—
Як іхні псюк ля дрэва стане
Ці хвост абнюхвае чужы...

Тады ваўком завыць гатовы
Я між разбэшчаных звяроў...
Не пра сабак я —
што вы,
што вы!
Мой гнеў —
супроць гаспадароў.

Я б зразумеў іх,
каб не ведаў,
Што з радаслоўнаю шчанюк
Для іх мілей,
чым сын суседаў
Ці нават родны свой унук.

Я б паважаў іх,
каб не бачыў,
Што ім дайсці няма калі
З-за клопатаў пра лёс сабачы
Да клопатаў пра лёс зямлі...

Спяшаюць галубы схавацца.
Малеча тоіцца ў двары,
Калі клыкастых гадаванцаў
Выводзяць зноў сабакары.

У пальцах —
павадкі вужамі.
На пальцах —
ваўкадаваў шчэць.
І самі ўжо не заўважаюць,
Як пачынаюць сабачэць...

ЗАСТОЛЛЕ ПАСЛЯ АБАРОНЫ АДНОЙ ДЫСЕРТАЦЫІ

Пакінуты ў гардэробе цяжкія партфелі,
Напакаваныя цытатамі з кніжак чужых.
Афіцыянткі,
чароўныя, нібы феі,
Даўно ўжо расклалі відэльцы і нажы.

Без вясёлага булькатання засумавалі
фужэры.
Дайце іх звону касмічны тэмп!
О, тут даўно ўжо гэтак не жэрлі,
Як на гэтых памінках па адной з навуковых
тэм!

Не саромейцеся:
навука — рахманая і нямая,
Яна і не гэткіх корміць даўно.
А тое, што дысертацыя карысці не мае,
Дапаможа забыцца віно.

Не здзіўляйцеся,
Што ў бяседнікаў думка ў вачах патухла,—
Не патрабуйце сэнсу ад балбатуноў.
Лысы тамада,
самаздаволены, як квактуха,
Налаўчыўся выседжваць тосты і з баўтуноў.

Прыслухайцеся,
як ідзе гаворка навуковая
Пра салаты,
ікру
і вэнджанага вугра,
Як раздабрэлы прафесар дацэнту
расталкоўвае,

Што гарэлку на каньяк замяніць пара,
З якою дасведчанасцю падлічваюць калорыі,
Адсоўваючы сыру скрылі перасохлыя,
Перспектыўны кандыдат гісторыі
І новаспечаны доктар філасофіі...

А пасярод стала,
                        зацьмяваючы ўсё,
Акружаная сытым іржаннем,
Ляжыць навука,
Якую ператварылі ў фаршыраванае парасё
І цяпер рэжуць тупымі нажамі.

Віноўнік урачыстасці да суседзяў лезе
                                                  смаўжом,
Сальныя анекдоты шэпча на вуха...
Ад навукі ён абараніўся ўжо.
Ці абароніцца ад яго навука?..

КАНАДСКІ ХАКЕЙ

Да д'ябла тэлевізары!
З білетамі — о'кей! —
Нібы з замежнай візаю,
Імчацца на хакей
Цырульнікі,
                правізары,
Начальнікі з падлізамі,
Свяшчэннікі пад рызамі,
Дызайнер
            і жакей.

Нібы ў бляшанцы шпроты
(«Падцісніце зады!»),
Яны ў Палацы спорту
Рассованы ў рады.
І над паветрам спёртым,
Над перагарам з потам
Запаленай употай
Паплыў цыгаркі дым...

Да д'ябла ўсе тэатры!
Схавайся ў цень, футбол!
Выходзяць гладыятары —
Ілбы як на падбор.
А гул,
        як лава ў кратэры,
Азартам сэрцы кратае,
Давайце ж, чэрці клятыя,
Бой!

Нібы сцюдзёнкі шайку
Уніз лінула столь —
Ахрыпла:
            — Шайбу! Шайбу! —

Крычаць у глотак сто
Балельшчыцкія роты
З лавушкамі ратоў...
А шайба —
 за варотамі,
А шайба —
 ля бартоў.

Трэнер сваіх пад'юшвае,
Чужым праклёны шле.
І ўжо трашчыць пад клюшкаю,
Як шалупіна, шлем.
І ўжо кагосьці
 з лёту
Падмялі старчака
І паднімаюць з лёду,
Як мерцвяка.

Правілаў ляйчына
Аслабла ўшчэнт.
З тупасцю бычынай
Ігрок суддзю таўчэ.
А зала вар'яцее,
Люцее ад крыві,
Са смакам і надзеяй
Заходзіцца:
 — Даві!
Дзяцюк з вачмі рачынымі,
Вусаценькі лаўчыла,
Лыткастая дзяўчына
Упрошваюць:
 — Яшчэ!

Сарамеецца чына
Генерал,
 але ж

Шэпча:
— Малайчына!
Добра б'еш!..

О божа мой, о божа!
Няўжо ўсё гэта — спорт?!.
Няўжо ўсё гэта можна —
Галавою ў борт?..
Ніхто не дапаможа,
Калі пад клюшкай рожа,
Як пад нажом — апорт...
О божа мой, о божа!
Няўжо ўсё гэта — спорт?!.

ГАРАДСКАЯ БЯССОННІЦА

Калі ўрэшце горад паўночны ўгамоніцца,
Машыны сплывуць грукатлівай ракой,
Як вопытны злодзей, крадзецца бяссонніца,
Нячутна заходзіць у цёмны пакой.
І ўжо каля ложка затоена шастае,
Лаўчыцца ўтачыць пад падушку руку,
А толькі ўздыхнеш —
заціхае, вушастая,
І спрытна хаваецца ў дальнім кутку.
І зводдаль нядрэмна цікуе, праклятая,
Сцяну надакучліва пальцам шкрабе,
З хіхіканнем здзеклівым подла падглядвае
Задуманы сон,
што не сніцца табе.
Стаіць над душою з задышкаю хрыплаю.
Варушыцца чорнаю кошкай ля ног...
Ды ўрэшце, як злодзей пабіты, усхліпвае
І стомлена, ціха паўзе за парог.
Ну вось...
Закалыхвае спальня пустая.
Знясілена ты пачынаеш драмаць...
Як раптам
таксі па вачах пралятае
І проста па рэбрах грукоча трамвай.
Па скронях дзяўчына абцасамі цокае,
Б'е ў вушы кувалдай будзільніка ход,
І вокны раструшчвае песня далёкая,
І проста пад столлю гудзе верталёт.
Па вуліцы рэха за злодзеем гоніцца —
Чуваць, як звіняць у кішэні ключы...
А гэта ўцякае шахрайка-бяссонніца
Далей ад цябе,
ды не можа ўцячы...

АМЕРЫКАНСКІЯ ЭСКІЗЫ

НЬЮ-ЙОРК

Шкляны, бетонны і сталёвы,
Ён мне здаецца нежывым...
Задраўшы здзіўлена галовы,
Стаяць турысты перад ім,
Паверхі лічаць.
                    Восьмы...
                              Соты...
Шкрабецца вока ўсё вышэй —
Дзе неба сінія ясноты
І самалёта белы шлейф.
Там,
      у пустых халодных высях,
Міргае звабліва акно,
Каб нехта раптам падзівіўся,
А ці не богава яно.
Там
      яшчэ птушкі не ляталі,
Віхор не ўзнёс туды лістоў...
І небаскробы —
                    быццам палі
У неба ўздыбленых мастоў.
Уверх,
      уверх,
            дзе хмаркі ніжа

На промень дальняя зара...
Турысты ўражаныя ўнізе,
Як спуджаная машкара,
Нібы рассыпанае зерне
Каля агромністай сцяны...
Сваю нікчэмнасць і мізэрнасць
Наяве ўбачылі яны.
Ашаламілі, раздушылі
Паднебнай веліччу муры.
І дзе тут сіла,
дзе бяссілле —
Не разбярэшся да пары.
Узлёт бетона і метала,
Апрануты ў асфальт абшар...

А хоць бы раз затрапятала
І ў шчасці войкнула душа...

* * *

Ён раптам ударыў па душнай сінечы,
Як каменем вострым па звонкім акне,
Такі нечаканы, такі недарэчны
Той голас:
«Забіце,
забіце мяне!»

Рыдала труба ля дзвярэй рэстарана,
Падміргваў неон на халоднай сцяне...
А ён паўтараў, паўтараў апантана:
«Прашу вас —
забіце,
забіце мяне!»

Машыны тыкоўныя лёгка імчалі,
Стары палісмен пазяхаў у паўсне...
А ён праклінаў і маліў у адчаі:
«Ну што ж вы? —
Забіце,
забіце мяне!»

Прахожыя моўчкі ў вітрыны глядзелі.
І голас,
нібыта ў пустэльні,
звінеў,
Такі малады і такі безнадзейны:
«Вы чуеце, людзі? —
Забіце мяне!..»

...Далёка чужыя масты і пагоркі.
А ўспомню —
і зноў мне душу скалане
Той голас у душным вячэрнім Нью-Йорку:
«Ну што ж вы? —
Забіце,
забіце мяне!»

КАЛЯДНЫ СЭЙЛ [1]

Вітрыны
Аб'явы-сарокі абселі,
Прызыўна крычаць на плакатах працэнты...
Здаюцца даларамі медныя цэнты...
Спяшайце разжыцца на сэйле!
На сэйле!

---

[1] Сэйл — продаж па зніжаных цэнах.

Бяжыце!
Такога ніколі не будзе!
Абкручвайце стан свой крымпленам
і шоўкам,
Чапляйце каралі і брошкі на грудзі! —
Дзяшоўка!

Купляйце!
Хапайце!
Не будзьце дурныя!
Сажніце хоць лапік таго,
што не сеялі!
За што поўнай мерай плацілі другія —
Бярыце па сэйле!

Чужыя прыбыткі
падлічваюць клеркі.
Не вырвацца з д'ябальскай каруселі.
Шампуні,
Транзістары,
Джынсы,
Талеркі —
Па сэйле!

Ужо немагчыма на хвілю спыніцца:
Любоўнік сапселы
І муж палыселы,
Законы,
Амвоны,
Газеты,
Паліцыя —
Па сэйле!
Па сэйле!
Па сэйле!
Па сэйле!..

Нібыта факір звар'яцелы
на сцэне
Усё пераблытаў — і праўду, і жарты...
Хто ведае,
Што ў гэтым свеце не ўцэнена?
І што чаго варта?
І хто чаго варты?..

* * *

Ад анекдота да карана,
Ад могілак да казіно —
На шырачэзныя экраны
Усё выплёхвае кіно.

Ні фарб, ні часу не шкадуе,
Разглядвае з усіх бакоў
То лесбіянку маладую,
То нейкіх монстраў-павукоў.

Нібыта наркаман бязвусы —
Не можа без кашмарных сноў:
І распінае зноў Ісуса,
Пампею спапяляе зноў,

Наложніц з лютасцю шалёнай
Зганяе ў змрочныя скляпы,
Дзе шматсерыйныя шпіёны
Прывычна трушчаць чарапы.

Ад жудасці само сівее,
Як здзекліва рагоча ўслед
Бардэль маленькі — на Брадвеі,
Бардэль вялікі — цэлы свет...

І ты ўцякаеш,
ачмурэлы
Ад скепсісу і ад выцця,
Каб толькі ўбачыць чорна-белы
Аднасерыйны фільм жыцця...

НА КАНЦЭРЦЕ МОДНАГА СПЕВАКА

Яго чакалі,
быццам бога,
І вось
у цемры грымнуў свіст
І ўзвіўся крык,
нібыта бомба
З-пад столі рынулася ўніз.
А ён,
нахабны, распанелы,
Стаяў, асветлены суздром,
Як зазывала на панелі
Пад вечаровым ліхтаром,
Паблажліва, ляніва слухаў
Дзяўчат раз'ятраных выццё,
Рукой махаў,
нібыта кухар,
Што сыпле перац у кацёл.

А потым,
разамлелы добра,
У неба ўскінуў галаву
І мікрафон схапіў,
як кобру
Ці гетманскую булаву,

І зашаптаў,
закрыўшы вочы,
Як заклінальнік змей сівы
Ці хворы гетман,
што не хоча
На свеце жыць без булавы.

Ды ўдарыў барабанны пошчак
І раскаціўся медны гром —
І ён,
нібы рэгуліроўшчык,
Стаў з мікрафонам,
як з жазлом,
Махаў налева і направа,
А грукат рос,
як шторм які,
Нібы з гары жалезнай лавай
Ляцелі ўніз грузавікі;
Крычаў ён штосьці
і ўсім целам
Трымцеў,
як ліст на скразняку,
І,
як шаман той з закапцелым
Бажком у кволым кулаку,
Кідаўся, курчыўся...
Распяты
Нялюдскім грукатам,
заціх
І мікрафон,
нібы гранату,
Прыціснуў да грудзей сваіх.
Стаяў,
аглухлы і стамлёны,
І,
покуль медны звон патух,

Ён ляскаў шнурам мікрафонным,
Як доўгай пугаю пастух.
А залу ліхаманка трэсла,
Лямантаваў за радам рад...

Прыйшоў сюды паслухаць песні,
Напэўна, я адзін,
вар'ят...

ПОЗІРК З 107 ПАВЕРХА ГАНДЛЁВАГА ЦЭНТРА Ў НЬЮ-ЙОРКУ

Унізе пралятае самалёт.
Унізе — чайкі.
Параход — унізе.
І статуя Свабоды,
як на крызе,
На астраўку сярод пахмурных вод.
Мне не відно адсюль яе аблічча
І з церніяў вянок на галаве.
Куды яна, самотная, плыве?
Каго сваёй рукой узнятай кліча?
Якая злыбяда яе гняце,
Што ўскінула над горадам нялюбым —
Абломак мачты з карабля Калумба
Ці факел куклускланаўскі ў руцэ?..
На бераг, да людзей і камяніц,
Чаму яе не хочуць перавезці?
А можа ж быць, яе чакаюць дзесьці,
Каб зноў агонь паходні запаліць...
Звысоку на яе глядзяць усе.
Прыбой унізе востраў атакуе...
Куды яе, бяссільную такую,
Свінцовы вецер веку занясе?..

БЛЮЗ ВЯЧЭРНЯГА ГАРЛЕМА

Чырвоная кроў —
у чорнага.
Чырвоная кроў —
у белага.
Чырвоная кроў —
у жоўтага.
Ва ўсіх — чырвоная кроў.
Чырвоная —
у вучонага.
Чырвоная —
у карабела.
Чырвоная —
у гужоўшчыка.
І ў мяне — чырвоная кроў.

Сэрца адно —
у чорнага.
Сэрца адно —
у белага.
Сэрца адно —
у жоўтага.
Сэрца ва ўсіх — адно.
Сэрца адно —
у адчайнага.
Сэрца адно —
у нясмелага.
У паліцэйскага-жлоба —
сэрца таксама адно.

Жыццё адно —
у белага.
Жыццё адно —
у жоўтага.

Жыццё адно —
у чорнага.
Ва ўсіх нас — адно жыццё.
У катаржаніна збеглага,
У мільянера-жмота,
І ў маёй наначонай —
Толькі адно жыццё.

Для Захада
і для Усхода,
Для Поўначы
і для Поўдня,
Для ўсіх на свеце народаў —
Зямля,
як маці,—
адна.
Дык чаму ж
не ўсе мы свабодныя?
Дык чаму ж
не ўсе мы роўныя?
Чыя ў гэтым віна?..

ГЕАГРАФІЯ ПА-АМЕРЫКАНСКУ

І ў падручніках, і ў атласах узорных
Гарады прывык шукаць я з даўніх пор
Па ўзбярэжжах акіянскіх і азёрах,
Вадаспадах і крутых вяршынях гор.

Ды ў Амерыцы ад звычак застарэлых
Гіды мудрыя адвучваюць уміг.
Тут ямчэй арыентуюцца па стрэлах:
Далас — Кенэдзі.
Мэмфіс — Лютэр Кінг.

Дзе — ў машыну толу ўсунулі паўпуда.
Дзе — спалілі ў балахоне па крыжы...
Тут такая геаграфія,
Што ўсюды
Азірайся і спалохана дрыжы.
Тут выццё сірэн і аўтаматны пошчак
Разлягаюцца бяссонна з краю ў край.
Як малітвы, помняць вуліцы і плошчы,
Хто зарэзаў больш,
А хто хітрэй украў...
Так што лепш усе славутасці шукайце
Па-дзіцячы, па-старому, як дасюль,
Каб кружочкі гарадоў на школьнай карце
Не здаваліся вам меткамі ад куль...

РАНІЦА Ў ЛАС-ВЕГАСЕ

Аглухлі фантаны.
Патухлі неоны.
Ад сонца
Зажмурыўся
Горад бяссонны.
Рулетка спынілася.
Вычарпан «мізэр».
Выключан
Яркі, як ноч,
Тэлевізар.
Вымерлі бары,
Як пасля бамбёжкі.
Людзі,
Што карты,
Раскіданы ў ложкі.

Спіць
Кіназорка,
Уцёкшы ад «ахаў».
Спіць
Дэтэктыў
З пісталетам пад пахай.
Спіць
Рэпарцёр,
Ачмурэлы ад віскі.
Спіць
Мільянер
Ля халоднай стрыптызкі.
Спяць,
Пад падушку схаваўшы далары,
Нафарбаваныя,
Потныя лярвы...
Прынц мараканскі...
Студэнтачка з Ніцы...
Спяць...
І нікому
Нічога
Не сніцца.
Сон
Самы дзіўны
Быў яваю ўночы,
Спрытна пастаўлены,
Добра аплочаны.
Не паскупіліся
Шчодрыя Штаты
На голыя грудзі
І райскія шаты...

Апушчаны шторы
Замкнёны палацы...
Разморааны горад

Лёг
Адаспацца.
Вецер варушыць
Акуркі,
Абгорткі,
Фігавых лісцікаў
Шэрхлыя горкі...
На свет
Касавурацца
Моўчкі атэлі,
Дзе людзі кішэлі,
Як мурашы...
Пуста на вуліцы.
Пуста ў кішэні.
Пуста ў душы...

АМЕРЫКА

Якім манерам і якою меркай,
З якіх бакоў цябе ні вымярай,
Ты — дзіўная, няпростая,
Амерыка,
Заакіянскі край,
Заходні рай.

Абклеена рэкламамі аршыннымі.
Абвешана вітрынамі да ног,
Як саранчой, засыпана машынамі,
Абвіта серпанцінамі дарог.

Над прорвамі мастамі стромы сцягнуты.
Схавана сонца ў сінія дымы...
І над усім мінулым і дасягнутым —
Як клічнікі, вышынныя дамы...

У памяці тваёй так проста месяцца
Гмах Капітолія і вадародны грыб,
І першы крок тваіх сыноў па Месяцы,
І прэзідэнта прадсмяротны хрып.

А госці п'юць твае кактэйлі тонкія
З магутнасці, цынізму і маны.
І прыкрываюць фракі вашынгтонскія
Нямытага Гарлема лахманы.

Не, ты не стала берагам чаканым
Для тых, хто шлях з нявольніцтва праклаў.
І беспрацоўны, змучаны чыканас
Цябе, як злую мачыху, пракляў...

І я паверу, што святло памеркне
Ад сейфаў напакованых тваіх.
А вось, што ты шчаслівая,
Амерыка,
Нікому не паверу і на міг...

ПРАДВЕСНЕ

Пад булькатанне ручаёў
Спяшаюць нацянькі
Да сонных вёсак і гаёў
Вясновыя дзянькі.

Туман гусцее над ракой,
Над купкамі лазы.
І дзюбы чорныя ў гракоў
Ад веснавой гразі.

Сплылі з вадой сляды саней.
Ад поля —
                    пах раллі.
На ўзлеску
                    белыя, як снег,
Пралескі расцвілі.

Ударыў журавель крылом
Па соснах дзвінскіх стром.
Грыміць —
                    ці позні крыгалом,
Ці, можа, першы гром.

ПЕРАД НАВАЛЬНІЦАЙ

Не можа быць,
каб доўга так было —
Вісела духата над спелым полем
І навальніцы сіняе крыло
Не заняло засмяглае раздолле.

Стаміўся свет ад млоснай цішыні.
Пад пылам задыхаюцца прысады.
Хоць бы Ілля на вогненным кані
Рассек глухую шэрасць далягляду!

Чакаюць верасы і каласы,
Каб зноў азону і дажджу напіцца.
Аглухлі сенажаці і лясы...
О, як марудна спее навальніца!..

ЯКОГА КОЛЕРУ ВАЙНА

— Якога колеру вайна? —
Мая дачка ў мяне спытала.
І я падумаў,
                    што яна —
Пад колер шэрага металу,
Пад колер шэрых шынялёў,
Пад колер шэрых папялішчаў,
Пад колер пылу тых палёў,
Дзе ў гільзы злосна вецер свішча.

Ды вочы я закрыў на міг —
І мне прыпомніўся чырвоны,
Чырвоны колер сноў маіх
І ран салдацкіх незагойных,
Агонь чырвоны ў вокнах хат,
Сцягоў святы чырвоны колер,
Чырвоны водсвет кананад,
Што не забудуцца ніколі.

Якога ж колеру вайна?

Уладна ў памяці ўсплывае
Бінтоў шпітальных белізна,
Матулі галава сівая,
І страху пабялелы твар,
І белы колер маскхалата,
І снег,
            што ўжо не раставаў
На вуснах паўшага салдата.

А я ж у памяці нясу
Яшчэ жахлівы колер чорны —
Заледзянелы чорны сум

Удоў і сірат незлічоных...
І чорны дым парахавы,
Дзе чорны воран на магіле,
І чорны колер у травы,
Што агнямётамі палілі...

Якога колеру вайна?
Я б расказаў дачцэ нямала.
Ды на руках маіх яна
Ужо даўно спакойна спала.

* * *

Далей ад павучальных лекцый,
Ад перапоўненых дарог!
Асенні лес, як мудры лекар,
Глядзіць насуплена здалёк.

Ён перажыў буянства мая,
Шаленства летніх навальніц
І без выходных дзён прымае,
Калі ў каго душа баліць.

Я да яго іду з даверам
І прагна п'ю густы настой
Палян,
засыпаных даверху
Абвялым золатам лістоў.

З вачэй і рук зганяю змору
І цішынёй лячу душу,
Кійком збіваю мухаморы,
Траву сухую варушу.

І не малю ў жыцця нічога,
І з сэрца вытрасаю зло...
А лес глядзіць услед мне строга
І разумее ўсё без слоў.

ШУКШЫНСКАЯ КАЛІНА

Як ручаі,
               між берагамі
Турботы коцячы свае,
Каля яе мы прабягалі,
Не заўважаючы яе.

Нам болей кідаліся ў вочы
У восеньскім святле скупым
Дубы старыя ля абочын,
На голых просеках слупы,
Апаленыя кроны клёнаў,
Шпачыны вырай на вярбе...

Ды вось — спыніліся ўтрапёна,
Яшчэ не верачы сабе.

Як налілася сокам горкім,
Як заірдзелася яна —
З усіх нізін, з усіх узгоркаў
Адна на ўвесь абсяг відна.

У цёплай сіні сакалінай,
Чырвоная, нібы ў крыві,
Стаіць шукшынская каліна
Сярод някошанай травы...

РАЗВІТАННЕ З ВЕРАНІКАЙ

Максіму Багдановічу

Ён нахіліўся над сталом
Пралескай позняю панікдай.
Самота стыне над чалом,
А вусны трызняць Веранікай.

Яна, як месяца святло,
Яму ўжо не сагрэе грудзі.
Такой, як сніў ён, не было.
Такой ніколі ўжо не будзе.

Пагасне месяц у акне,
А зоркі скоцяцца слязамі.
І смерць бязлітасна ўзмахне
Сваімі чорнымі крыламі.

Навек зламаецца вясло
На пеннай хвалі ў сіняй бухце.
Вачэй Максімавых святло
Трывожыць больш яе не будзе...

Што ж, паўглядаліся здалёк
І моўчкі разышліся жыцці...
А ўсё сінее васілёк
У спелым беларускім жыце...

* * *

Папытай нават бога самога —
Не адкажа,
                што ўдалечыні:
Сінь туману ці воблака смога,
След ракет альбо зорак агні.

Дзе ўчарашні наш дзень, дзе навейшы...
Дзе тут ява, дзе лоўкі спадман?..
Ля дарогі сянажныя вежы —
Быццам бы караблі марсіян.

Зазямляецца цуд недасяжны...
Ад чаго ж столькі ў сэрцы тугі?
З неба сыплюцца чорнаю сажай
Яшчэ белыя ўчора снягі.

Чыстай плыні шукае дарэмна
Стронга быстрая ў мутнай вадзе.
Жоўты дым аб'ядае на дрэвах
Маладыя лісточкі надзей...

Сон далёкі ці блізкая ява,
Ясны жах ці наіўны спалох?
Дзе ён,
            зманлівы той і рухавы
Між вар'яцтвам і марай парог?..

Не на бога маё спадзяванне,
Не на розум машынны ці стрэс —
А на ціхае-ціхае ранне
І сініцай разбуджаны лес:
Не вяртаючы гібласць імшар,
Паважаючы сілу метала,
Не дапусціць усё-ткі душа,
Каб іх раптам на свеце не стала...

СНЕГ У КАСТРЫЧНІКУ

На белым снезе — жоўтыя лісты,
Нібыта охры высахлыя кашкі,
Нібыта гу́сак выцвілыя лапкі,
І хоць бы лапік голай чарнаты.

Такое ўмее толькі першы снег —
Усё засыпаць чыста і наіўна.
А потым вецер з залатога жніўня
Раптоўна прынясе стракаты мех
І вытрасе пад клёнамі наспех,
Зіму і лета паяднаўшы дзіўна...

Хто скажа мне, што нешта тут не так,
Што гэта — выпадковасць?
Не паверу,
Ступаючы на дыбачках па скверу,
Чытаючы пражылкі на лістах.
Прырода — найвыдатнейшы мастак.
Яна знайшла гармонію і меру.
І як нам перанесці на паперу,
Як затрымаць на палатне няўзнак
Чароўны свет здзіўлення і даверу,
Дзе нават ні намёку чарнаты?..

На белым снезе — жоўтыя лісты...

* * *

Успамінай мяне хоць трошкі,
Як першае «ку-ку» ў бары.
Кахання высахлыя крошкі
У сховах памяці збяры.

І паднясі на міг да вуснаў,
Як памяць ветранай вясны,—
Хай не салодка, не спакусна,
А ўсё-ткі колюцца яны...

* * *

Не веру,
            што з гадамі адыходзіць,
Згасае палкасць маладых сустрэч.
Прыйдзі ка мне ў пакоры і лагодзе,
Маім рукам і вуснам не пярэч.

І не хавай,
            як хітрая цыганка,
Няўтольнага агню ў сваіх вачах.
Хай будзе тонкі месяц за фіранкай.
Хай будзе ціхі стогн каля пляча.

Хай згіне ўсё,
            што ўжо было,
                        што будзе.
Але хай застануцца на вякі
Тваё ненапалоханыя грудзі
І ля шчакі цяпло тваёй рукі...

* * *

Не баюся,
        што нехта табе
        аб каханні далдоніў,
Не баюся,
        што нехта табе
        пра няверпасць плявузгнуў,
Не баюся,
        што нехта
        да ног тваіх скарб валачэ,—
Твае плечы
        чакаюць маіх
        нецярплівых далоняў,
Твае вусны
        чакаюць маіх
        перасмяглых вуснаў,
Твае вочы
        чакаюць маіх
        пацямнелых вачэй.

Напляваць
        на чужыя
        залёты і клятвы!
Напляваць
        на чужую
        ману і пагрозу!
Напляваць
        на чужыя
        спакусы і грошы!
Хто там глупства,
Што ты мне — не пара,
Чаўпе?..
Я з табою,
        як вольная птушка,
        крылаты,

захмялелы ад шчасця,
ад шчасця цвярозы.
Я з табою
багаты,
разумны,
харошы...
Дык няўжо ты дазволіш,
Каб стаў я нічым
Без цябе?..

* * *

Паваражы, паваражы
На далані задубленай.
Што наварожыш, не кажы —
Я сам усё задумаю.

Паваражы, паваражы
На вуснах нецалованых.
Вузлом на памяць завяжы
Сцяжынку вечаровую.

Паваражы, паваражы
На чубе ускудлачаным.
І на плячо мне палажы
Сваю руку гарачую.

Не захінайся, не бяжы,
Спыніся каля ганачка.
Паваражы, паваражы,
Бялявая цыганачка!..

* * *

Скажы мне,
Скажы мне,
Што гэта было —
Адчаю імгненне,
У вечнасць імкненне,
Аб шчасці маленне,
Ці проста здзіўленне,
Ці проста
Зямнога кахання святло?
Скажы мне,
Скажы мне,
Што гэта было —
Ад гора збавенне,
Душы наталенне,
Прыход прасвятлення,
Ці проста збліжэнне,
Ці проста
Грудзей тваіх пудкіх цяпло?
Скажы мне,
Скажы мне,
Што гэта было —
Жыцця патуханне,
Ці смерці дыханне,
Ці неба ў абдымках зямлі
Калыханне,
Калі ні вяртання назад,
Ні адхлання,
А толькі
Рыданне,
Гарэнне,
Згаранне?..
Скажы мне,
Няўжо гэта з намі
Было?..

ЭЦЮД РЭЎНАСЦІ

Нядаўна быў я чысты,
як дзіця,
Не кранутае цвіллю недаверу,
І чалавеку верыў больш, чым зверу,
І кожны дзень чакаў я адкрыцця.

О божа мой, як ты змяніла ўсё,
Як зруйнавала свет сваёю здрадай!
Цяпер я менш тваёй усмешцы рады,
Чым позірку прыручаных ласёў.

Цяпер я лепей птушкам занясу
Маю, табой адпітую, пяшчоту.
Хай п'юць з маёй далоні,
як расу,
Ні кроплі не пакінуўшы на потым.

Нічога не чакаю я, ані,
Хай зерне шчасця склёўвае сініца...
Чаму дала ты права мне ўсумніцца
У вернасці людской і дабрыні?..

ЭЛЕГІІ СТАРОГА САДУ

Я зноў прыйшоў у наш зарослы сад,
Дзе пахне зазімкам і лісцем прэлым.
Ён не такі,
як дваццаць год назад.
Ён,
як і я,
здаецца пастарэлым.

Мне вусцішна між яблыняў ступаць,
Страсаць з галін абуджаныя згадкі.
І за спіной не веснічкі рыпяць,
А памяці разгойданыя кладкі...

I

У ціхім садзе нашага дзяцінства
Даўно сабе звіваюць гнёзды птушкі.
І я нячаста ў сад хаджу,
каб раптам
Няўклюднага падлётка не спалохаць.
А можа быць,
я больш за ўсё баюся,
Што ўспырхне,
нібы жаўранак вясновы,
Забытае імя дзяўчынкі мілай
У белай блузцы і спаднічцы сіняй,
З чарнілам перапэцканымі пальцамі
І русаю худзенькаю касой?
Што, як яна жыве ў забытым садзе —
Абсыпаная рыжымі вяснушкамі,
Абстрыканая крапівой пякучай,
Цыбатая,
нібыта бусляня?..

Чаго баюся —
Успамінаў смешных
Ці горкай і запозненай сустрэчы
З юначаю неразгаданай тайнай
І першым неўсвядомленым каханнем?
Ды не,
Якое там было каханне!
Было няўцямнае зямное шчасце,
Што вось жыве дзяўчо на белым свеце,
І лічыць мяне дужым і прыгожым,
І з захапленнем на мяне глядзіць.
І я пераканаць яе стараўся,
Што я папраўдзе нейкі незвычайны,
Што я прыгожы,
дужы і разумны,
А быў няўклюдны і дурны,
як бот.
Я пасмяяўся з той дзяўчынкі мілай
Па-хлапчукоўску жорстка і бяздумна —
З яе вяснушак,
і з касы худзенькай,
І з нехаванай радасці ў вачах.
І я хадзіў, як певень, ганарысты,
Суровы,
незалежны
і дасціпны
І быў не варты нават шкадавання,
Не тое,
што яе няўцешных слёз...

Мы вельмі часта позна разумнеем...
Цяпер я ў сад заходжу асцярожна —
А што, як раптам хрусне пад нагою
Птушынае гняздо?..

II

Ты помніш сад,
Парэчкамі зараслы,
Дзе ля паркана быў куток таемны,
Куды ўцякалі мы з табой штовечар
Ад пільных матак і сяброў цікаўных?

Ты помніш?

Там нас хавала яблыня старая.
Мы слухалі маўчанне цёплай ночы.
І я нямеў,
калі плячом гарачым
Ты прыпадала да майго пляча.
Там я аднойчы
пры святле маланкі,
Як цуд нікім нязведаны,
убачыў
Твае блакітныя, як неба, вочы
І белыя, як яблыкі, калені.
На круглыя,
як белыя налівы,
Клаў галаву я
на твае калені
І піў каўшом Мядзведзіцы Вялікай
Тваё такое блізкае дыханне,
Наіўны і салодкі наш спалох.
І валасоў тваіх густая хмара
Мне засланяла і зямлю, і неба —
І гасла ўсё ў вачах,
І толькі вусны,
Твае сляпыя і сухія вусны,
Як месяц,
прабіваліся праз цемру
І зноў вярталі мне ў душу святло...

Ты помніш?

Растуць парэчкі ў садзе,
як калісьці,
А ля паркана —
восеньскае лісце...
Сюды з табой штовечар мы ўцякалі
Ад пільных матак і сяброў цікаўных.
Тут пры святле маланкі я аднойчы
Зірнуў табе ў спалоханыя вочы...

Стаіць пад ветрам яблыня старая.
Ні павуцінкі —
на галінках голых...
А я вачамі маладымі бачу
Два белыя налівы...

III

Быў позні і туманны адвячорак.
Сад звонка лапатаў пасля дажджу —
Як быццам тысяча срабрыстых гномікаў
Саскоквала з галінкі на галінку,
З ліста на ліст,
А з лісця —
на траву.
Я ў сад пабег
Паслухаць гэты вэрхал,
Палюбавацца,
Як цяжкія кроплі
Ляцяць свінцовым шротам на пясок,
А яблыні абмытыя стаяць,
Нібыта маладзіцы пасля лазні.
Па лужынах і ручаях імчаў я.
У сэрцы калацілася гарэзнасць,
І мне хацелася такое крыкнуць,

Каб цэлы свет,
уражаны,
пачуў.
Тады арліным хлапчукоўскім вокам
Я ўгледзеў іх пад вымаклаю вішняй —
Яны застылі ў доўгім пацалунку,
Як у палёце спыненыя птушкі.
Яны мяне не бачылі, не чулі,
І я падкраўся —
І зарагатаў,
Спалохаў тое светлае імгненне,
Якое ўжо не зможа паўтарыцца.
Я загалёкаў:
«Цілі-цілі-цеста!..»,
Улёг за імі пічанюком звяглівым
І ўсё чакаў,
Як голас мой падхопіць
І панясе пад гулкім небам рэха.
А сад маўчаў.
Маўчалі змрочна кроплі,
Што на лістах званочкамі віселі.
А яблыня старая поўнай жменяй
Дажджу мне сыпанула за каўнер.
І я замоўк,
Як быццам спатыкнуўся.
Мяне спыніў цяжкі дарослы сорам.
Пачуў я раптам,
Як замоўк чамусьці
У шапатлівых кронах звонкі лопат,
Як стала ў садзе золка і будзённа...
Мой сад,
ты помніш гэты адвячорак.
Я дзякую,
што ты маўчыш,
мой сад...

Мой сад...

* * *

Хто чуў,
 як пад начною слотай
Бярозкі тонкія трымцяць,
З якой шчымліваю пяшчотай
Лісты на клёнах шапацяць,
Як вецер з пэўнасцю фатальнай
Даносіць з ліпы ад страхі
То ўсхліп апошні, развітальны,
То шэпт паспешлівы, глухі,
Як, поўнячы самотай сэрца,
Варожыць моўчкі цішыня,
Каторы ліст
 вось-вось сарвецца,
Каторы
 дажыве да дня,—
Той
 вартым жалю называе
Таго, хто паўтарае ўсім,
Нібы прырода нежывая
І раўнадушная зусім.

ЦІХІ ВЕРШ

Ціхая засень старэнькай альтанкі.
Ціхае шчасце —
Шэпат каханкі.

Ціхія гукі.
Цёплыя рукі.

Лісця чаромхі вячэрняя споведзь.
Вусны дыханне спалохана ловяць.

Сіняя ціша
Зоркі калыша.

Крылаў птушыных апошнія ўзмахі.
Святло патушылі шэрыя гмахі.

Чуеш,
Як б'ецца
Сэрца ля сэрца?..

СНЕЖНАЯ ІМПРЭСІЯ

Ты куды мяне клічаш,
паслухай? —
На двары ні машын, ні людзей.
Завіруха мяце, завіруха...
Белы снег,
Белы цень,
Белы дзень.

Я іду за табой,
як сляпая,
Патрапляю ў замецены след.
Засыпае нас снег, засыпае.
Белы снег,
Белы след,
Белы свет.

Як паходня,
твой шаль ружавее.
І вакол —
ні вачэй, ні акон.
На зямлі —
я і ты,
і завея,
Белы снег,
Белы клён,
Белы сон...

ПАМЯЦІ ПАБЛА НЭРУДЫ

Ён быў паэтам.
І раніцай,
нашча,
Карміў з далоняў залётную песню.
І мора да ног ягоных лашчылася,
Як сетэр, калматае і распешчанае.

...А генералы не дружаць з паэтамі.
Яны забіваюць паэтаў —
Кастэтамі,
ці ракетамі,
Ці рукаяткамі пісталетаў...

Ён быў паэтам.
Вялікім.
І да яго прыходзілі сосны,
Стукалі ў шыбы ноччу
і клікалі
Шышкамі з неба збіваць зоркі высозныя.

...А генералы не разумеюць вершаў.
Затое ўмеюць яны вершатворцаў
Чацвертаваць,
ці вешаць,
Ці катаваць бясконца...

Ён быў паэтам.
І ў яго часта балела сэрца.
Ягонае сэрца нязгойна паранілі
Дымы Хірасімы,
драты Грэцыі,
Камяні Іспаніі,
каміны Германіі.

...А генералы не любяць хворых.
Ім трэба паболей бравых
У бронетрансцарцёрах
                                        і на лінкорах,
У засадах
            і на аблавах...

Ён быў паэтам.
І калі яго неслі на могілкі,
За ім
      жанчынай няўцешнай
                                        ішла эпоха.
І здавалася, на грудзях не рукі ляжалі,
А сядзеў матылёк знямоглы —
І ён не дыхаў,
Каб матылька не спалохаць.

...А генералы кнігі палілі.
І песня няспетая
Чорнай чайкай
З полымя вынырала...

Дык не пытайцеся,
Чаму ўспамінаюць паэтаў.
Дык не здзіўляйцеся,
Чаму праклінаюць генералаў...

ЧАТЫРЫ ПЕСНІ ПРА ЭРНЕСТА ЧЭ ГЕВАРУ

Не трэба аркестра,
Хай пальцы разбудзяць гітару.
Спяём пра Эрнеста.
Спяём пра Эрнеста Гевару.
Няхай уваскрэсне,
Як водгулле цугляў начлежных,
Далёкая песня —
Сяброўка нагор'яў мяцежных.

Нам залы не трэба.
І люстраў крыштальных не трэба.
Хай стомлена дрэмле
Над намі глыбокае неба.
Спяём пра Эрнеста
З усмешкай, як снег, белазубай,
Пра С'ера-Маэстру —
Мачэтэ разгневанай Кубы.

Не трэба авацый.
Хай гучнаю славаю стане
Тратыл, што ўзрывацца
Пачне ў непрыяцельскім стане.
Спяём пра маёра,
Што жыў, як спрасаваны порах,
Якога не скора
Забудзе спалоханы вораг...

Не трэба аркестра,
Хай пальцы разбудзяць гітару.
Спяём пра Эрнеста,
Спяём пра Эрнеста Гевару,
Пра грэшнага бога,

Што з куляй навек абручылі,
Пра хлопца,
якога
Любілі сябры і жанчыны...

ПЕСНЯ ПРА БІНТЫ І ПАТРОНЫ

(Алегрыя-дэ-Піо, 5 снежня 1956 г.)

Над рыжым балотам,
над сцежкай крывой
Карэнне спялося,
як краты.
У мангравых нетрах сцякаюць крывёй
І падаюць моўчкі салдаты.
А ўверсе тупое гудзенне вінтоў
І бомбы пад сонцам паўдзённым.
Даўно не хапае атраду бінтоў,
А больш не хапае патронаў.

З няволі сляпой прараслі кулакі,
Як помсты вясновая завязь.
І ў цёмныя горы вядзе нацянькі
Глухая святая нянавісць.
Як гнеўныя міны, стагоддзі бяды
Пакладзены грозна пад троны.
Салдатам свабоды патрэбны бінты,
А болей патрэбны патроны.

Зямлю кулямёт выбівае з-пад ног,
У злосным запале шалее.
Пад кулямі горкне цукровы трыснёг
І плача,
як сотня жалеек.
І падаюць злева і справа браты,

Бяссільна радзеюць калоны.
Свінцоваю стомай набраклі бінты
І лютым адчаем —
патроны.

Нялёгка прабіцца праз кулі і кроў,
Дзе стогны змяшаліся з крыкам.
Напоўнен бінтамі рукзак да краёў.
Патронамі поўная скрынка.
Падумай,
Эрнеста,
што выбераш ты
Для бітвы цяжкой і бяссоннай.
Патрэбны ўрачу, як ніколі, бінты.
Салдату патрэбны патроны.

Ці многа наперадзе новых атак,
Залішне гадаць недарэчы...
Рашуча адкінут з бінтамі рукзак
І ўзвалена скрынка на плечы.
І ўзнята вінтоўка ў імя дабраты
З запасам адвагі патройным...
Салдату Свабоды
патрэбны бінты,
А болей патрэбны патроны!..

ПЕСНЯ ПРА ДЗЯЦЕЙ СЕЛЯНІНА РОХАСА

(Балівія)

У Рохаса іх васьмёра —
Галодныя і крыклівыя.
Вялізную торбу гора
Ты сшыла для іх, Балівія.
І кінула іх, падлёткаў,

Пад ліўні жыцця бурлівыя,
Як трэскі разбітай лодкі
У рэкі свае, Балівія.

У Росаха іх васьмёра —
Як жаваранкі з-пад хмары.
Яны ўзляталі
да зораў
У дужых руках Гевары.
Даверліва і нялоўка
На цёплым плячы сядзелі.
І гладзіў ён ім
галоўкі
Шурпатай рукой надзеі...

У Рохаса іх васьмёра —
Слабыя і палахлівыя.
Цярплівасці і пакоры
Вучыла ты іх, Балівія.
Іх часта пад рэбры біла
Няўдача — каза бадлівая.
Нічога ты не зрабіла,
Каб іх засланіць, Балівія...

У Рохаса іх васьмёра...
Хацелася вельмі бацьку
Замест злосці і зморы
Прынесці дамоў багацце.
І ён атрымаў
далары,
Хоць здраднікам плоцяць мала.
А восем байцоў Гевары
Па восем куль атрымала...

У Рохаса іх васьмёра —
Суровыя і маўклівыя.

Яны падзялілі сорам
І ганьбу тваю, Балівія.
Яны зразумеюць скора,
Чаму дасюль нешчаслівыя,
І глянуць тады з дакорам
У вочы твае, Балівія...

ПЕСНЯ ПРА АПОШНІ ЎРОК

(Ігера, 9 кастрычніка 1967 г.)

Пад вокнамі стражнік пастаўлен.
Стаіць за дзвярамі канвой.
Ды толькі не вязень —
настаўнік
Заходзіць у класны пакой.

Хоць скручаны белыя рукі
І рана нясцерпна пячэ,
Свой курс палітычнай навукі
Ён выкласці зможа яшчэ...

Чаго ж ты змянілася з твару,
Чаго ж ты замоўкла,
Картэс,
Пабачыўшы зблізку Гевару,
Пачуўшы адкрыты пратэст?

Ён смерці сваёй не баіцца —
Усмешкай асветлены твар.
Стаіш ты над ім вучаніцай,
Што дома забыла буквар.

Яму б тут аддыхацца трошкі,
Асвойтацца ў школьнай цішы.

Ён сцёр бы памылкі ўсе з дошкі
І з чыстай
наіўнай душы.

Табе,
спалатнелай дазвання,
Як вернай сяброўцы ў страю,
Ён шэпча,
нібы заклінанне,
Пра мілую Кубу сваю...

...Жандары ўбягаюць таропка.
Узведзен няўмольны курок.
Ну вось і пастаўлена кропка.
Ну вось і закончан урок...

ПЕСНЯ ПРА КАМАНДАНТЭ ЧЭ

Прывыклі мы праўдзе салдацкай
глядзець у бяссонныя вочы.
Ні богу,
ні тайным замовам,
ні казкам не верым яшчэ.
І ўсё-такі поплеч з намі
ты ў свеце трывожным крочыш,
Жывы камандантэ Чэ.

Дарэмна ўсміхаецца вораг,
што пасткі расстаўлены лоўка,—
Хай сэрца тваё расстраляе
і рукі твае адсячэ,—
Ніколі не заржавее
і ў пыл не ўпадзе вінтоўка
Твая, камандантэ Чэ.

Плыве над туманам адчаю
твой стомлены твар барадаты
І ў сонных жылах Амерыкі,
як ток электрычны, цячэ
Уся,
да апошняй кроплі,
бунтоўная кроў салдата —
Твая, камандантэ Чэ.

Калі ж над задымленым светам
замоўкнуць усе кананады
І горнае сонца свабоды прагоніць самоту з вачэй,
На плошчы
ў бронзе і ў мармуры
выведзеш зноў атрады
І ты, камандантэ Чэ.

І пальцы разбудзяць гітару,
і сядзем сябрынаю цеснай,
А водсвет мяцежных вогнішчаў
нам сэрцы ізноў апячэ.
І мы яшчэ даспяваем
твае суровыя песні
З табой, камандантэ Чэ.

* * *

Вышэй за ўсё цаню я волю,
Але прашу мной валадаць,
Цябе,
засеянае поле,
Цябе,
азёр начная гладзь.

Вам,
вечаровыя паляны —
Прытулак ягад і грыбоў,
Я буду самым паслухмяным
Добраахвотнікам-рабом.

Я згодны выплаціць даніну —
І на свой лёс не наракаць —
Вам,
паламаныя яліны,
Табе,
засохлая рака,

Каб потым быў,
як свой,
прыняты
У дол маўклівы і руды,
Дзе спяць асеннія зярняты
І даспяваюць жалуды...

* * *

Народ мой,
дзякую табе,
Што і на міг мне не дазволіў,
Каб я кагосьці абязволіў,
Жыў у кагосьці на гарбе,
Што ў радаслоўную ўпісаў
Не гандляроў і прайдзісветаў,
А плытагонаў, і паэтаў,
І штукароў ганчарных спраў.

Народ мой,
дзякую,
што ты
Велікадушна даў мне ў рукі
Не алебарды і шчыты,
А лемяхі і першадрукі,
Што нашаптаць мне не забыў
Не грукатню бравурных маршаў,
А задуменнасць песень нашых,
Дзе столькі болю і жальбы.

Народ мой,
дзякуй,
што нідзе
Мяне балюча не ўпікнулі
За твой далёкі век мінулы,
За сённяшні твой сіні дзень.
І аднаго хачу ў жыцці,
Каб ты не паглядзеў з дакорам,
Каб за мяне ніколі сорам
Табе душу не засмуціў.

* * *

Я — камуніст,
Але крычаць аб гэтым
У вершах і з трыбуны не хачу.
Не буду я размахваць партбілетам,
Каб мільгацеў ва ўсіх ён уваччу.

Не аглушальны грукат барабанны
Прывёў мяне ў партыйныя рады,
А ціхі шэпт:
«Не будзем мы рабамі»,
Што на зямлі не моўкне праз гады.

Я ведаю:
не трубны гром металу —
Герояў узнімаў на смертны бой
Нягучны спеў «Інтэрнацыянала»
І хрыплае апошняе:
«За мной!»

Я — камуніст.
І не люблю хавацца.
Ды я прыйшоў пад Ільічовы сцяг
Не для таго,
каб глухнуць ад авацый —
Каб несці рэвалюцыі працяг.

А на шляху да светлых камяніц
Яшчэ чакаюць чорнай працы горы...
І хай другія пра мяне гавораць,
Калі таго я варты,—
камуніст...

* * *

Калі прайшоў ты і агонь, і снег,
Смак працы ўведаў і ад славы збег,
Кахаў жанчын, піў асалоду кніг —
Не думай, што ты ўсё ў жыцці спасціг.

Галоўны страх і горычы глыток
Яшчэ ў цябе наперадзе, браток...

Калі адчуў ты, як мінае час,
Як менее ў душы вясны запас,
Як многа значыць кожны дзень і міг —
Не думай, што цану жыцця спасціг.

Галоўны сэнс і мудрасці глыток
Яшчэ ў цябе наперадзе, браток...

Калі ж, яшчэ не верачы бядзе,
Твой самы блізкі сябар упадзе
І пераступіць чорны той рубеж,
А ты ў бяссіллі неба праклянеш
І зразумееш беззваротнасць страт,
Тады лічы, што ты мудрэеш, брат,
Тады табе адкрыецца спаўна
Жыцця неверагодная цана...

ЗМЕСТ

1963—1971

1972—1977

Бураўкін Г.

Б 90 Выбраныя творы: У 2 т. Т. 1. Вершы, паэмы/ [Аўт. прадм. Р. Барадулін].— Мн.: Маст. літ., 1986.— 319 с., 1 л. партр.

У двухтомнік вядомага беларускага паэта, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР і прэміі Ленінскага камсамола Беларусі Генадзя Бураўкіна ўвайшлі лепшыя яго творы.

Першы том склалі вершы і паэмы з кніг «Майская просінь», «З любоўю і нянавісцю зямною», «Дыханне», «Жніво», «Выток», «Варта вернасці».

Б $\frac{4702120200-148}{М 302(05)-86}$ ББК 84Бел 7

Геннадий Николаевич БУРАВКИН

ИЗБРАННЫЕ СОЧИНЕНИЯ В ДВУХ ТОМАХ

Том первый

Стихи
Поэмы

Минск, издательство «Мастацкая літаратура»

На белорусском языке

Рэдактар *А. Дз. Куліш.* Мастак *П. М. Драчоў.* Мастацкі рэдактар *Л. Я. Прагін.* Тэхнічны рэдактар *Л. М. Шлапо.* Карэктар *Я. А. Бебель.*

ІБ № 2469

Здадзена ў набор 06.05.86. Падп. да друку 01.10.86. АТ 01513. Фармат 70×100¹/₃₂. Папера друк. № 1. Гарнітура звычайная новая. Высокі друк. Ум. друк. арк. 12,90+0,08 укл. Ум. фарб.-адб. 14,59. Ул.-выд. арк. 11,46. Тыраж 4500 экз. Зак. 2417. Цана 1 р. 30 к.

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» Дзяржаўнага камітэта БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю. 220600, Мінск, праспект Машэрава, 11.

Мінскі ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга паліграфкамбінат МВПА імя Я. Коласа. 220005, Мінск, Чырвоная, 23.